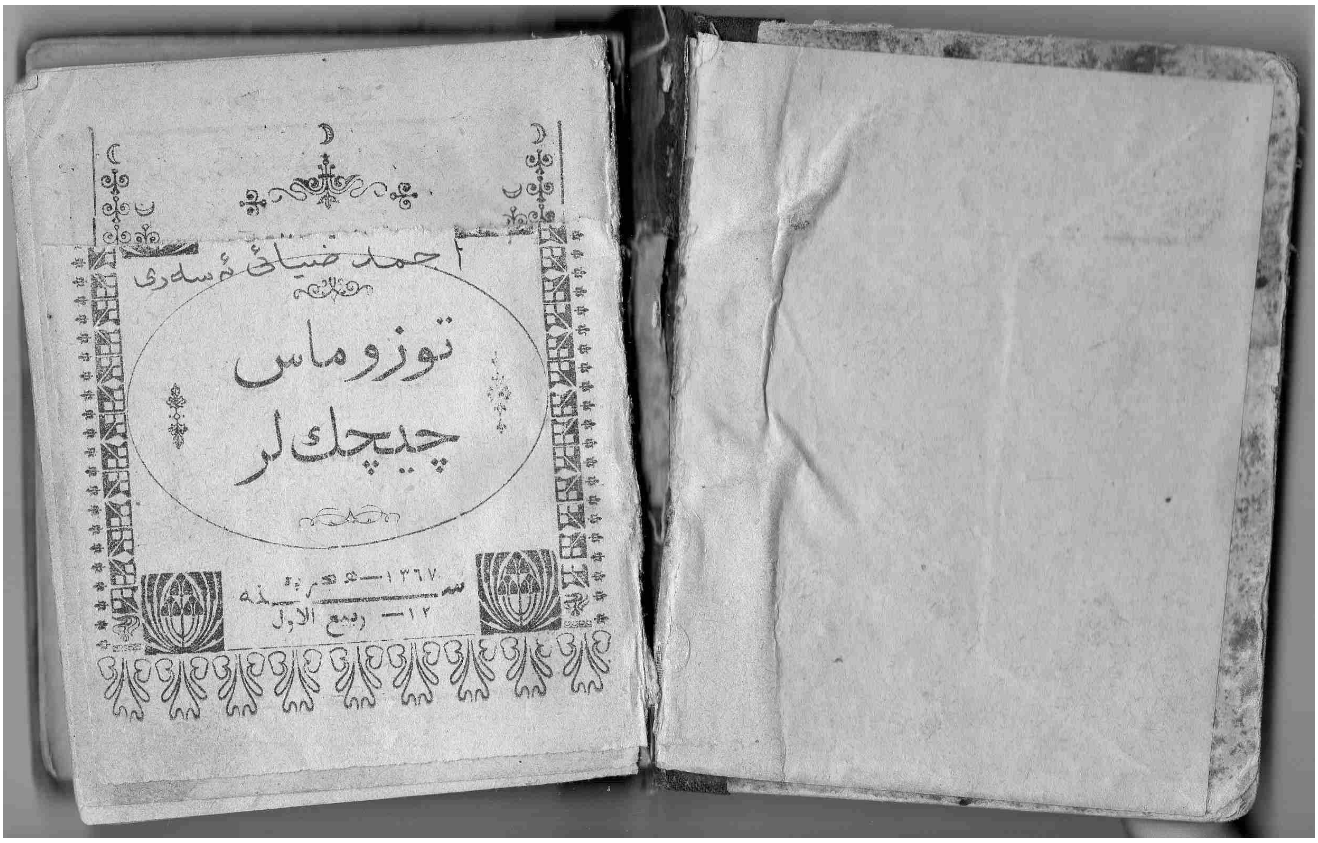

احمد ضیائی ئەسەری

توزوماس چیچکلر

سنه هجریه ۱۳۶۷
۱۲ — ربیع الاول

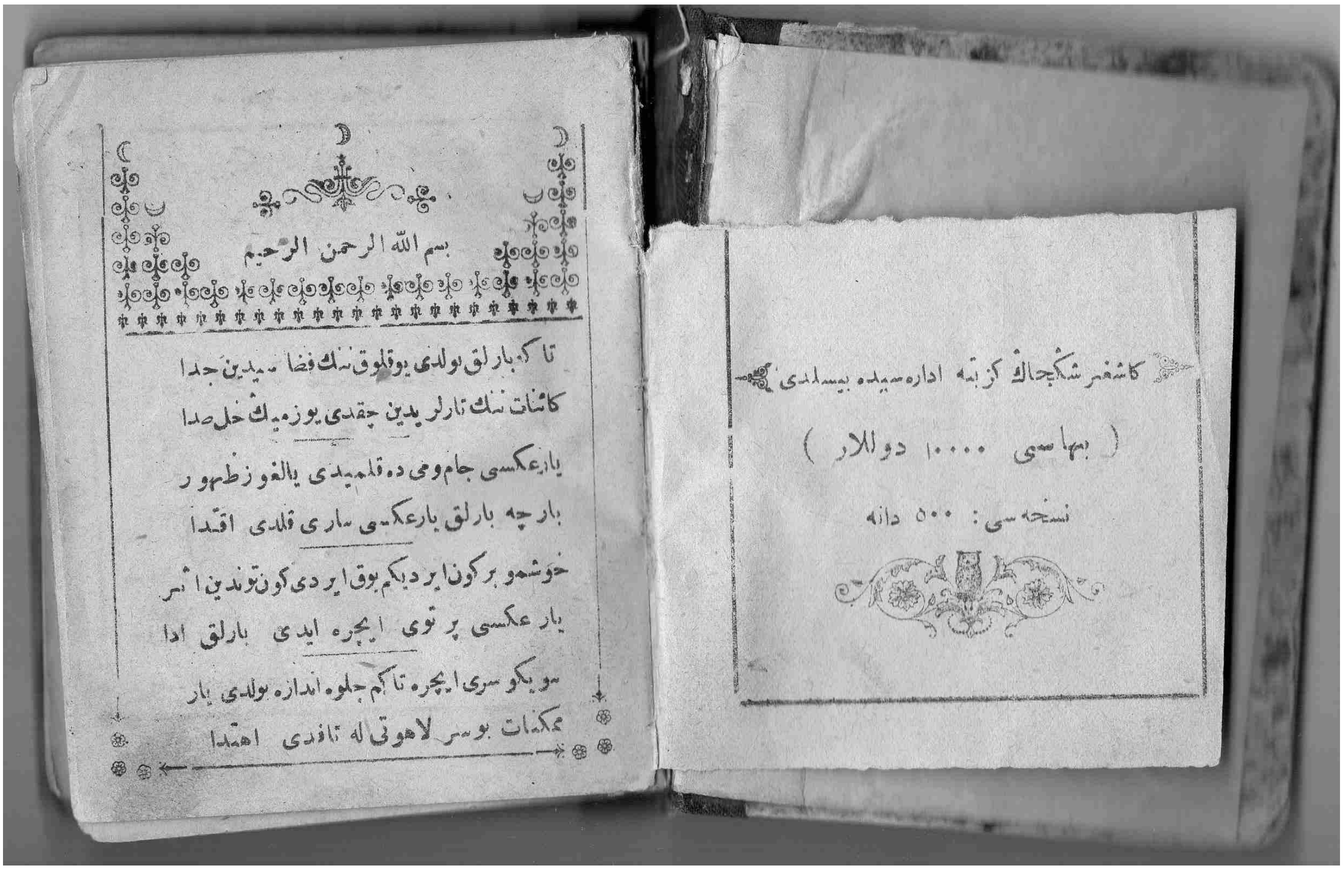

بسم الله الرحمن الرحیم

تا کی بارلق بولدی یوقلوق نینک فضا سیدین جدا
کائنات نینک تارلریدین چقدی یوز مینک خل صدا

یار عکسی جام ومی ده قلمیدی یالغوز ظهور
بارچه بارلق یار عکسی ساری قلدی اقتدا

خوشمو بر کون ایردیکم یوق ایردی کون توندین اثر
یار عکسی پرتوی ایچره ایدی بارلق ادا

سو یکو سری ایچره تاکم جلوه اندازه بولدی یار
ممکنات بوسر لاهوتی له تاقدی اهتدا

کاشغر شکیچاک گزیته اداره سیده بیسلدی

(بهاسی ۱۰۰۰۰ دوللار)

نسخه سی: ۵۰۰ دانه

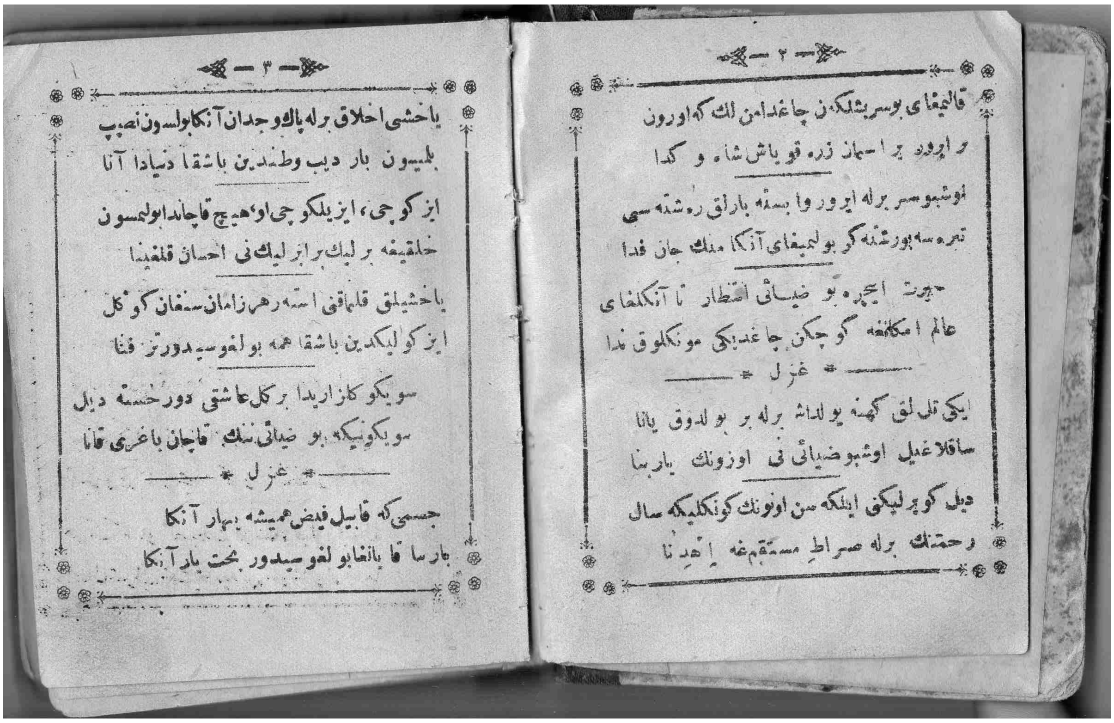

— ۲ —

قالیمغای بو سریشلکه‌ن چاغدا منلك که اورون
ور اپرود پر اسماز ذره قویاش شاه و گدا

اوشبو سر برله ایرور وابسته بارلق رشته سی
تیره سه بو رشته کو بولیمغای آنکا منك جان فدا

حیرت ایچره بو ضیائی انتظار تا آنکلمغای
عالم امکانغه کوچکن چاغدیکی مونکلوق ندا

غزل

ایکی تل لق کهنه یولداش برله بر بولدوق یانا
ساقلاغیل اوشبو ضیائی نی اوزونك یاربنا

دیل کوبرلیکنی ایلکه سن اونونك کونکلیکه سال
رحمتنك برله صراطِ مستقیمغه اِهدِنا

— ۳ —

یاخشی اخلاق برله پاك وجدان آنکا بولسون نصیب
بلمیسون بار دیب وطندین باشقا دنیادا آنا

ایز کوچی، ایزیلکوچی او هیچ قاچاندا بولمسون
خلقیغه برلیك برابرلیك نی احسان قلمغیدا

یاخشیلق قلماقنی استه ره‌ر زامان سنغان کوکل
ایز کولیکدین باشقا همه بولغوسیدور تز فنا

سویکو گلزاریدا بر گل عاشقی دور خسته دیل
سویکو نیکه بو ضیائی نینك قاچان یاغری قانا

غزل

جسمی که قابیل فیض همیشه بهار آنکا
بارسا قا یانغا بولغوسیدور بخت یار آنکا

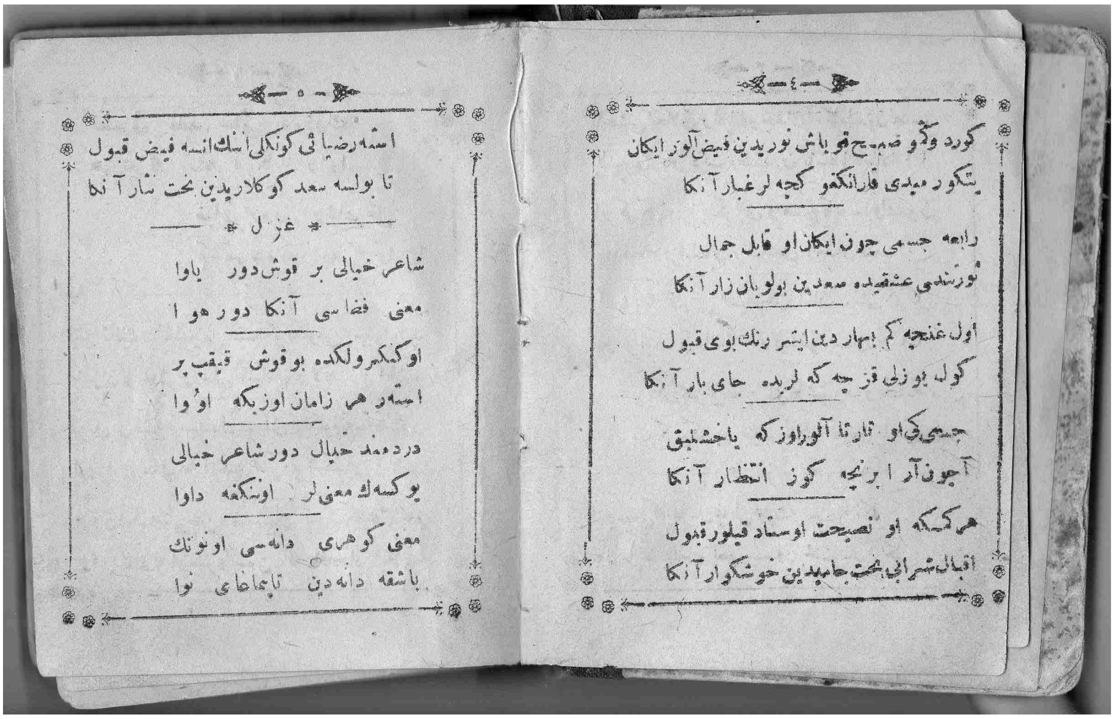

— ٤ —

کوردوکو صبح قویاش نوریدین فیض آلوز ایکان
یتکور مبدی قارانکغو کیچه لر غبار آنکا

رابعه جسمی چون ایکان او قابل جمال
نورسندی عشقیده سعدین بولویان زار آنکا

اول غنچه کم بهاردین ایستر رنك بوی قبول
کول یوزلی قزچه که لرده جای بار آنکا

جسمی کی او تارتا آلور اوزکه یاخشیلیق
آچون آرا بریچه کوز انتظار آنکا

هر کیم که او نصیحت اوستاد قیلور قبول
اقبال شرابی بخت جامیدین خوشگوار آنکا

— ٥ —

استه رضیائی کونکلی اینك انسه فیض قبول
تا بولسه سعد کوکلاریدین بخت نثار آنکا

غزل

شاعر خیالی بر قوش دور یاوا
معنی فضاسی آنکا دور هوا

او کمکر ولکده بوقوش قیقب پر
استه ره‌ر زامان اوزیکه اووا

دردمند خیال دور شاعر خیالی
یوکسه‌ك معنی لر اونکغه داوا

معنی گوهری دانه سی اونونك
باشقه دانه دین تاپماغای نوا

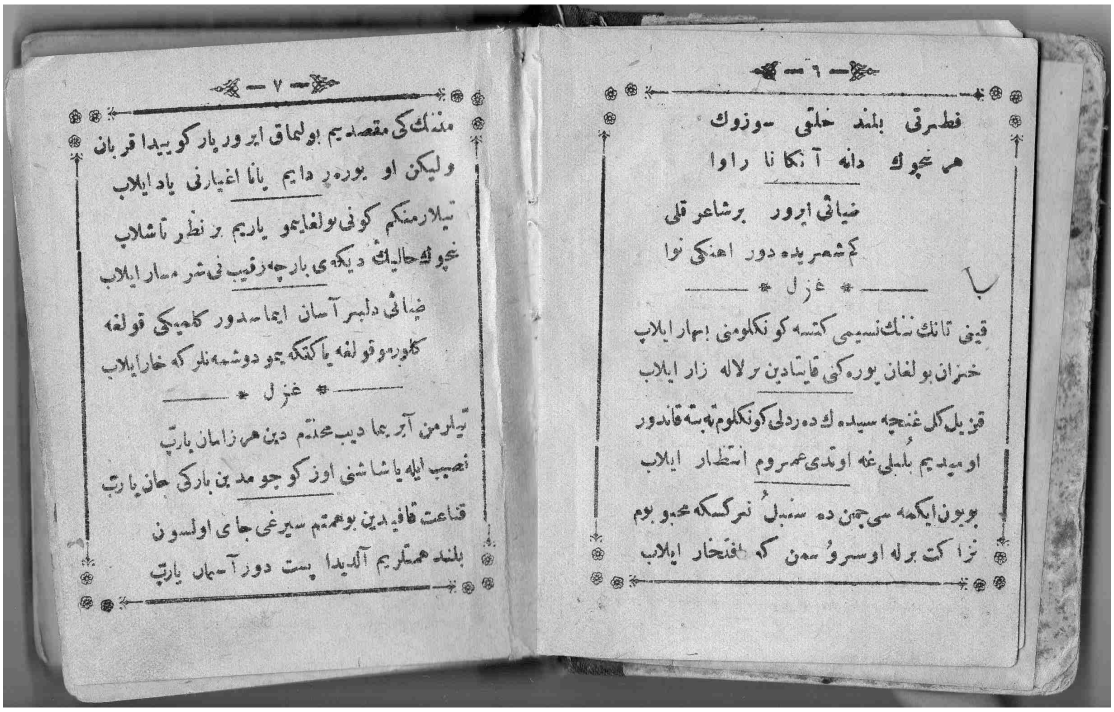

فطرتی بلند خلقی سوزوك
هر نچوك دانه آنكا نا راوا

ضیائی ایرور برشاعر قلی
کم شعریده دور اهنکی نوا

ب

* غزل *

قیقی تانك ننك نسیمی كتسه كونكلومنی بهار ایلاب
خزان بولغان یوره كنی قایتادین پرلاله زار ایلاب

قزیل گل غنچه سیده ك ده ردلی كونكلوم ته بسته قاندور
اومیدیم بلبلی غه اوتدی عمروم انتظار ایلاب

بویون ایکمه سی چمن ده سنبل نرکسکه محبوبوم
نزاکت برله اوسرو سمن که افتخار ایلاب

منینك كی مقصدیم بولماق ایرور یار کویدا قربان
ولیکن او یوره ر دایم یانا اغیارنی یاد ایلاب

تیلارمن کم کونی بولغایمو یاریم برنظر تاشلاب
نچوك حالیك دیکه ی بارچه رقیب نی شرمسار ایلاب

ضیائی دلبر آسان ایماسدور کامیکی قولغه
کلوردمو قولغه یا کتکه یمو دوشمه نلر که خار ایلاب

* غزل *

تیلارمن آجر یما دیب محنتم دین هر زامان یارب
نصیب ایله یاشاشنی اوز کوجومدین بارکی جان یارب

قناعت قافیه دین بوهمتم سیرغی جای اولسون
بلند همتریم آلدیدا پست دوز آسمان یارب

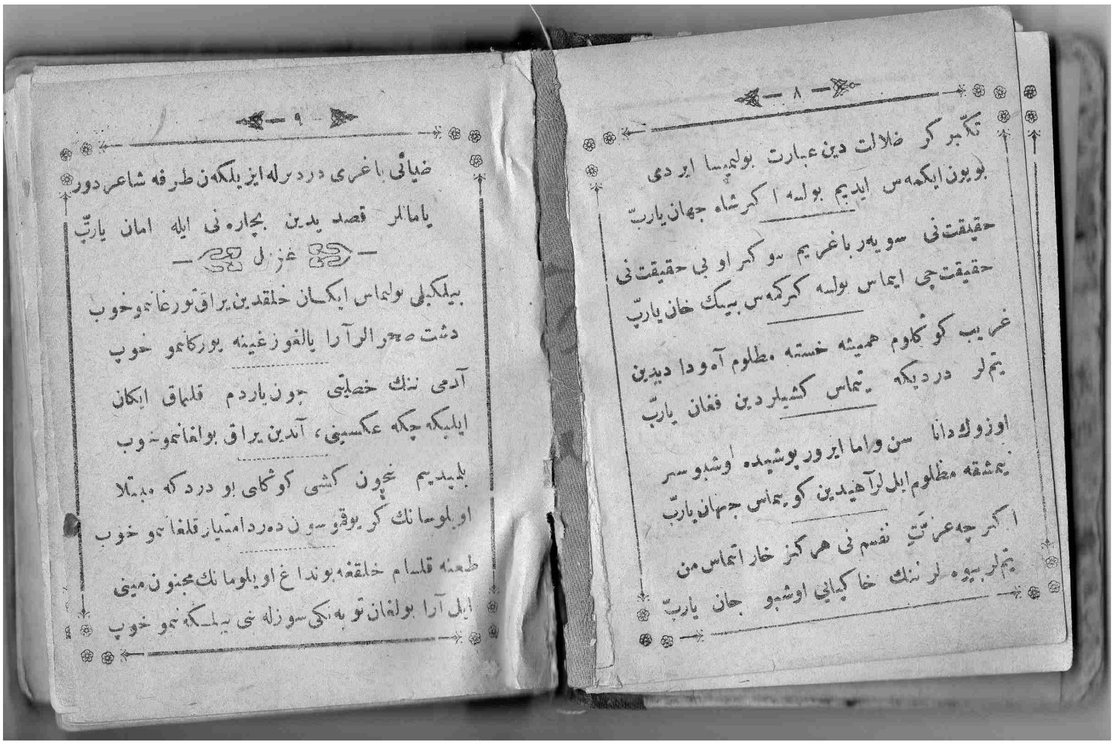

تکبر کر ضلالت دین عبارت بولمیسا ایردی
بویون ایکمه س ایدیم بولسه اکر شاه جهان یارب

حقیقت نی سویه ر باغریم سوکر او بی حقیقت نی
حقیقتچی ایماس بولسه کیرکمه س بیلک خان یارب

غریب کونکلوم همیشه خسته مظلوم آه و دادیدین
یتیم لر دردیکه تیماس کشیلر دین فغان یارب

اوزوك دانا سن واما ایرور پوشیده اوشبو سر
یتیمشقه مظلوم ایل لرآهیدین کو بیماس جهان یارب

اکرچه عزتی نفسم نی هرگز خار اتماس من
یتیم لر بیوه لر ننك خاکپایی اوشبو جان یارب

ضیائی باغری دردبرله ایزیلکه ن طرفه شاعر دور
یامانلر قصد یدین بچاره نی ایله امان یارب

— غزل —

بیلکیلی بولماس ایکسان خلقدین یراق تورغانمو خوب
دشت صحرالر آرا یالغوز غینه یورگانمو خوب

آدمی ننك خصلتی چون یاردم قلماق ایکان
ایلیکه چکه عکسینی، آندین یراق بولغانمو خوب

بلمیدیم نچون کشی کونکلی بو دردکه مبتلا
اوبلوسانك كر یوقوسون ده ردا امتیاز قلغانمو خوب

طعنه قلسام خلقغه بونداغ اویلوماننك مجنون مینی
ایل آرا بولغان توبه نکی سوزله نی یبلسکه نمو خوب

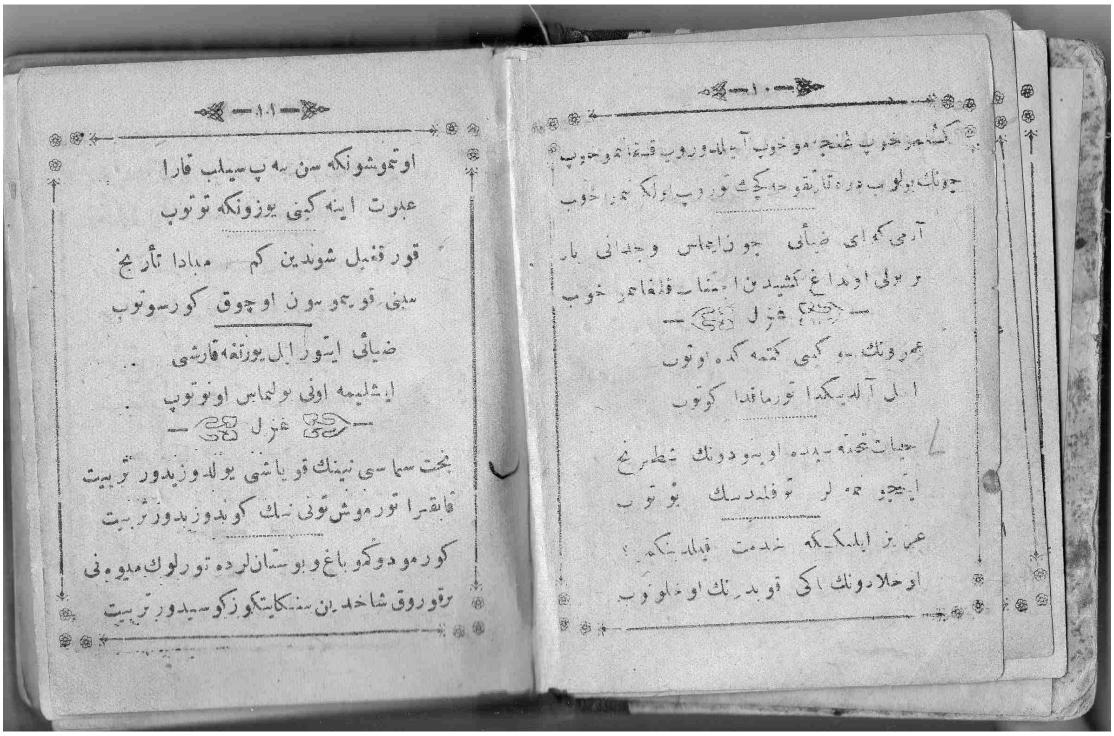

— ١٠ —

کیشی خوب غنچه‌ مو خوب آچیلمادوروب قیشغا مو خوب
چونکه بولوب دورده‌ تاریقو ده‌ کچیک توروب اولکه‌ هم خوب

آدمی کم ای ضیائی چون احساس وجدانی بار
هر بیری اوبداغ کشیدن اجتناب قیلغانی خوب

غزل

عمر دونک بو کبی کتمه‌ کده‌ اوتوب
ایل آلدیکدا تورماقدا کوتوب

حیات تحته‌ سیده‌ اوینودونک شطرنج
ایچیو همه لر توقیلدسک یوتوب

عجز ایلمک که‌ خدمت قیلدینکم؟
اوخلادونک ایکی قوبدنک اوخلوب

— ١١ —

اویغوشونکه‌ سن یه‌ پ سیلب قارا
عبرت اینه‌ کبی یوزونکه‌ توتوب

قورقنیل شوندین کم مبادا تاریخ
سنی قوسیو سون اوچوق کورسوتوب

ضیائی ایتور ایل یورتغه‌ قارشی
ایشلیمه اونی بولیماس اونوتوب

غزل

بخت سماسی نینک قویاشی یولدوزیدور تربیت
قایقرا تورموش توننک کوندوزیدور تربیت

کورمودونکمو باغ و بوستانلرده‌ تورلوک میوه‌نی
ترقوروق شاخدین سنکا تیکوزکوسیدور تربیت

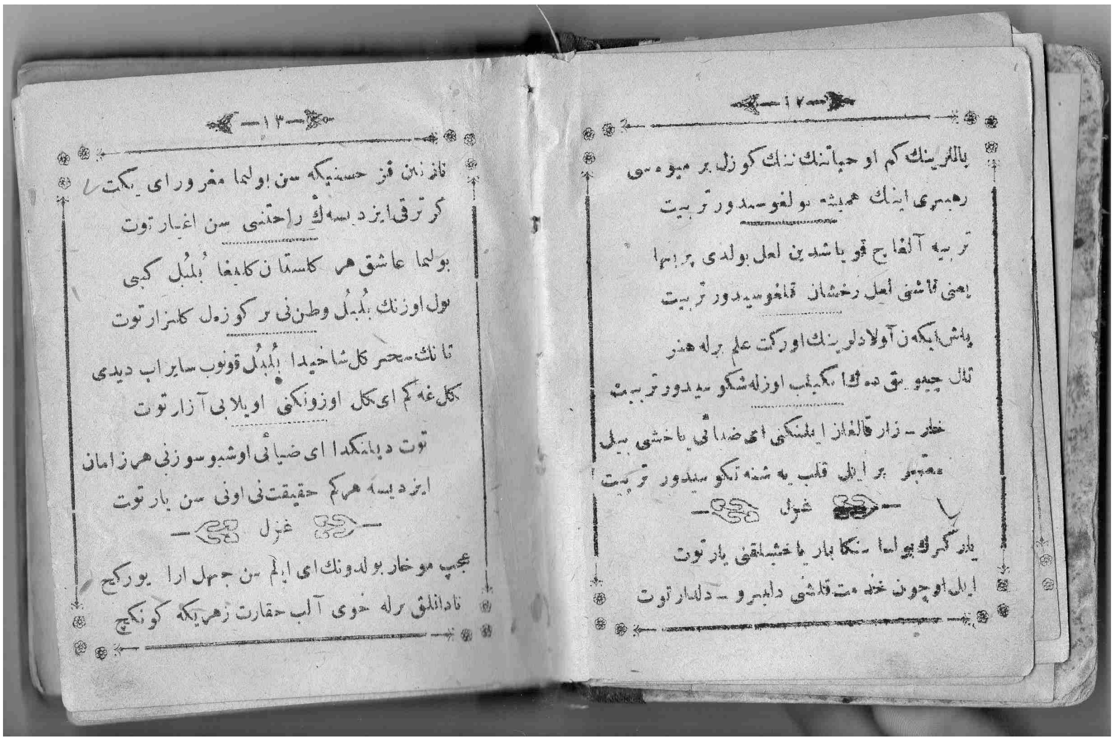

— ١٢ —

بالالرینک کم او حیاتینک نینک کوزل بر میوه‌سی
رهبری اینک همیشه‌ بولغوسیدور تربیت

تربیه‌ آلغاچ قویاشدین لعل بولدی پرتاشا
یعنی قاشنی لعل رخشان قیلغوسیدور تربیت

یاشلیکه‌ن آولادلرینک اورکت علم برله‌ هنر
تال چیبوقیدیکا بکیلیب اوزله‌شکوسیدور تربیت

خلق ـ زار قالغاز ایلسنکی ای ضیائی یاخشی بیل
معتبر بر ایلنی قلب یه‌ شنه‌تیکوسیدور تربیت

غزل

یار کرک بولسا سنکا بار یاخشیلقنی یار توت
ایل اوچون خدمت قیلشی دلبر و ـ دلدار توت

— ١٣ —

نازنین قز حسنیکه‌ سن بولیما مغرور ای یکیت
کر ترقی ایزدیسه‌ک راحتنی سن اغیار توت

بولیما عاشق هر کلستان کلیغا بلبل کبی
بول اوزونک بلبل وطننی بر کوزل کلزار توت

تانک سحر کل شاخیدا بلبل قونوب سایراب دیدی
کلغه‌ کیم ای کل اوزونکنی اویلابی آزار توت

توت دیمکدا ای ضیائی اوشبو سوزنی هر زمان
ایزدیسه‌ هرکم حقیقتنی اونی سن یار توت

غزل

عجب موخار بولدونک ای ایلم سن جهل ارا یورکیچ
نادانلق برله‌ خوی آلب حقارت زهر یکه‌ کونکیچ

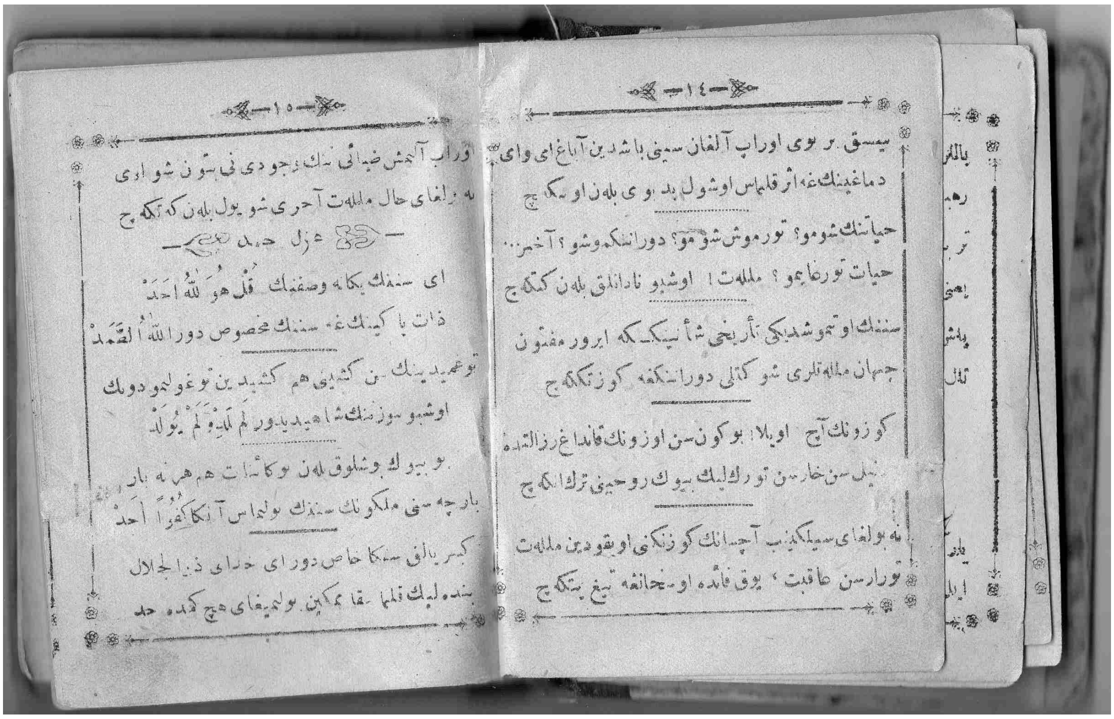

سیسق بر بوی اوراپ آلغان سینی باشدین آیاغ ای وای
دماغینگغه اثر قیلماس اوشول بد بوی بله ن اوسکنچ

حیاتنگ شومو؟ تورموش شومو؟ دورانگموشو؟ آخر..
حیات تورغانمو؟ مللت! اوشبو نادانلق بله ن کیتکنچ

سننگ اوتموشدیکی تاریخی شانینگکه ایرور مفتون
جهان مللتلری شوکتلی دورانگغه کوز تیککنچ

کوزونگ آچ اویلا! بو کون سن اوزونگ قانداغ رذالتده
تیل سن خارسن تورکلیک بیوک روحینی ترک اتکنچ

نه بولغای سیلکینیب آچسانگ کوزنگنی اویقودین مللت
تورارسن عاقبت، یوق فائده اوسخانغه تیغ بیتکنچ

ووراب آلمش ضیانی نینگ وجودی نی بتون شو ای
نه بولغای حال مللت آخری شو یول بله ن کتکنچ

غزل حمد

ای سننگ یکانه وصفنگ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدْ
ذات پاکینگغه سننگ مخصوص دور اللّٰهُ الصَّمَدْ

توحیدینگ سن کشینی هم کشیدین توغولمودونگ
اوشبو سوزینگ شاهیدیدور لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُولَدْ

بو بیوک وشلوق بله ن بو کائنات هم هر نه بار
بارچه سی ملکونگ سننگ بولماس آنگا کُفُوًا اَحَدْ

کبریالق سنگا خاص دور ای خدای ذی الجلال
سنده لیک قلماس بقا ممکن بولمیغای هیچ کمده حد

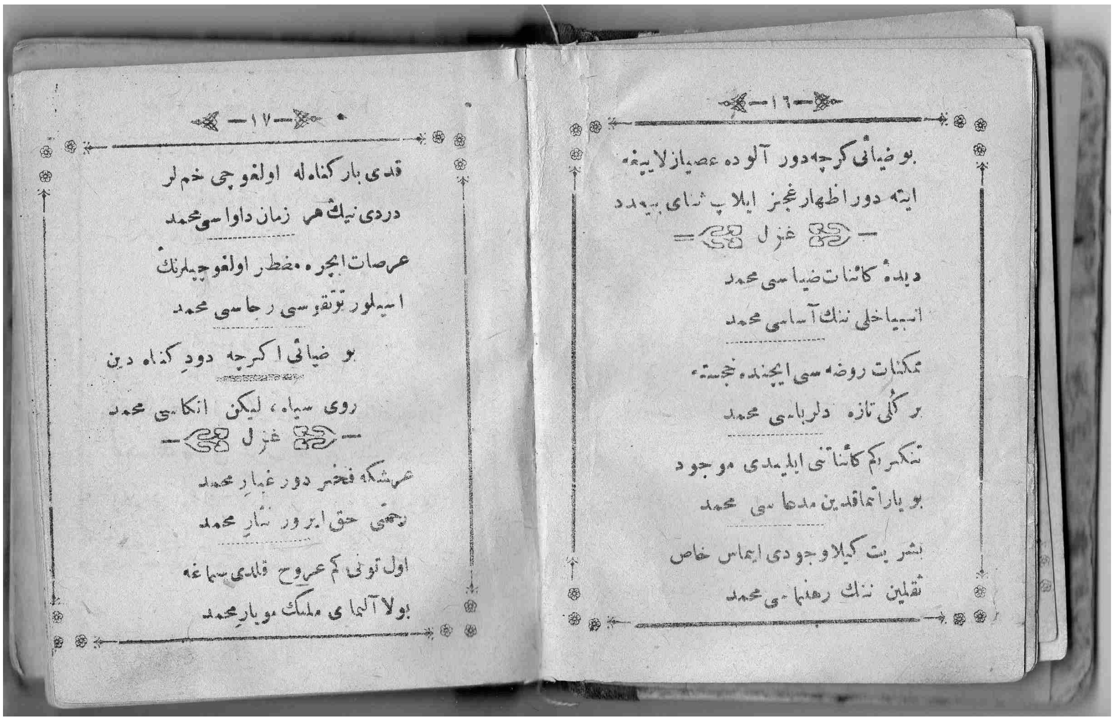

بو ضیانی گرچه دور آلوده عصیاز لاینغه
اینه دور اظهار عجز ایلاپ ثنای بیحد

غزل

دیدهٔ کائنات ضیاسی محمد
انبیا خیلی نینگ آساسی محمد

ممکنات روضه سی ایچنده خجسته
بر گلی تازه دلرباسی محمد

تنگریم کائناتنی ایلدی موجود
بو یاراتماقدین مدعاسی محمد

بشریت کیلا وجودی ایماس خاص
ثقلین نینگ رهنماسی محمد

قدی بار گناه له اولغوچی خم لر
دردی نینگ هر زمان داواسی محمد

عرصات ایچره مضطر اولغوچیلرنینگ
امیدلو توتقوسی رجاسی محمد

بو ضیانی اگرچه دودِ گناه دین
روی سیاه، لیکن انگاسی محمد

غزل

عرشکه فخر دور غبارِ محمد
رحمتی حق ابر ور نثارِ محمد

اول تونی کم عروج قیلدی سماغه
بولا آلمای ملک مو یارِ محمد

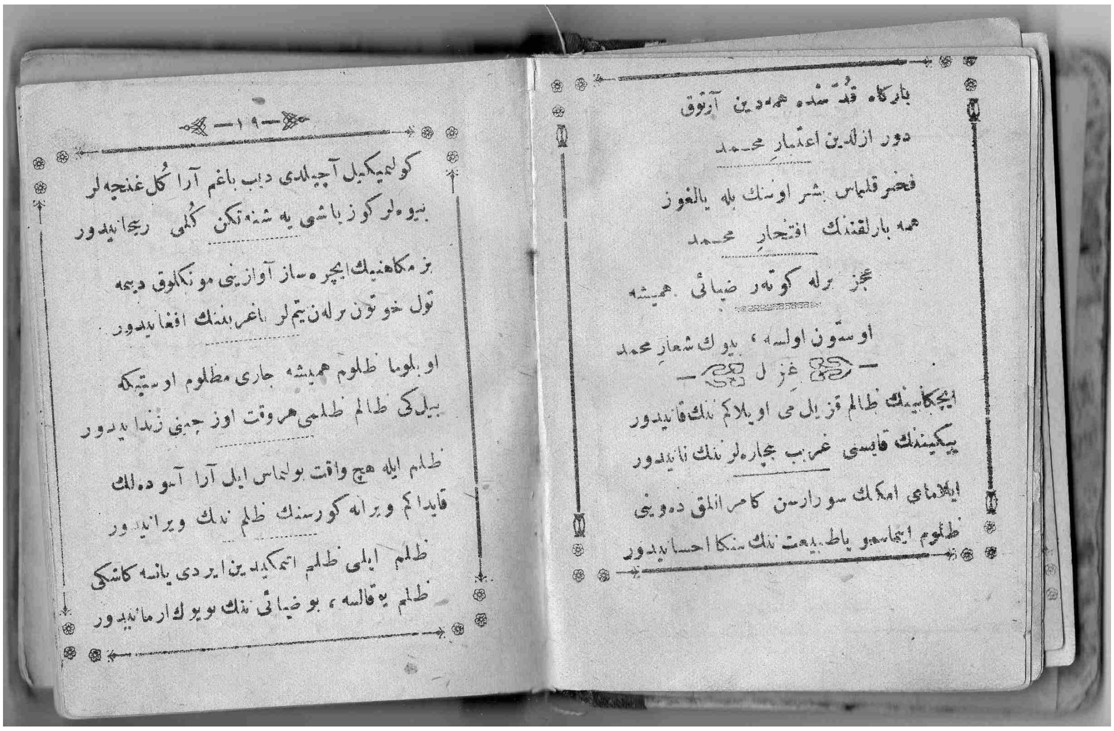

بارگاه قدسنده حمدین آرتوق
دور ازلدین اعتبار محمد

فخر قلماس بشر اوننك بله یالغوز
همه بارلقننك افتخار محمد

عجز برله کوته‌ر ضیائی همیشه
اوستون اولسه، بیوك شعار محمد

غزل

ایچکاسینك ظالم قزیل می اویلاکم ننك قانیدور
پیکیننك قایسی غریب بچاره‌لر ننك نانیدور

ایلاماي امکك سورارسن کامرانلق ده‌ویني
ظلوم ایماسمو یا طبیعت ننك سنکا احسانیدور

کولیمکیل آچیلدی دیب باغم آرا گل غنچه‌لر
بیوه‌لر کوز یاشی یه شنه‌تکن گلی ریحانیدور

بزمگاهینك ایچره ساز آوازینی مونکلوق دیمه
تول خوتون بله‌ن یتیم‌لر باغریننك افغانیدور

اوبلوما ظلوم همیشه جاری مظلوم اوستیکه
بیلکی ظالم ظلمی هر وقت اوز جیبی زندانیدور

ظلم ایله هیچ واقت بولماس ایل آرا آسوده‌لك
قایداکم ویرانه کورسنك ظلم ننك ویرانیدور

ظلم ایلی ظلم اتمکیدین ایردی یانسه کاشکی
ظلم یوقالسه، بو ضیائی ننك بویوك ارمانیدور

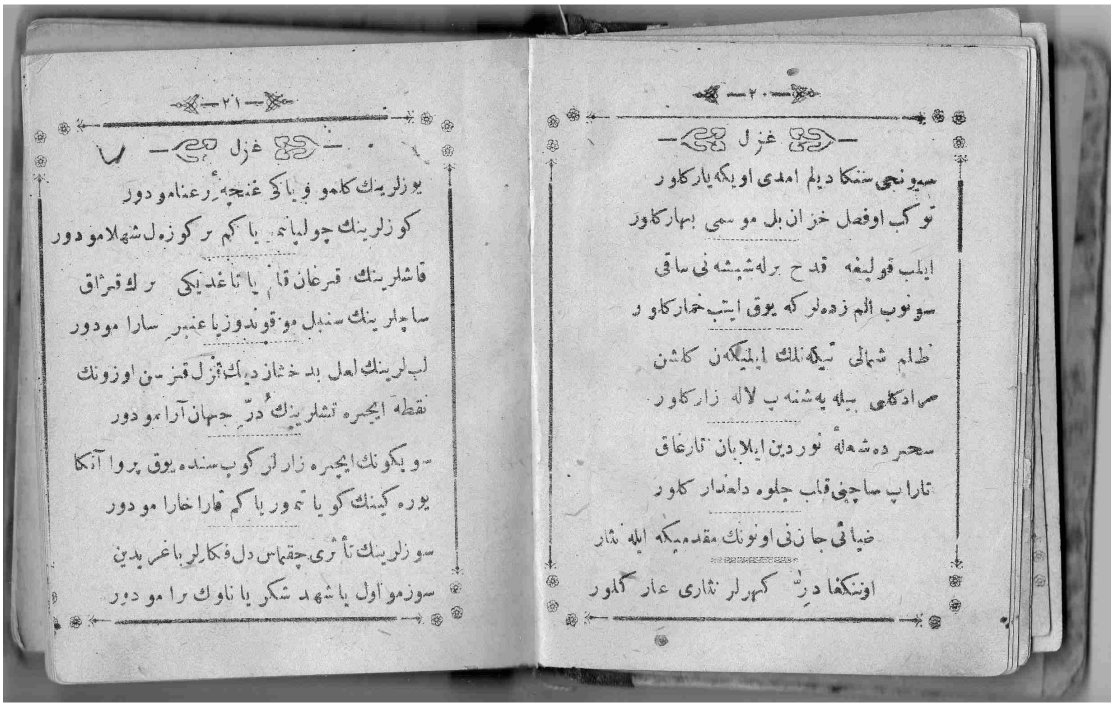

غزل

سیونچی سنکا دیلم امدی اویکه یار کلور
توکب او فصل خزان بل موسمی بهار کلور

ایلب قولیغه قدح برله شیشه‌نی ساقی
سونوب الم زده‌لرکه یوق ایتب خمار کلور

ظلام شمالی تیکه‌ننك ایلیکه‌ن کلشن
مرادکای بیله یشنه‌ب لاله زار کلور

سحرده شعلهٔ نوردین ایلابان تارغاق
تاراب ساچینی قلب جلوه داغدار کلور

ضیائی جاننی اوننك مقدمیکه ایله نثار
اوننکغا در گهرلر نثاری عار کلور

غزل

یوزلرینك کل مو یا کی غنچهٔ رعنامودور
کوزلرینك چولپانمو یا کم نرکوز شهلامودور

قاشلرینك قرغان قامو یا تاغدیکی برك قزاق
ساچلرینك سنبل مو قوندوز یا عنبر سارامودور

لبلرینك لعل بدخشان دیك قزل قیزسن اوزونك
نقطه ایچره تشلرینك در جهان آرامودور

سو یکوننك ایچره زارلر کوب سنده یوق پروا آنکا
یوره‌کینك کویا تمور یا کم قاراخارامودور

سوزلرینك تأثری چقماس دل فکارلر باغریدین
سوزمو اول یا شهد شکر یا ناوك برامودور

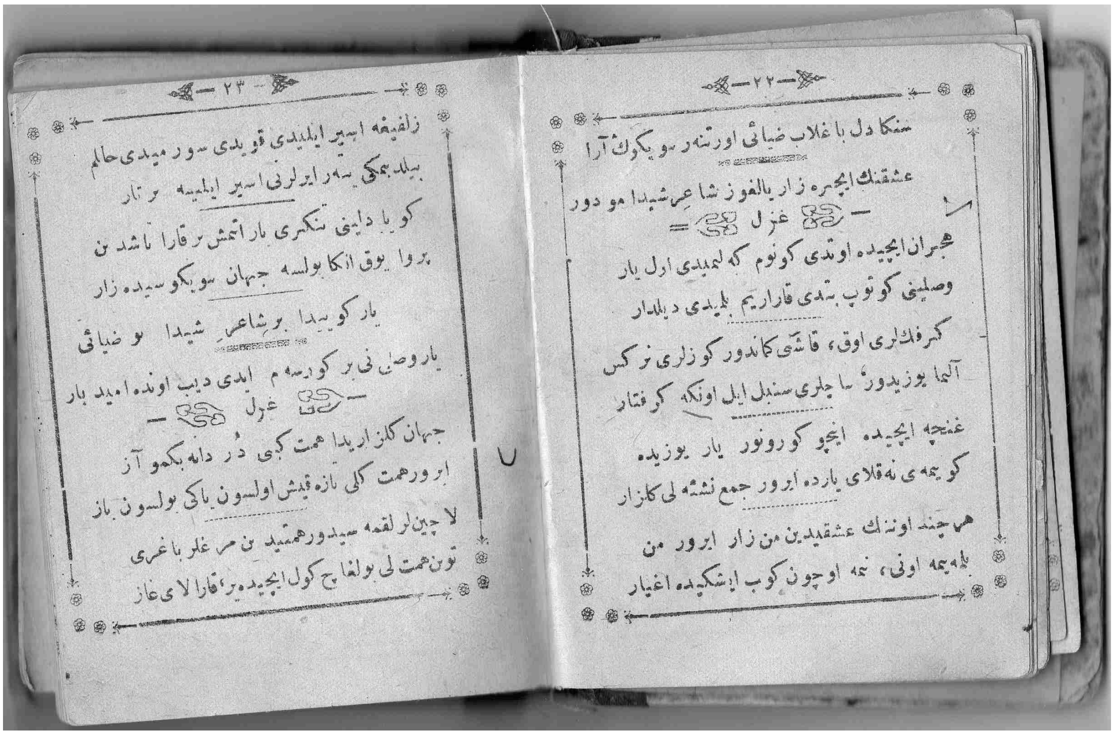

٢٢

سنکا دل باغلاب ضیائی اورتنه‌ر سویکوك آرا

عشقنك ایچره زار یالغوز شاعر شیدا مودور

— غزل —

هجران ایچیده اوتدی کونوم که لیمیدی اول یار
وصلینی کوتوب بتدی قراریم بلمیدی دیلدار

.....

کیرفکلری اوق، قاشی کماندور کوزلری نرکس
آلما یوزیدور ساچلری سنبل ایل اونکه کرفتار

.....

غنچه ایچیده ایچو کورونور یار یوزیده
کویمه‌ی نه قلای یارده ایرور جمع نشئه لی کلزار

.....

هرچند اونك عشقیدین من زار ایرور من
بلمیمه اونی، نه اوچون کوب ایشکیده اغیار

٢٣

زلفیغه اسیر ایلیدی قویدی سورمیدی حالم
بیلدیمکی سه‌ر ایدلرنی اسیر ایلمیه‌ر تار

کویا دلینی تنکری یاراتمش برقارا تاشدن
پروا یوق انکا بولسه جهان سوبکو سیده زار

یار کو یدا بو شاعر شیدا بو ضیائی

یار وصلی‌نی بر کورسه‌م ایدی دیب اونده امید بار

— غزل —

جهان کلزاریدا همت کبی دُر دانه بکمو آز
ایرور همت کلی تازه قیش اولسون یاکی بولسون یاز

.....

لاچینلر لقمه سیدور همتید بن مرغلر باغری
تون همت لی بولغاچ کول ایچیده‌ر قارالای غاز

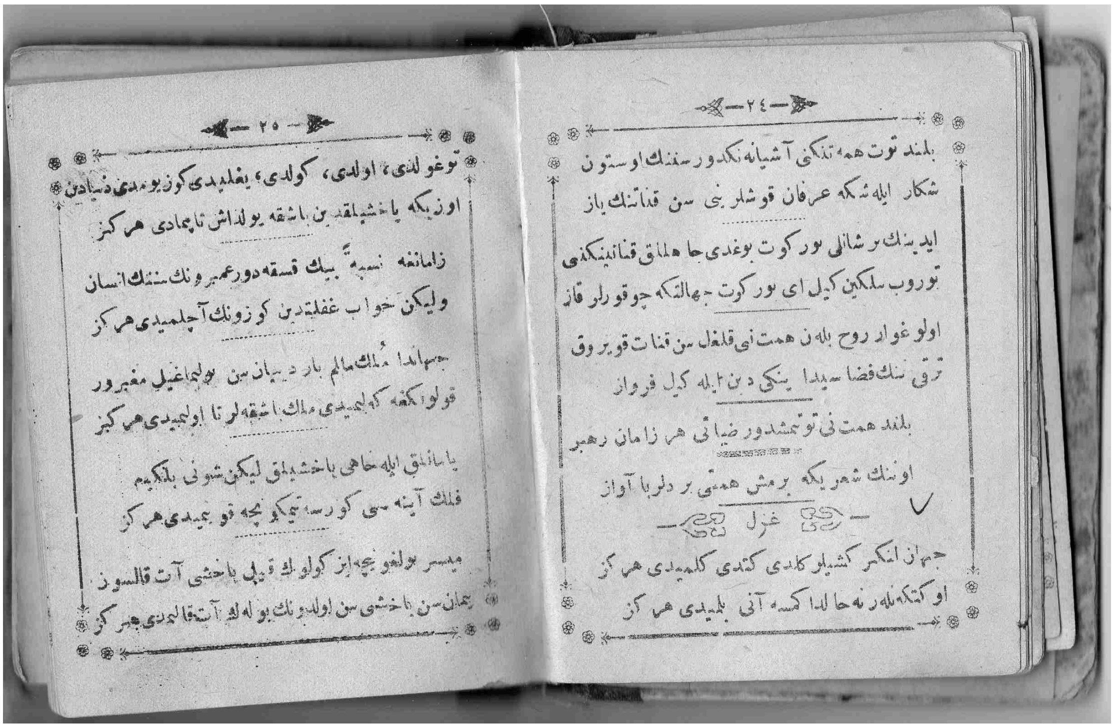

٢٤

بلند توت همه تذکی آشیانه نکدور سننك اوستون
شکار ایله شکه عرفان قوشلر بنی سن قدانینك باز

.....

ایدینك برشانلی بورکوت بوغدی جاهلاق قنانینکنی
توروب سلکین کیل ای بورکوت جهالتکه چوقورلر قاز

اولوغوار روح بله‌ن همتنی قلغل سن قنات قویروق
ترقی‌نینك فضا سیدا ینکی دین ایله کیل فرواز

بلند همت‌نی توتمشدور ضیائی هر زمان رهبر

اونك شعریکه برمش همتی بر دلربا آواز

— غزل —

جهان انکبر کشیلر کلدی کتدی کلمیدی هرکز
اوکتکه‌نله‌ر نه حالدا کسه آنی بلمیدی هرکز

٢٥

توغولدی، اولدی، کولدی، یغلیدی کوز یومدی دنیادین
اوزیکه یاخشیلقدین باشقه یولداش تاپمادی هرکز

.....

زمانغه نسبةً بیك قسقه دور عمرونك سننك انسان
ولیکن خواب غفلتدین کوزونك آچلمیدی هرکز

.....

جهاندا مُلك مالم بار دیبان سن بولیماغیل مغرور
قولوا کتکه کولمیدی ملك باشقه‌لرنا اولمیدی هرکز

.....

یامانلق ایله حاهی یاخشیلق لیکن شونی بلنکیم
فلك آینه سی کورسه‌تیکو بچه قویمیدی هرکز

.....

میسر بولغو بچه ایز کولوك قیل یاخشی آت قالسون
یمان‌سن یاخشی سن اولدیونك بوله‌لر آت قالمیدی هرکز

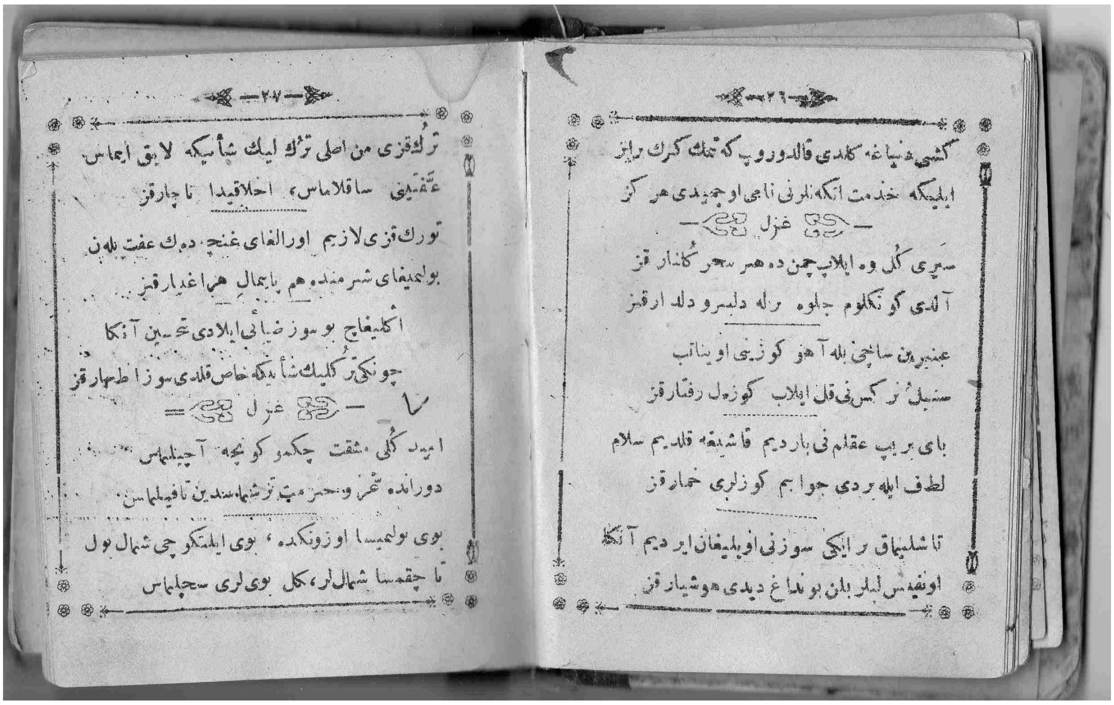

٢٦

کشی دنیاغه کلدی قالدوروپ که تمتك کرك رایز
ایلیکه خدمت انکه لرنی ناجی اوجیدی هر کز

غزل

سحری گل وه ایلاب چمن ده هر سحر گلنار قز
آلدی کونکلوم جلوه برله دلبر و دلدار قز

عنبرین ساچی بله آهو کوزینی اویناتب
سنبل و نرکس نی قل ایلاب کوزه‌ل رفتار قز

بای بر یپ عقلم نی باردیم قاشیغه قلدیم سلام
لطف ایله بردی جوابم کوزلری خمار قز

تاشلیماق برایکی سوزنی اویلیغان ایردیم آنکا
او نفیس لبلر بلان بو نداغ دیدی هوشیار قز

٢٧

ترك قزی من اصلی ترك ایلك شاییکه لایق ایماس
عفتینی ساقلاماس، اخلاقیدا ناچار قز

تورك قزی لازیم اورالغای غنچه ده‌ك عفت بله‌ن
بولمیغای شرمنده هم پایمال هر اغیار قز

اکلیغاچ بو سوز ضیائی ایلادی تحسین آنکا
چونکی بر کلیك شاییکه خاص قلدی سوز اظهار قز

غزل

امید گلی مشقت چکمه کونچه آچیلماس
دوراندە عمر و حرمت ترشماسدین تافیلماس

بوی بولمیسا اوزونکده، بوی ایلمکوچی شمال بول
تا چقمسا شمال لر، گل بوی لری سچیلماس

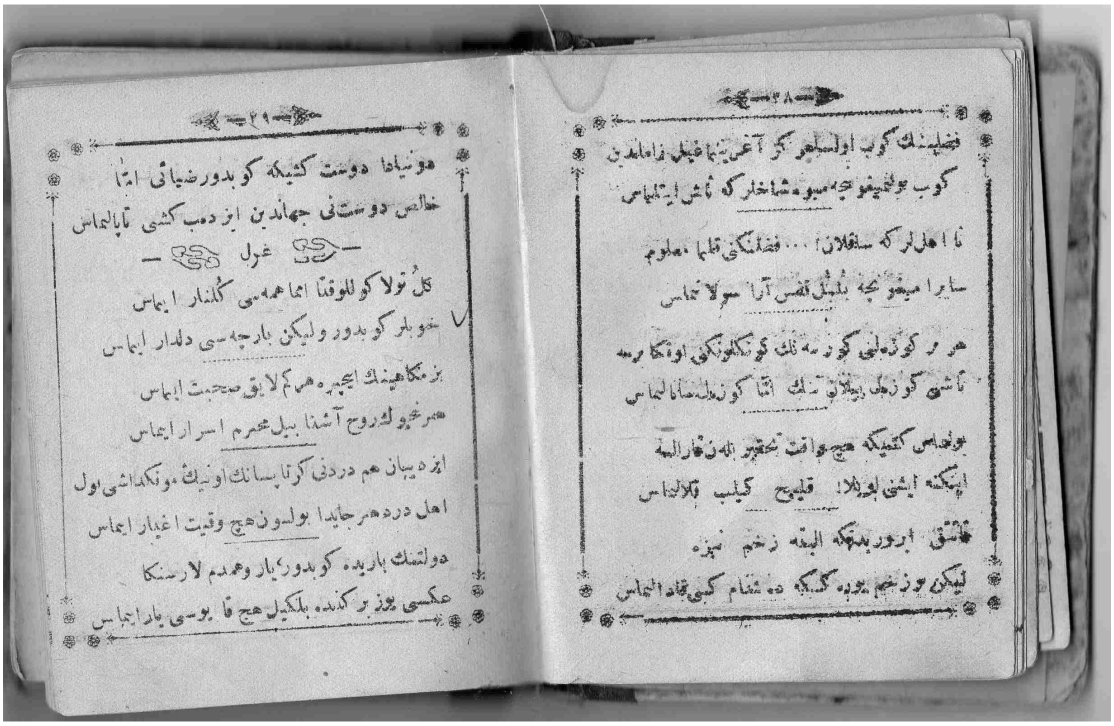

٢٨

فضلینك کوب اولسلهر کر آغینه غیلی زماندین
کوب بولمیغو بچه میوه شاخلر که تاش ایتلماس

نا اهل لرکه ساتقلان!... فضلنکنی قلما معلوم
سایرا میغو بچه بلبل قفس آرا سولاتماس

هر بر کوزه‌لنی کوزه‌نك کونکلونکنی اونکا برمه
تاشی کوزه‌ل بیلان نك اثنا کوزه‌ل صانالماس

بولماس کشیکه هیچ مواقت تحقیر اله زنهار الیمه
اپنکنه ایشنی لوبلا! قلیبچ کیلیب تلالماس

عاشق اربور بیتهکه البته زخم نیزه
لیکن بو زخم بوبه کیکه ده شنام کبی قاده الیماس

٢٩

دونیادا دوست کشیکه کوبدور ضیائی اما
خالص دوستنی جهاندین ایزدب کشی تاپالماس

غزل

گل تولا کوللوقتا اما همه‌سی گلنار ایماس
خوبلر کوبدور ولیکن بارچه‌سی دلدار ایماس

بزمگاهینك ایچیره هرکم لایق صحبت ایماس
هر خیولك روح آشنا بیل محرم اسرار ایماس

ایزده‌یبان هم دردنی کرتاپسانك اونینك دونکماشی بول
اهل درد هر جایدا بولور هیچ وقیت اغیار ایماس

دولتنك باریده کوبدور یار و همدم لار سنکا
عکسی یوز برکنده بلکیل هیچ قایوسی یار ایماس

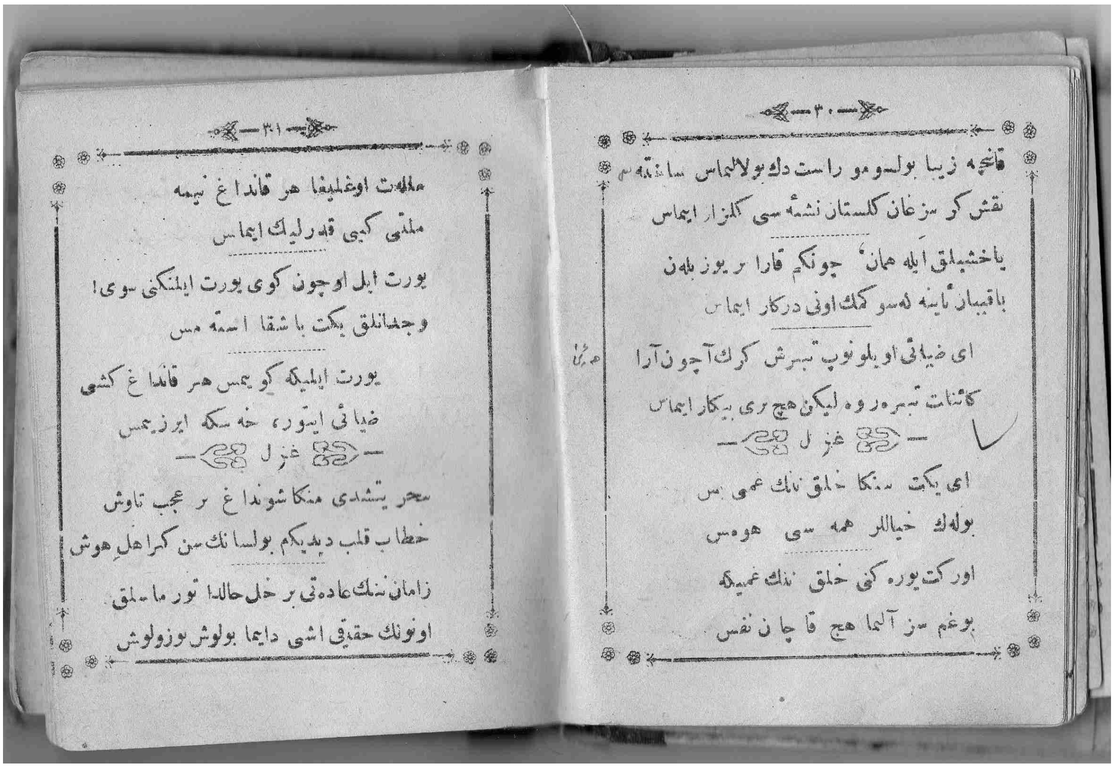

قانچه زیبا بولسه‌مو راست دك بولالماس ساخته‌سی
نقش کر سزغان کلستان نشئه‌سی کلزار ایماس

یاخشیلق ایله همان، چونکم قارا ریوز بله‌ن
باقیبان ئاینه له‌سو کمك اونی درکار ایماس

ای ضیائی اویلونوب تبرش کرك آچون آرا
کائنات تبره‌روه لیکن هیچ ری بیکار ایماس

غزل

ای یکت دنکا خلق ننك غمی بس
بوله‌ك خیاللر همه‌سی هوس

اورکت یوره‌کنی خلق ننك غمیگه
بوغم سز آلما هیچ قاچان نفس

ملت اوغلیغا هر قانداغ نیمه
ملتی کبی قدرلیك ایماس

یورت ایل اوچون کوی یورت ایلنکنی سوی!
وجدانلق یکت باشقا اسمه‌مس

یورت ایلیکه کویمس هر قانداغ کشی
ضیائی ایتور، خه‌سکه ایرزیمس

غزل

سحر یتشدی منکا شونداغ بر عجب تاوش
خطاب قلب دیدیکم بولسانك سن کرا هل هوش

زامان ننك عادتی بر خل حالدا تورماملق
اونونك حقیقی اشی دایما بولوش بوزولوش

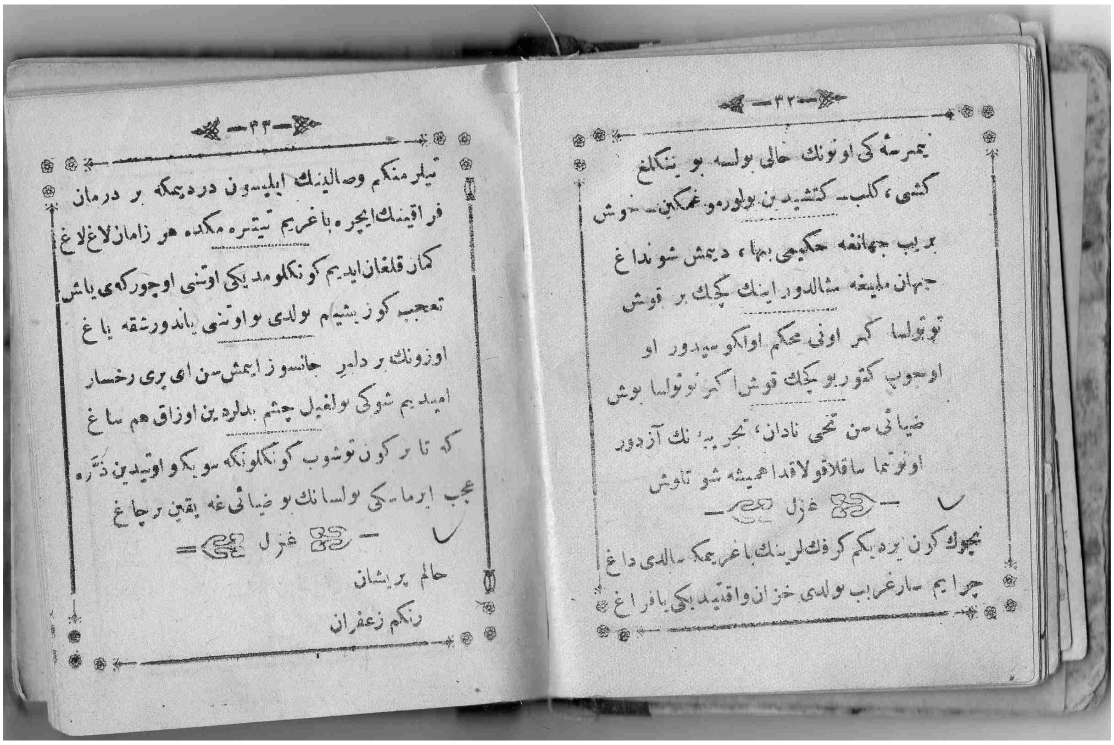

بیمرسه‌کی اونونك حالی بولسه بو ینکلغ
کشی، کلب کتشیدن بولورمو غمکین خوش

بریب جهانغه حکیمی بها، دیمش شونداغ
جهان ملیغه مثالدور اینك بچك بر قوش

توتولسا کر اونی محکم اواکوسیدور او
اوچوب کتور بو کچك قوش اکر توتولسا بوش

ضیائی سن تحی نادان، تجربه‌ننك آزدور
اونوتما سافلاقولاقدا همیشه شو تاوش

غزل

نچوك کرن یزه‌یکم کرفك لرینك باغریمکه سالدی داغ
چرایم سارغرب بولدی خزان واقتیدیکی یافراغ

تیلر منکم وصالینك ایلیسون دردیمکه بر درمان
فراقینك ایچره باغریم تیتره‌مکده هر زامان لاغ لاغ

کمان قلغان ایدیم کونکلومدیکی اوتنی اوچورکه‌ی یاش
تعجب کوزیشیم بولدی بو اوتنی یاندورشقه یاغ

اوزونك بر دلبر جانسوز ایمش سن ای پری رخسار
امیدیم شوکی بولغیل چشم بدلردین اوزاق هم ساغ

که تا بر کون توشوب کونکلونکه سویکو اوتیدین ذره
عجب ایرماسکی بولسانك بو ضیائی غه یقین بر چاغ

غزل

حالم پریشان
رنکم زعفران

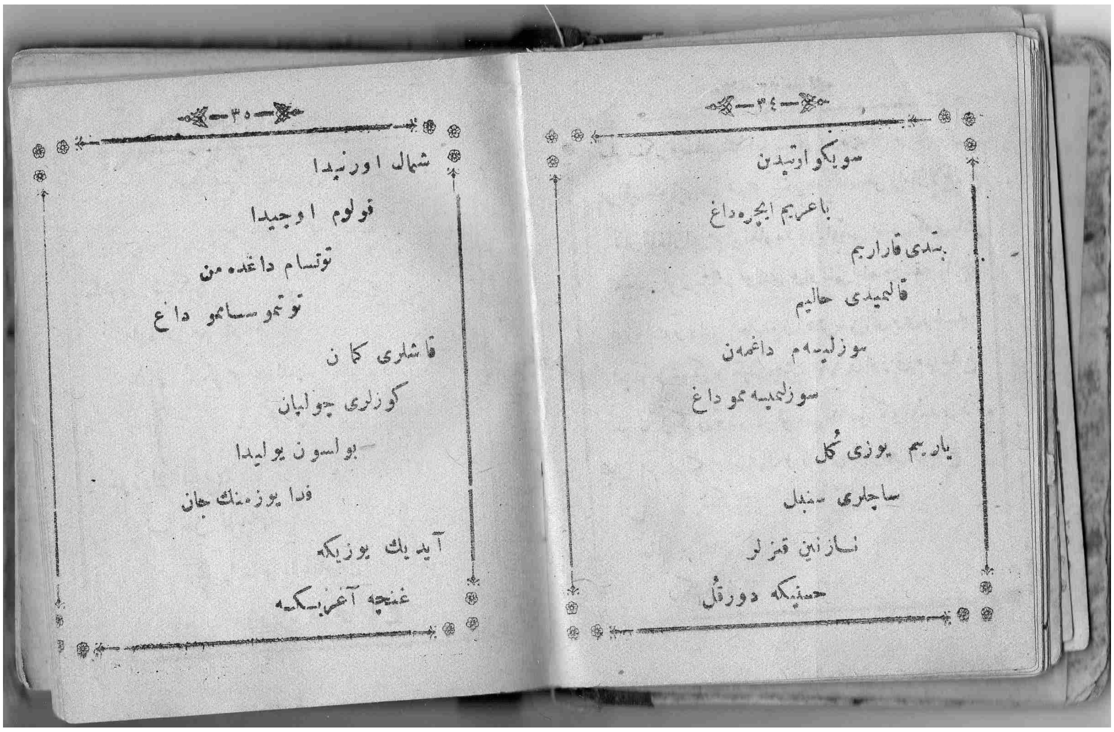

٣٤

سویکو اوتیدین
باغریم ایچره داغ
بندی قاراریم
قالمیدی حالیم
سوزلیه‌م داغمه‌ن
سوزلمیسه‌مو داغ
یاریم یوزی گل
ساچلری سنبل
نازنین قیزلر
حسنیکه دورقل

٣٥

شمال اورنیدا
قولوم اوجیدا
توتسام داغده من
توتموسامو داغ
قاشلری کمان
کوزلری چولپان
بولسون یولیدا
فدا یوزمنك جان
آیدیك یوزیکه
غنچه آغزیکه

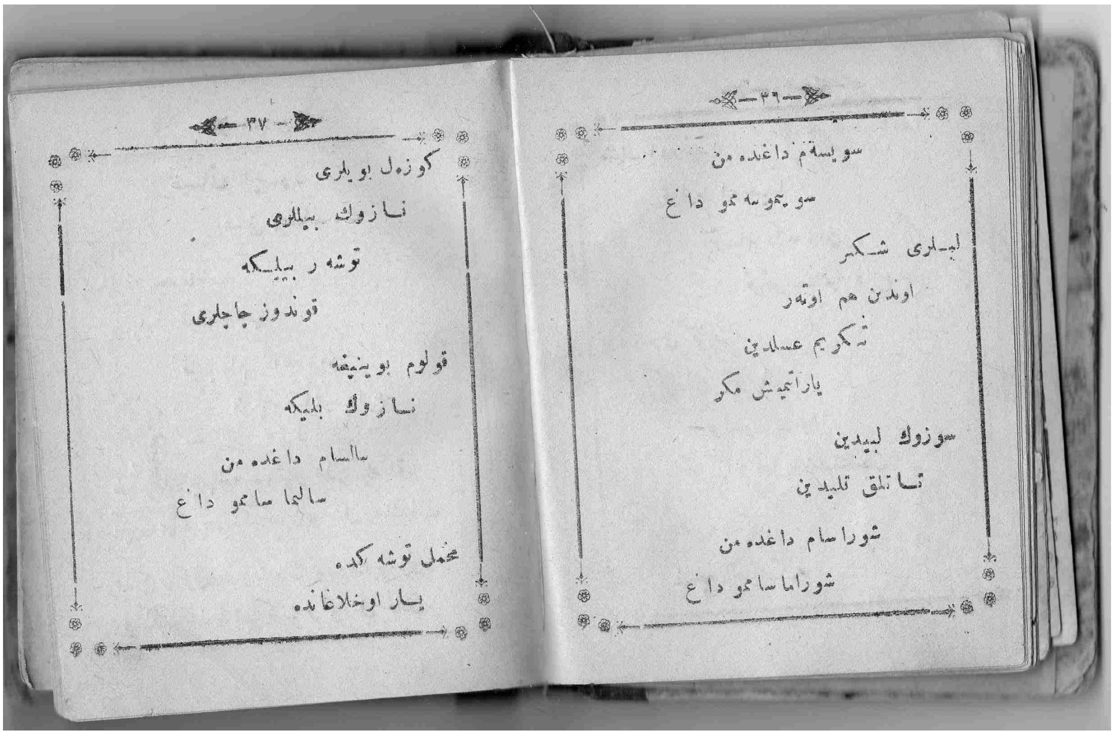

٣٦

سویسه‌م داغده من
سویمه‌سه‌مو داغ
لبلری شکر
اوندن هم اوته‌ر
تکریم عسلدین
یاراتمیش مکر
سوزوك لبیدین
تاتلق تلیدین
شوراسام داغده من
شوراماسامو داغ

٣٧

کوزه‌ل بویلری
نازوك بیللری
توشه‌ر بیلیکه
قوندوز چاچلری
قولوم بوینیغه
نازوك بلیکه
سالسام داغده من
سالماسامو داغ
مخمل توشه‌کده
یار اوخلاغانده

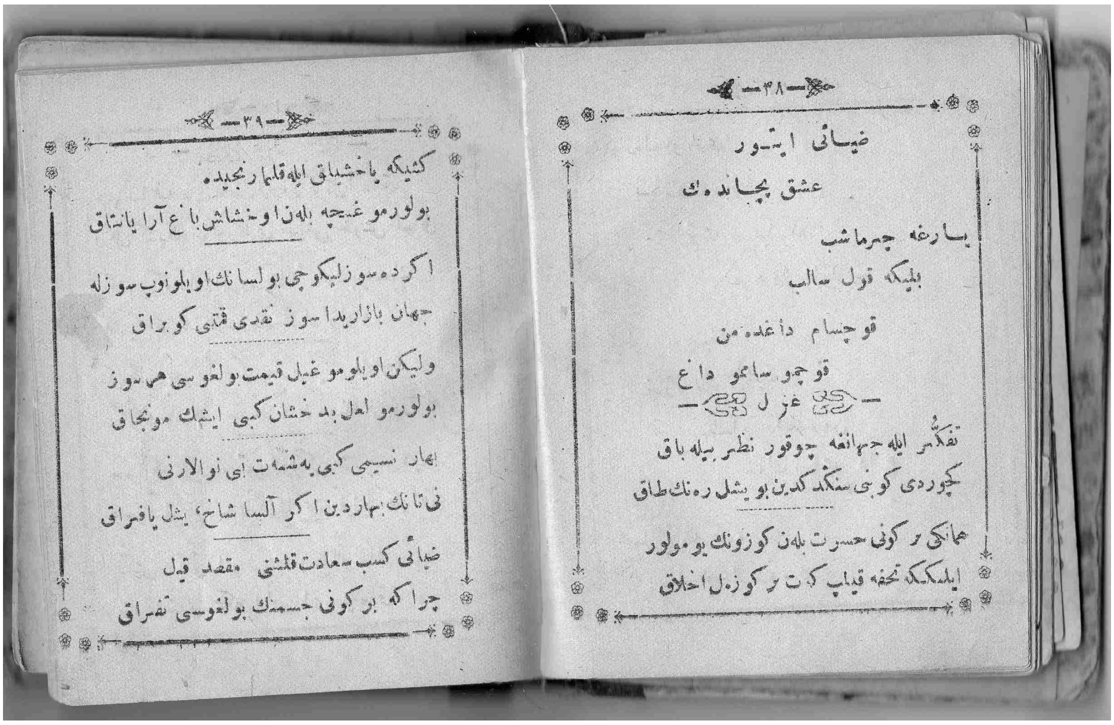

ضیائی ایتور

عشق پچانده ك

یارغه چیرماشب
بلیکه قول سالب

قوچسام داغده من
قوچو سامو داغ

غزل

تفکّر ایله جهانغه چوقور نظر بیله باق
کچوردی کونی سنکده کدین بو یشل رەنك طاق

همانکی ر کونی حسرت بلەن کوزونك یومولور
ایلمککه تحفه قیلاپ کەت ر کوزەل اخلاق

کشیکه یاخشیلاق ایله قلما رنجیده
بولورمو غنچه بلەن اوخشاش باغ آرا یاناق

اکرده سوزلیکوچی بولسانك اویلونوپ سوزله
جهان بازاریدا سوز نقدی قتی کوراق

ولیکن اویلومو غیل قیمت بولغوسی هر سوز
بولورمو لعل بدخشان کبی ایشك مونجاق

بهار نسیمی کبی بەشەت بی نوالارنی
نی تانك بهاردین اکر آلسا شاخ، یشل یافراق

ضیائی کسب سعادت قلشنی مقصد قیل
چراکه بر کونی جسمنك بولغوسی تفراق

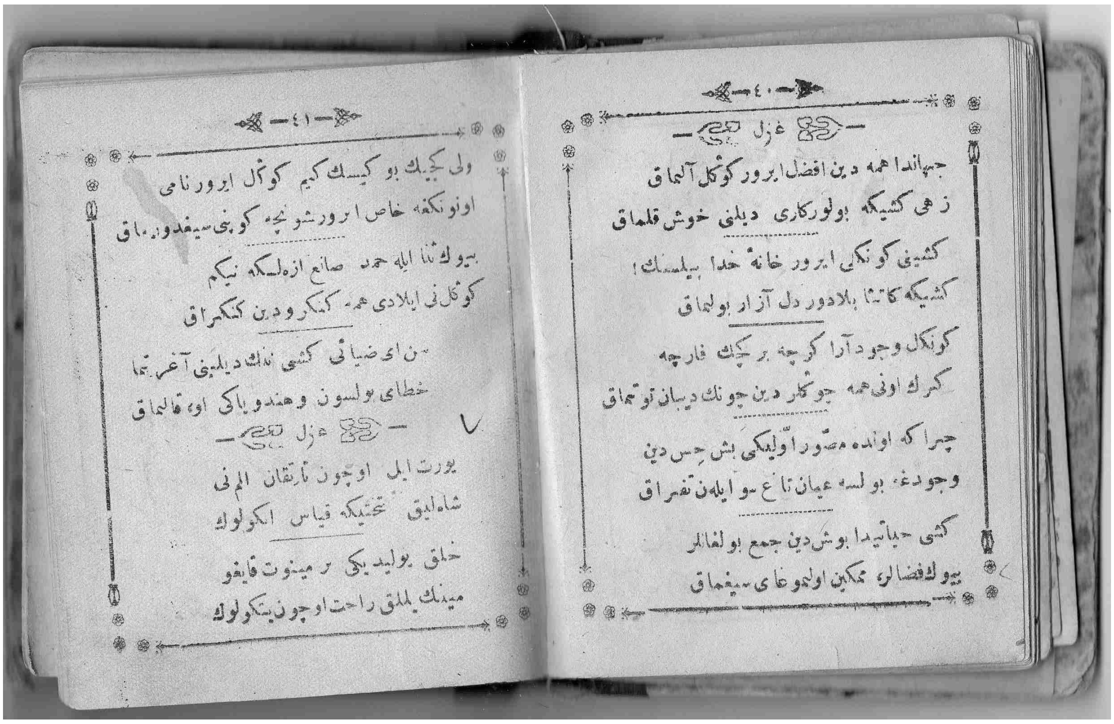

غزل

جهاندا همه دین افضل ایرور کونکل آلماق
زهی کشیکه بولورکاری دیلنی خوش قلماق

کشینی کونکلی ایرور خانهٔ خدا بیلسەك !
کشیکه کاتتا بلادور دل آزار بولماق

کونکل وجود آرا کرچه بر کچك فارچه
کرك اونی همه جوکاردین چونك دیبان توتماق

چراکه اونده مصوّر اولیکی بش حس دین
وجودغه بولسه عیان تاغ سو ایلەن تفراق

کشی حیاتیدا بوش دین جمع بولغالر
بیوك فضالره ممکین اولمو غای سیغماق

ولی کچیك بو کیسك کیم کونکل ایرور نامی
اونونکغه خاص ارورشو بچه کوبنی سیغدورماق

بیوك ثنا ایله حمد صانع ازەلکه نیکم
کونکلنی ایلادی همه کنکرودین کنکراق

سن ای ضیائی کشی نك دیلینی آغرتما
خطای بولسون و هندو یاکی اوء قالماق

غزل

✓

یورت ایلی اوچون تارتقان المنی
شادلیق تحتیکه قیاس اکولوك

خلق بولیدیکی ر مینوت قایغو
مینك بلمق راحت اوچون بتکولوك

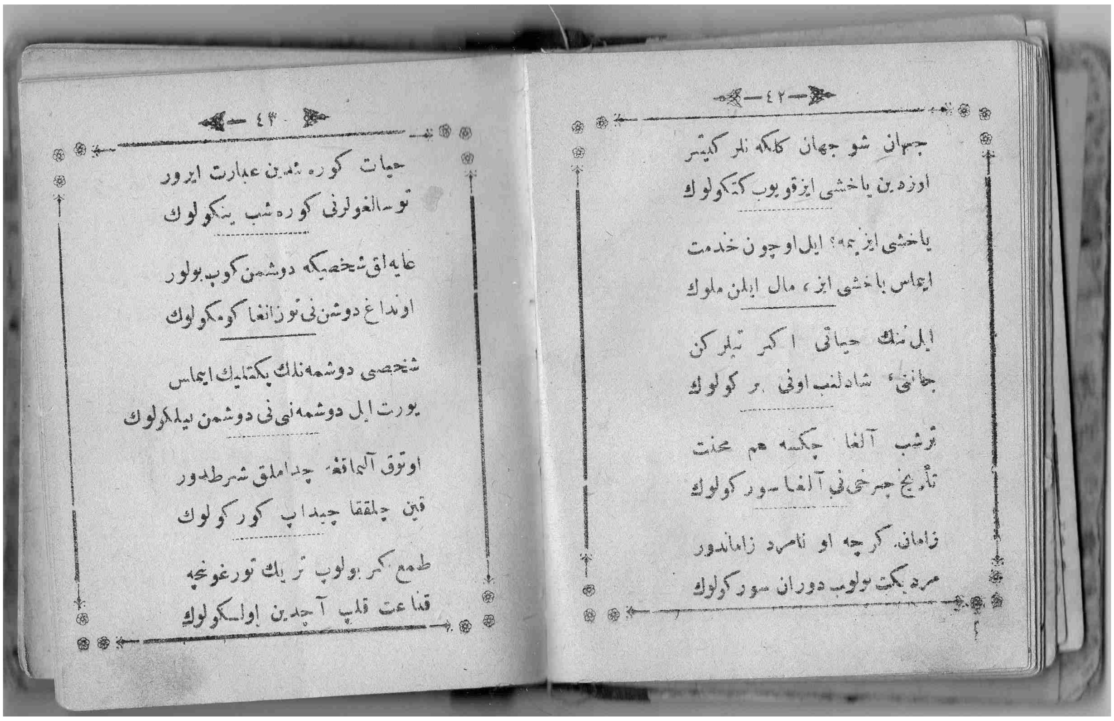

٤٢

جهان شو جهان کالکه تلر کیتر
اوزه‌دن یاخشی ایز قویوب کیتکولوک

یاخشی ایز نه‌مه؟ ایل اوچون خدمت
ایماس یاخشی ایز، مال ایلمن ملوک

ایل نینک حیاتی اگر تیلرکن
جانینی، شادلنب اونی بر کولوک

تورشب آلغا چکسه هم محنت
تاریخ چرخینی آلغا سورکولوک

زامان گرچه او نامرد زامانده‌دور
مرد یگیت بولوب دوران سورکولوک

٤٣

حیات کوره‌شدن عبارت ایرور
توسالغولرنی کوره‌شب ینکولوک

عاجزاق شخصیکه دوشمن کوپ بولور
اونداغ دوشمن‌نی توزانغا کومکولوک

شخصی دوشمه‌نلک بکتلیک ایماس
یورت ایل دوشمه‌نی‌نی دوشمن بیلگولوک

اوتوق آلماقغه چدالماق شرطدور
قیین چلقما چیداب کورکولوک

طمع کمر بولوب تریک تورغونچه
قناعت قلب آچدین اولسکولوک

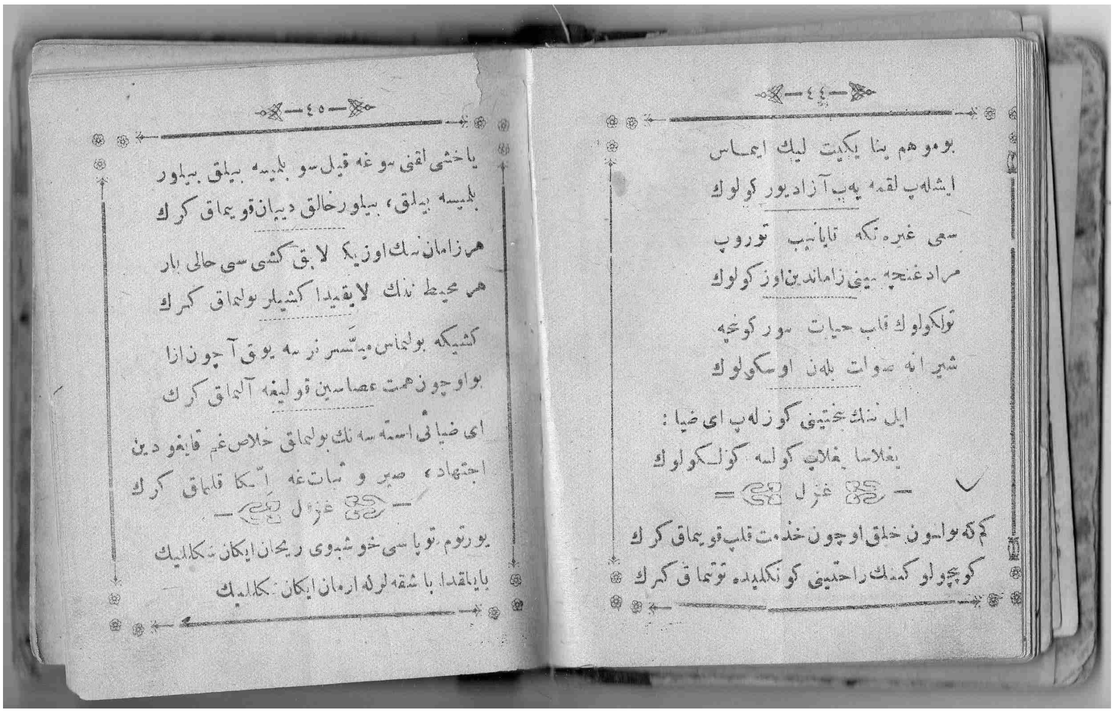

٤٤

بو موهم بنا یگیت لیک ایماس
ایشله‌ب لقمه یه‌ب آزاد یورکولوک

سعی غیرتکه تایانیب توروب
مراد غنچه‌سینی زاماندین اوزکولوک

تولکولوک قاب حیات سورگونچه
شیرانه صوات بله‌ن اوسکولوک

ایل نینک بختینی کوزله‌ب ای ضیا:
یغلاسا یغلاب کولسه کولگولوک

— غزل =

کم که بولسون خلق اوچون خدمت قلب قویماق کرک
کوچولو کمنک راحتینی کونکلیده توتماق کرک

٤٥

یاخشی‌لقنی سوغه قیل سو بلمیه بیلق بیلور
بلمیسه بیلق، بیلور خالق دیبان قویماق کرک

هر زامان نینک اوزیگا لایق کشی‌سی حالی بار
هر محیط نینک لایقیدا کشیلر بولماق کرک

کشیکه بولماس میسّر نرسه یوق آچون ازا
بو اوچون همت عصاسین قولیغه آلماق کرک

ای ضیا نی اسمه‌سه‌نک بولماق خلاص غم قایغودین
اجتهاد، صبر و ثباتغه اینکا قلماق کرک

— غزل —

یورتوم توپاسی خوشبوی ریحان ایکان نکالیک
بایالقدا باشقه لرله ارمان ایکان نکالیک

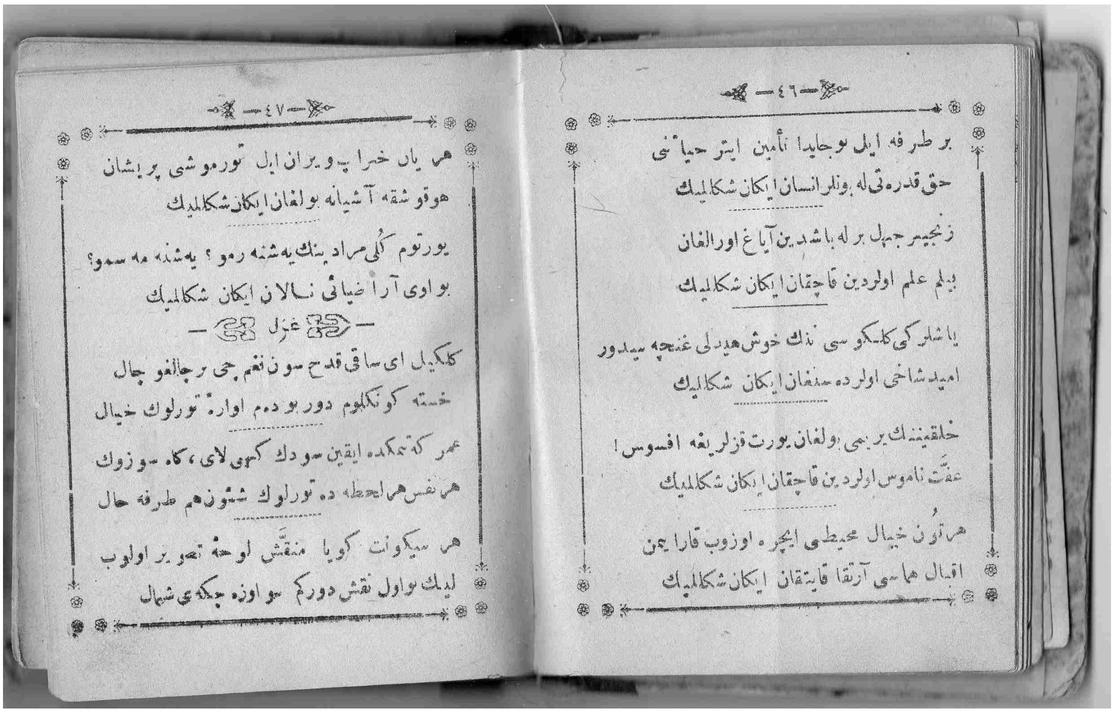

٤٦

بر طرفه ایل بوجایدا تأمین ایتر حیاتنی
حق قدره‌تی له بولر انسان ایکان شکالمیک

زنجیر جهل برله باشدین آیاغ اورالغان
بیلم علم اولردین قاچقان ایکان شکالمیک

یاشلر کی کلکوسی نك خوش هیدلی غنچه سیدور
امید شاخی اولرده سنغان ایکان شکالمیک

خلقیمننك بریمی بولغان یورت قزلریغه افسوس!
عفّت ناموس اولردین قاچقان ایکان شکالمیک

هرتون خیال محیطی ایچره اوزوب قارایمن
اقبال هماسی آرتقا قایتقان ایکان شکالمیک

٤٧

هریان خراب ویران ایل تورموشی پریشان
هوقوشقه آشیانه بولغان ایکان شکالمیک

یورتوم کلی مراد بنك یه‌شنه رمو؟ یه‌شنده مه سمو؟
بو اوی آرا ضیانی نالان ایکان شکالمیک

— غزل —

کلکیل ای ساقی قدح سون نغمه جی برجالغو چال
خسته کونکلوم دوربو دم اوارهٔ تورلوك خیال

عمر که تمکده ایقین سودك کهی لای، کاه سوزوك
هر نفس هر لحظه ده تورلوك شتوزم طرفه حال

هر سیکونت گویا منقّش لوحهٔ تصویر اولوب
لیك بو اول نقش دورکم سواوزه جکه‌ی شمال

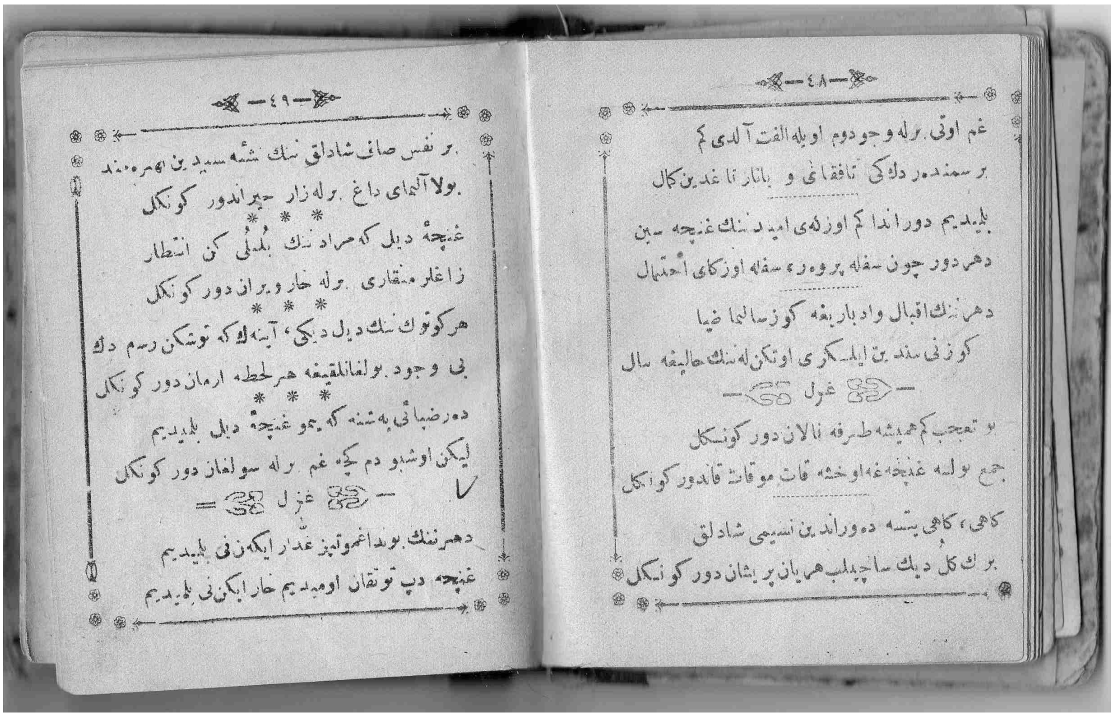

٤٨

غم اوقی برله وجودوم اویله الفت آلدی کم
بر سمندر دك كی تافقانی و یانار ناغدین کمال

بلیدیم دوراندا کم اوزله‌ی امیدمننك غنچه سین
دهر دور چون سفله پروره سفله اوزکای احتمال

دهرننك اقبال وادباریغه کوز سالیما ضیا
کوزنی سندین ایلکری اوتکن له‌رننك حالیغه سال

— غزل —

بو تعجب کم همیشه طرفه نالان دور کونکل
جمع بولسه غنچه‌غه اوخشه‌ قات موقات قاندور کونکل

کاهی، کاهی یتسه ده دوراندین نسیمی شادلق
برك گل دیك ساچیلب هریان پریشان دور کونکل

٤٩

بر نفس صاف شادلق ننك نشئه سیدین بهره‌مند
بولا آلمای داغ برله زار حیراندور کونکل

* * *

غنچهٔ دیل که مراد ننك بلبلی کن انتظار
زاغلر منقاری برله خار ویران دور کونکل

* * *

هر کوتوك ننك دیل دیکی، آینه‌لوکه توشکن رسم دك
بی وجود بولغانلقیغه هر لحظه ارمان دور کونکل

* * *

دهر ضیانی یه‌شنه که بمو غنچهٔ دیل بلیدیم
لیکن اوشبو دم یچه غم برله سولغان دور کونکل

= غزل =

دهرننك بوندا غمو تمیز غدّار ایکه‌نینی بلیدیم
غنچه دیب توتقان اومیدیم خار ایکن‌نی بلیدیم

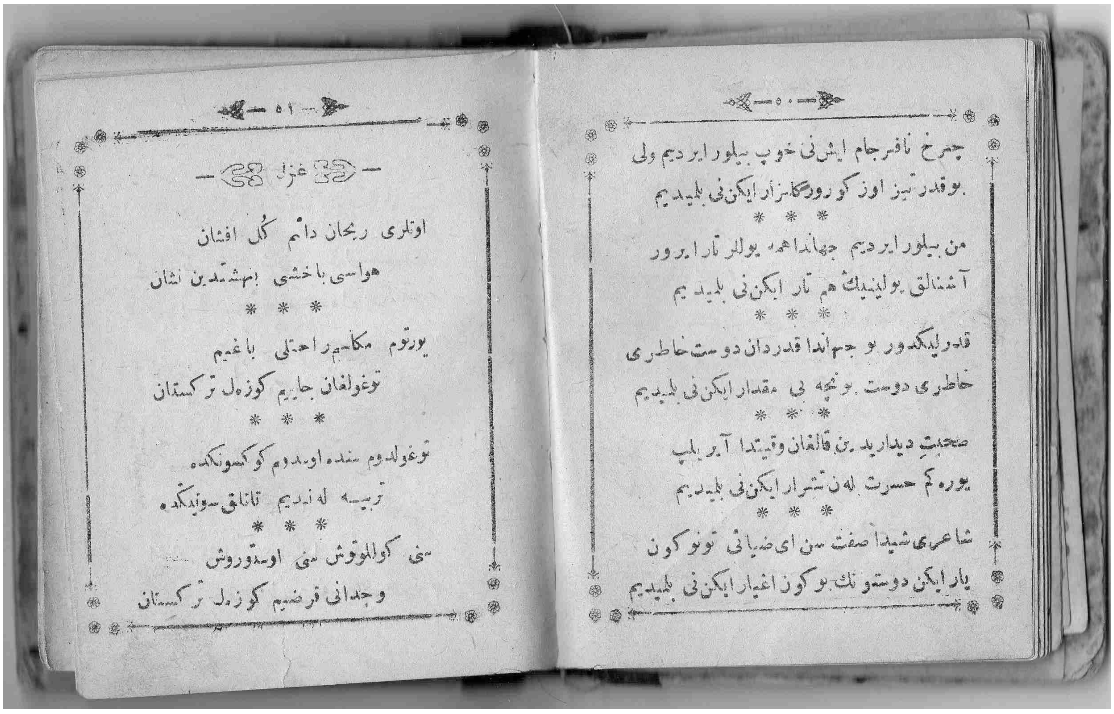

٥٠

چرخ نافرجام ایش نی خوب بیلور ایردیم ولی
بوقدر تیز اوز کورودکلمزار ایکن نی بلمیدیم

* * *

من بیلور ایردیم جهاندا همه یوللر تار ایرور
آشنالق بولینیک هم تار ایکن نی بلمیدیم

* * *

قدرلیکدور بو جهاندا قدردان دوست خاطری
خاطری دوست بونچه بی مقدار ایکن نی بلمیدیم

* * *

صحبتِ دیداریدین قالغان وقیتدا آیریلیب
یوره کم حسرت له ن تترار ایکن نی بلمیدیم

* * *

شاعری شیدا صفت سن ای ضیائی تونوکون
یار ایکن دوستونک بو کون اغیار ایکن نی بلمیدیم

٥١

— غزل —

اوتلری ریحان دائم گُل افشان
هواسی باخشی بهشتدین نشان

* * *

یورتوم مکانیم راحتلی باغیم
توغولغان جاییم کوزه ل ترکستان

* * *

توغولدوم سنده اوسدوم کوکسونکده
تربیه له ندیم تاتلق سوتینکده

* * *

سنی کوللوتوش سنی اوستوروش
وجدانی قرضیم کوزه ل ترکستان

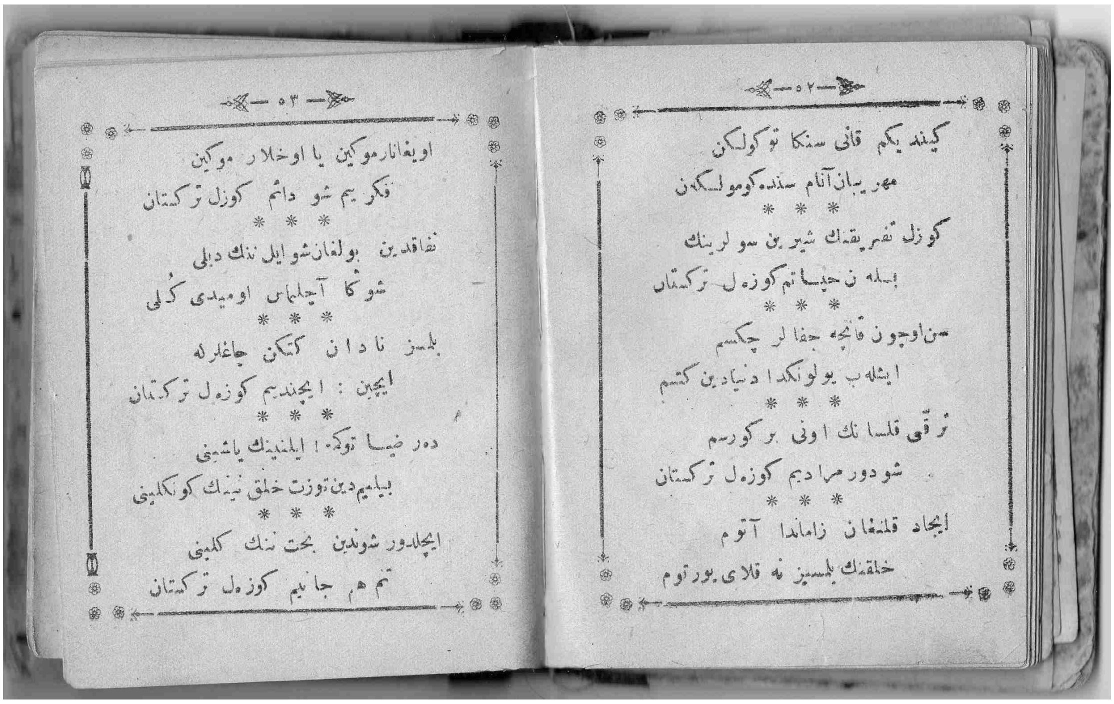

٥٢

کینده یکم قانی سنکا توکولکن
مهربان آنام سنده کومولکه ن

* * *

کوزل تفریقه ک شیرین سولرینک
بیله ن حیاتم کوزه ل ترکستان

* * *

سن اوچون قانچه جفالر چکسم
ایشله ب یولونکدا دنیادین کتسم

* * *

ترقی قلسانک اونی بر کورسم
شو دور مرادیم کوزه ل ترکستان

* * *

ایجاد قلمغان زاماندا آتوم
خلقمنک بلمسیز نه قلای یورتوم

٥٣

اویغانارموکین یا اوخلار موکین
فکریم شو دائم کوزل ترکستان

* * *

نفاقدین بولغان شو ایل ننک دیلی
شونکا آچلماس اومیدی گُلی

* * *

بلمسز نادان کتکن چاغلرده
ایچین : ایچندیم کوزه ل ترکستان

* * *

دهر ضیا توکه ! ایلنینک یاشینی
بیلمیم دین توزت خلق نینک کونکلینی

* * *

ایچلدور شوندین بخت ننک کلینی
تم هم جانیم کوزه ل ترکستان

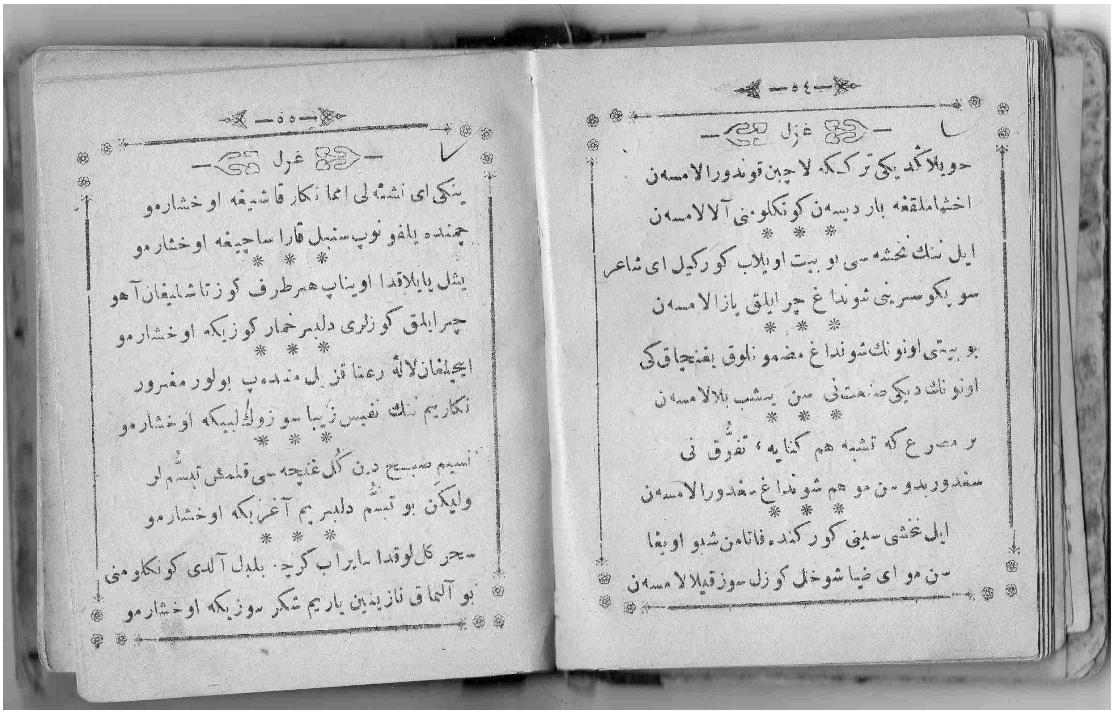

غزل

دویلاکه یکی ترککه لاچین قوندورالامسه ن
اخشاملقغه بار دیسه ن کونکلونی آلالامسه ن
* * *
ایل ننك نخشه سی بو بیت اویلاب کورکیل ای شاعر
سو یکو سرینی شونداغ چرایلق یازالامسه ن
* * *
بو بیتی اونونك شونداغ مضمونلوق یغنچاق کی
اونونك دیکی صنعتنی سن یشب بلالامسه ن
* * *
بر مصرع که تشبه هم کنایه، تفرّق نی
سغدوربدو سن مو هم شونداغ سغدورالامسه ن
* * *
ایل نخشی سینی کورکنده فانامن شبو اوبغا
سن مو ای ضیا شوخل کوزل سوز قیلالامسه ن

غزل

ینکی ای اشمه لی ایما نکار قاشیغه اوخشارمو
چمنده یلغو نوپ سنبل قارا ساچیغه اوخشارمو
* * *
یشل یایلاقدا اویناپ هر طرف کوز تاشلیغان آهو
چرایلق کوزلری دلبر خمار کوزیکه اوخشارمو
* * *
ایچیلغان لاله رعنا قزیل منده پ بولور مغرور
نکاریم ننك نفیس زیبا سوزولگان لبیکه اوخشارمو
* * *
نسیم صبح دن گُل غنچه سی قلمش تبسّم لر
ولیکن بو تبسّم دلبریم آغزیکه اوخشارمو
* * *
سحر گل لوقدا سایراب گرچه بلبل آلدی کونکلومنی
بو آلماق نازنین یاریم شکر سوزیکه اوخشارمو

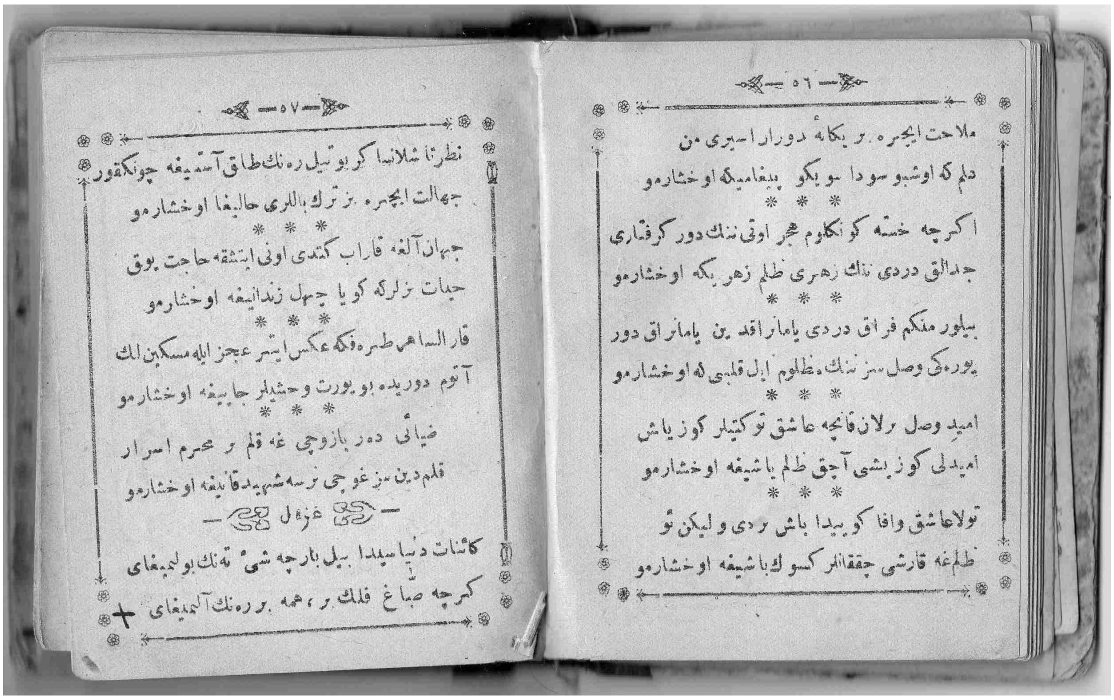

ملاحت ایچره بر بکانه دوران اسیری من
دلم که اوشبو سودا سو یکو پیغامیکه اوخشارمو
* * *
اگرچه خسته کونکلوم هجر اوتی ننك دور گرفتاری
جدالق دردی ننك زهری ظلم زهریکه اوخشارمو
* * *
بیلور منکم فراق دردی یامانراقدین یامانراق دور
یوره کی وصل سز ننك مظلوم ایل قلبی گه اوخشارمو
* * *
امیدِ وصل برلان قانچه عاشق توکتیلر کوز یاش
امیدلی کوز یشی آچق ظلم یاشیغه اوخشارمو
* * *
تولا عاشق وافا کوییدا باش بردی ولیکن بو
ظلمغه قارشی چققانلر کسولگن باشیغه اوخشارمو

نظر تاشلانیدا گر بو تیل ره نك طاق آسمانیغه چونكقور
جهالت ایچره بز ترك باللری حالیغا اوخشارمو
* * *
جهان آلغه قاراب کتدی اونی ایتشقه حاجت یوق
حیات نزلرکه گویا جهل زندانیغه اوخشارمو
* * *
قارالساهم طره فکه عکس ایتر عجز ایله مسکین لك
آتوم دوریده بو یورت وحشیلر جاییغه اوخشارمو
* * *
ضیانی دهر بازوچی غه قلم بر محرم اسرار
قلم دین بز غوجی برسه شهید قانیغه اوخشارمو

غزل

کائنات دنیاسیدا بیل بارچه شیء ته نك بولمیغای
گرچه صباغ فلك بر، همه بر ره نك آلمیغای

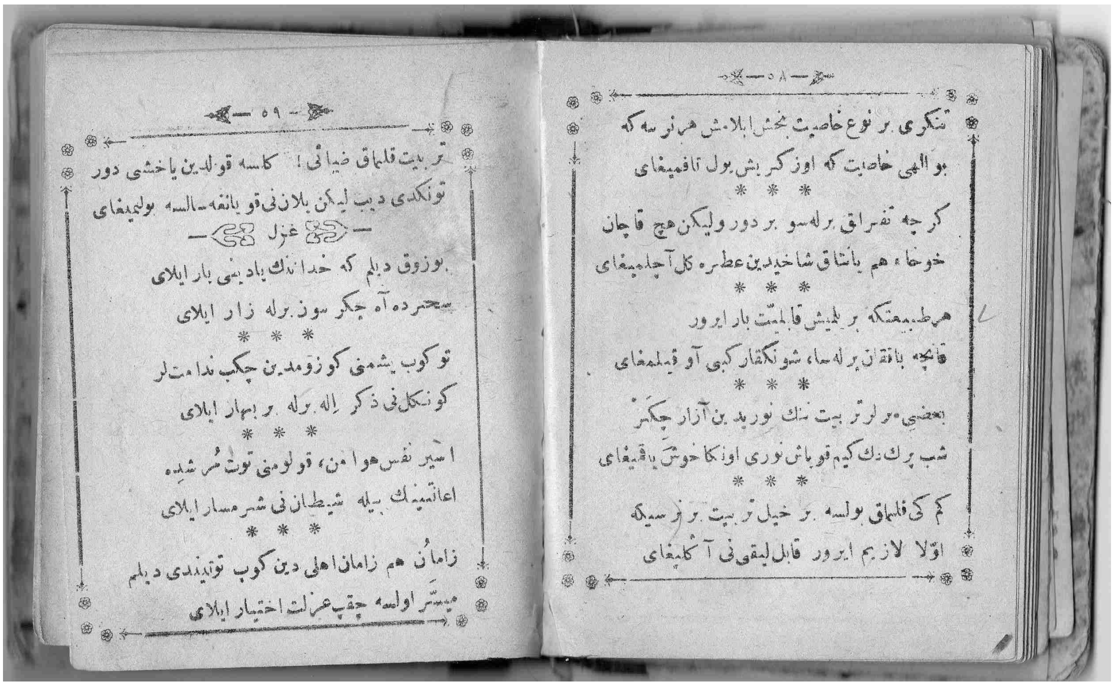

تنکری بر نوع خاصیت بخش ایلامش هر نرسه که
بو الهی خاصیت که اوز کربیش بول تافمیغای

* * *

کرچه تفراق برله سو بر دور ولیکن هیچ قاچان
خوخاء هم یانتاق شاخیدین عطره کل آچلمیغای

* * *

هر طبیعتکه بریلمیش قابلیت بار ایرور
قانچه باققان برله ساء شونکقار کبی آو قیلمغای

* * *

بعضی بولر تربیت نینک نوریدین آزار چکر
شب پرک نینک کیم قویاش نوری اونکا خوش یاقیغای

* * *

کم کی قلماق بولسه بر خیل تربیت بر نرسیکه
اوّلا لازیم ایرور قابلیقی نی آکلیغای

تربیت قلماق ضیائی! کاسه قولدین یاخشی دور
تونکدی دیب لیکن بلان نی قویانغه سالسه بولمیغای

— غزل —

بو ذوق دیلم که خدانینک یادینی بار ایلای
سحرده آه جکر سوز برله زار ایلای

* * *

توکوب یشمنی کوزومدین چکیب ندامتلر
کونکلنی ذکر اله برله بر بهار ایلای

* * *

اسیر نفس هوامن، قولومنی توت مرشده
اعانتینک بیله شیطانی شرمسار ایلای

* * *

زامان هم زامان اهلی دین کوب تویندی دیلم
میسّر اولسه چقیپ عزلت اختیار ایلای

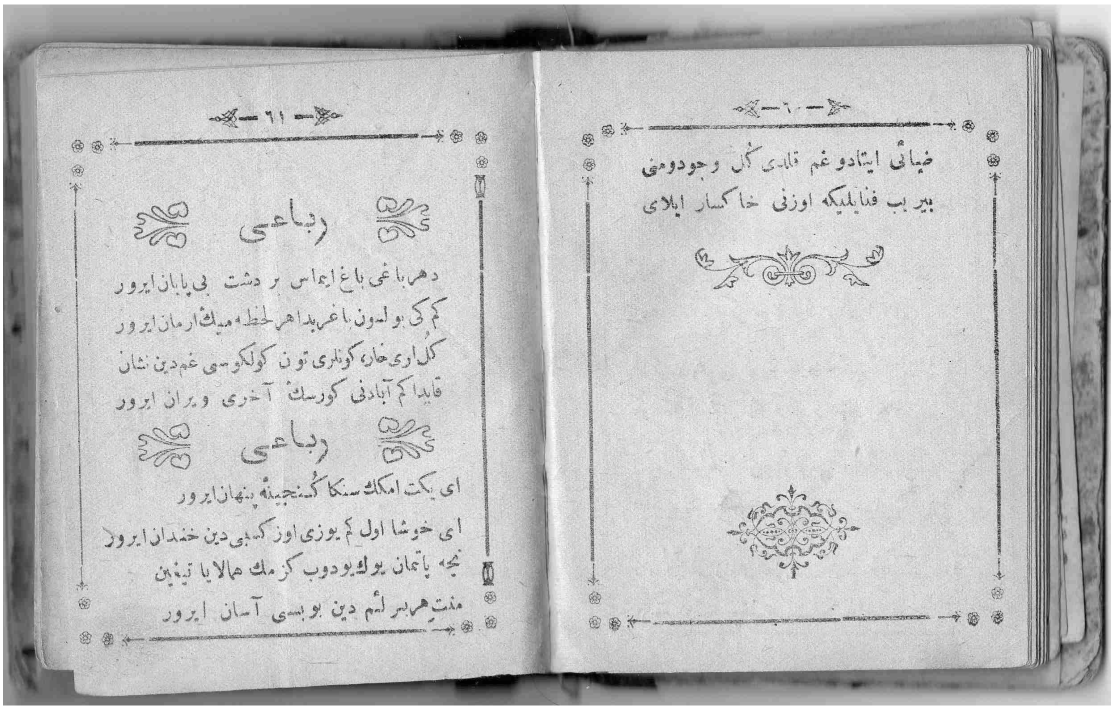

ضیائی ایتادو غم قالدی کُل وجودومنی
بیریب فنایلیکه اوزنی خاکسار ایلای

رباعی

دهر باغی باغ ایماس بر دشت بی پایان ایرور
کم کی بولدون باغریدا هر لحظه مینک ارمان ایرور
کُل اوری خار، کونلری تون کولکوسی غمدین نشان
قایدا کم آبادنی کورسنک آخری ویران ایرور

رباعی

ای یکت امکک سنکا کُنجینهٔ پنهان ایرور
ای خوشا اول کم یوزی اوز کسبی دین خندان ایرور
نیچه یاتمان یولک یودوب کزمک هالایا تیغین
منت هر بر لئم دین بو بسی آسان ایرور

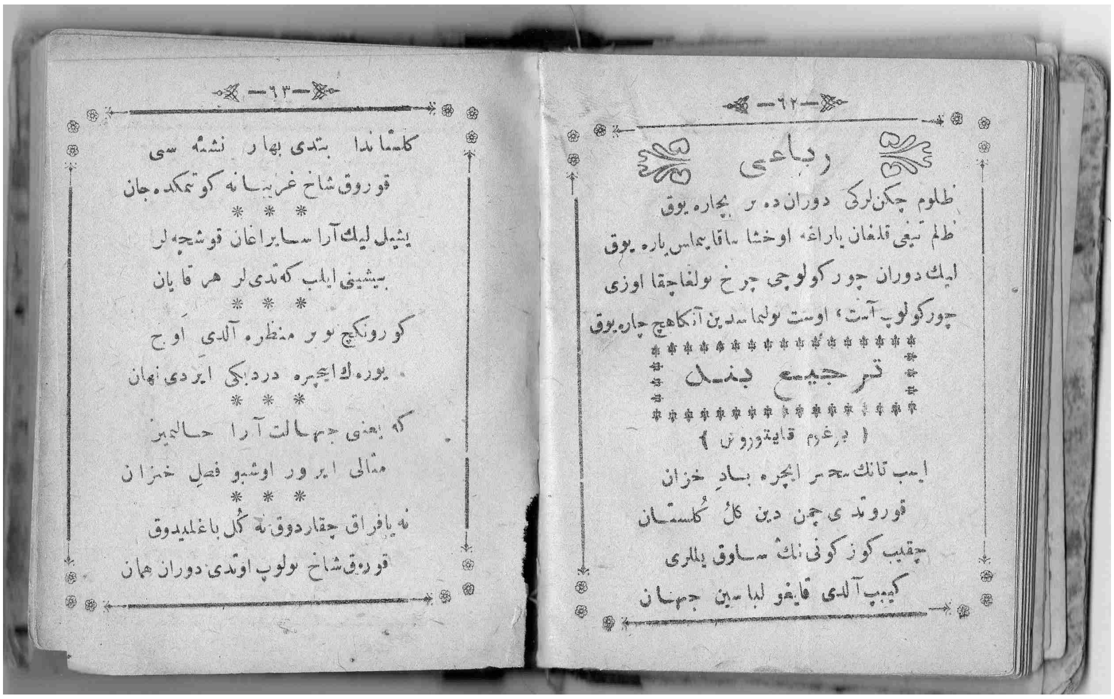

— ٦٢ —

رباعی

ظلوم چکن‌لرکی دوران‌ده بر بیچاره یوق
ظلم تیغی قلغان یاراغه اوخشا ساقایماس یاره یوق
ایلک دوران چورکولوچی چرخ بولغاچقا اوزی
چورکولوب آتت، اوست بولماسدین آنکاهچ چاره یوق

ترجیع بند

(برغوم قایتوروش)

ایسب تانک سحر ایچره بادِ خزان
قوروتدی چمن‌دین گلُ گُلستان
چقیب کوز کونی‌نک ساوق یللری
کیبیب آلدی قایغو لباسین جهان

— ٦٣ —

کلستاندا یتدی بهار نشئه سی
قوروق شاخ غریبانه کوتمکده جان

* * *

یشیل‌لیک آرا سایراغان قوشچه‌لر
بیشینی ایلب کتدی‌لر هر قایان

* * *

کورونکچ بو منظره آلدی اوج
یوره‌ک ایچره دردیکی ایردی نهان

* * *

که یعنی جهالت آرا حالمیز
مثالی ایرور اوشبو فصلِ خزان

* * *

نه یافراق چقاردوق نه گُل باغلدوق
قوروق شاخ بولوب اوتدی دوران همان

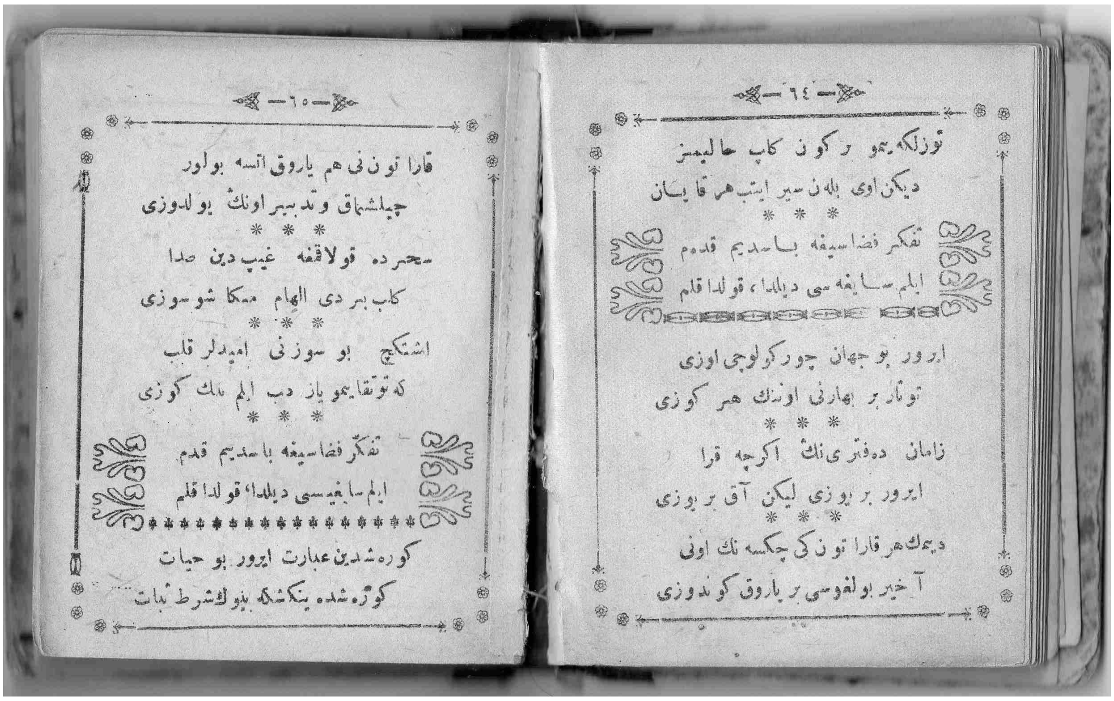

— ٦٤ —

توزلکه یمور کون کاپ حالیمز
دیکن اوی بله‌ن سیر ایتب هر قایان

* * *

تفکر فضاسیغه باسدیم قدم
ایلم سایغه‌سی دیلدا، قولدا قلم

ایرور بو جهان چورکولوچی اوزی
تونار بر بهارنی اونک هر کوزی

* * *

زامانی ده‌فتری‌نک اگرچه قرا
ایرور بر یوزی لیکن آق بر یوزی

* * *

دیمک هر قارا تونکی چکسه‌نک اونی
آخیر بولغوسی بر یاروق کوندوزی

— ٦٥ —

قارا تونی هم یاروق اتسه بولور
چیلشماق و تدبیر اونک یولدوزی

* * *

سحرده قولاقمه غیب‌دین صدا
کاب بردی الهام ممکا شو سوزی

* * *

اشتکچ بو سوزنی امیدلر قلب
که توتقایمو یازدب ایلم‌نک کوزی

* * *

تفکر فضاسیغه باسدیم قدم
ایلم سایغیسی دیلدا، قولدا قلم

کوره‌شدین عبارت ایرور بو حیات
کوره‌شده یتکشکه بولوک شرط ثبات

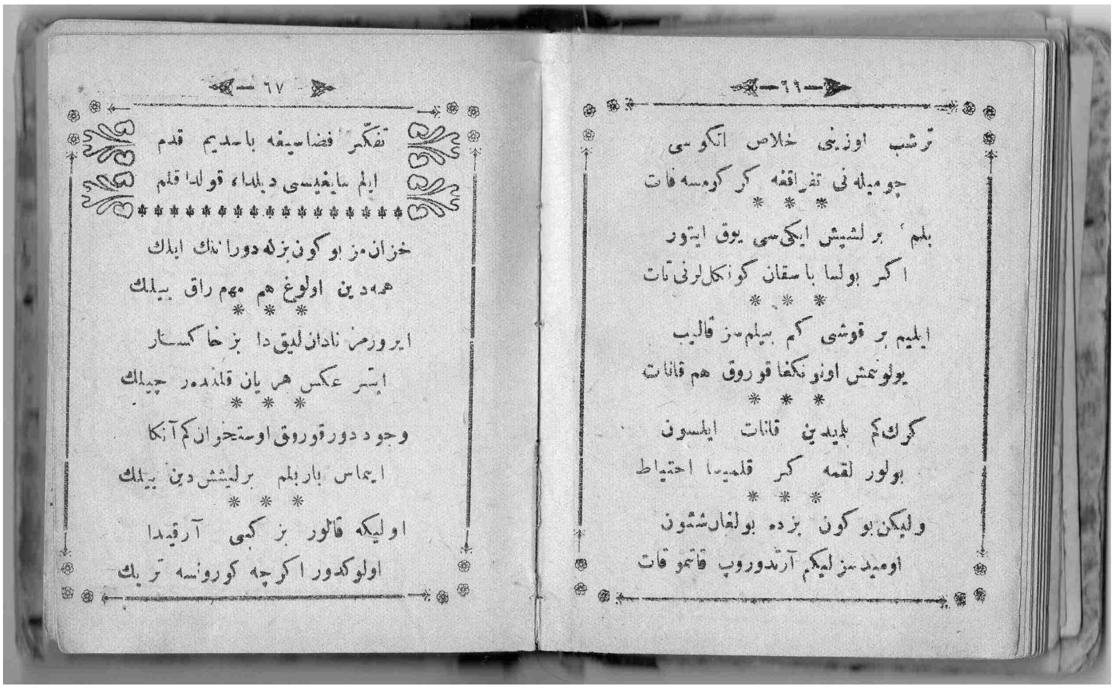

٦٦

ترشب اوزینی خلاص اتکوسی
چومیله نی تفرقغه کرکوسه قات
* * *
بلم، برلشیش ایکیسی یوق ایتور
اکر بولسا باسقان کونکللرنی تات
* * *
ایلیم بر قوشی کم بیلمسز قالیب
یولونمش اونونکغا قوروق هم قانات
* * *
کرک کم بلمیدین قانات ایلسون
بولور لقمه کر قلمیسا احتیاط
* * *
ولیکن بو کون بزده بولغانششون
اومیدسزلیکم آرتدوروب قاتمو قات

٦٧

تفکّر فضاسیغه باسدیم قدم
ایلم سایغیسی دیلداء قولدا قلم
* * *
خزانمز بو کون بزله دورانک ایلک
همه‌دین اولوغ هم مهمراق بیلک
* * *
ایرورمز نادانلیقدا بز خاکسار
ایتر عکس هر یان قلمدمر چیلک
* * *
وجود دور قوروق اوستخوان کم آنکا
ایماس باربلم برلیشش دین بیلک
* * *
اولیکه قالور بز کبی آرقیدا
اولوکدور اکرچه کورونسه تریک

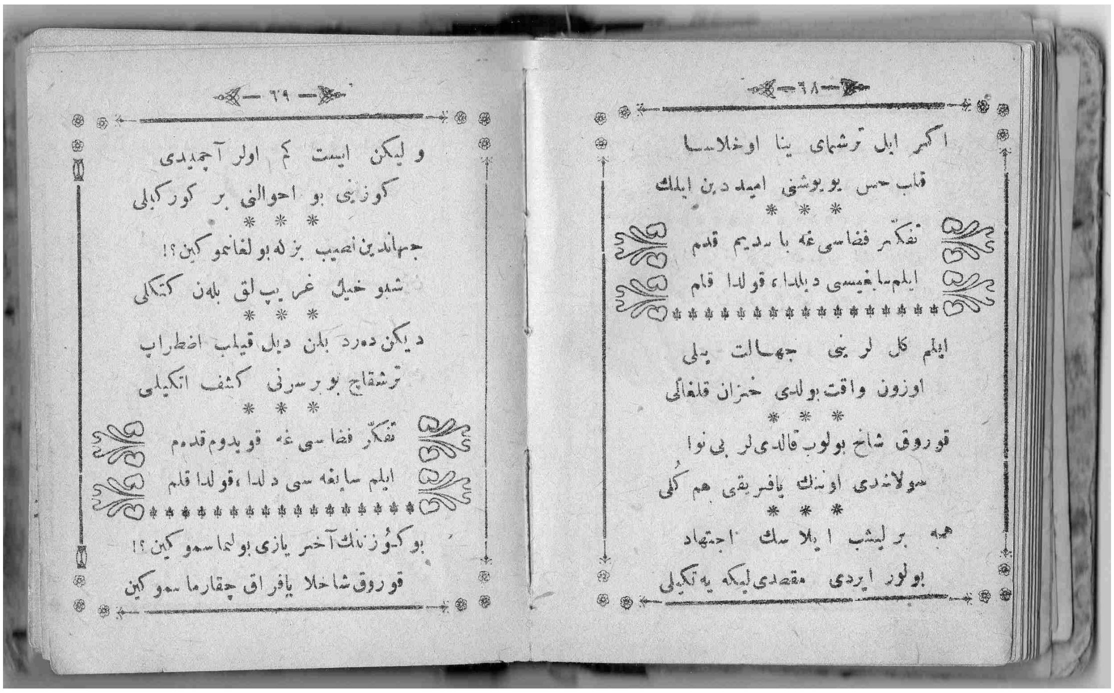

٦٨

اکر ایل ترشمای ینا اوخلاسا
قلب حس یوبوشنی امیددین ایلک
* * *
تفکّر فضاسیغه باسدیم قدم
ایلم سایغیسی دیلداء قولدا قلم
* * *
ایلم کل لرینی جهالت یلی
اوزون واقت بولدی خزان قلغانی
* * *
قوروق شاخ بولوب قالدیلر بی نوا
سولاندی اونک یافریقی هم کُلی
* * *
همه برلیشب ایلاسک اجتهاد
بولور ایردی مقصدیلیکه یتکیلی

٦٩

ولیکن ایست کم اولر آچمیدی
کوزینی بو احوالنی بر کورکیلی
* * *
جهاندین نصیب بزله بولغانمو کین؟!
شبو خیل غریبلق بلن کتکیلی
* * *
دیکن درد بلن دیل قیلب اضطراب
ترشقاچ بو برسرنی کشف اتکیلی
* * *
تفکّر فضاسیغه قویدوم قدم
ایلم سایغه‌سی دلداء قولدا قلم
* * *
بو کوزنک آخر یازی بولماسمو کین؟!
قوروق شاخلا یافراق چقارماسمو کین

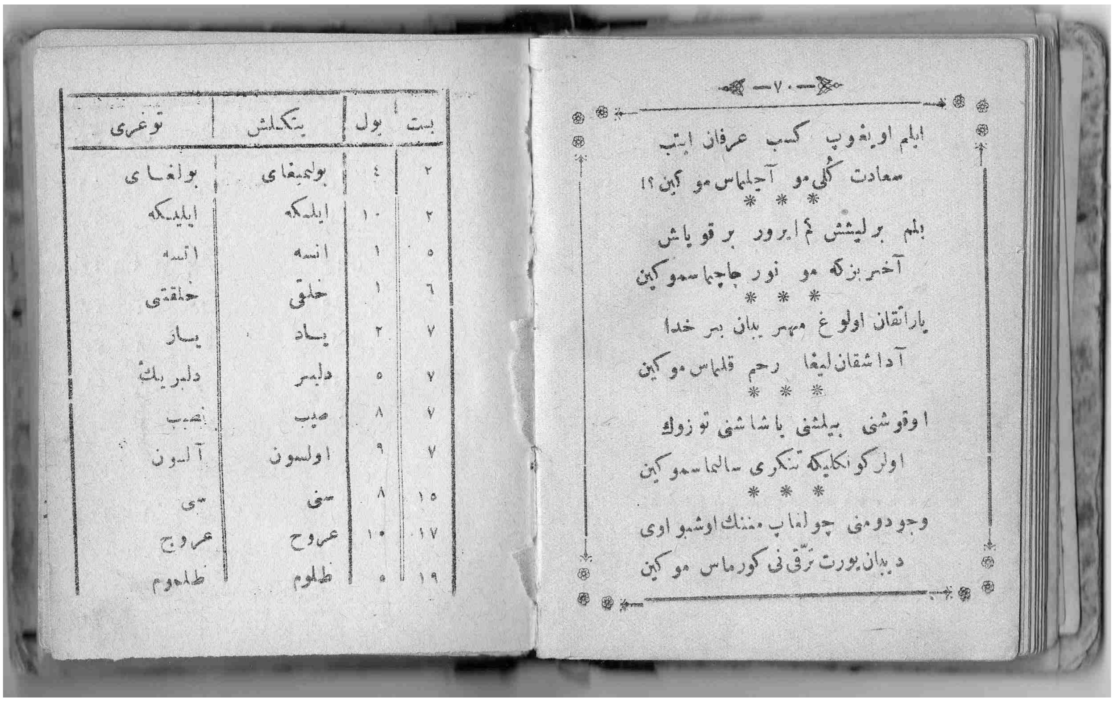

ايلم اوقوب كسب عرفان ايتب
سعادت گلى مو آچيلماس مو كين؟!

* * *

بلم بر ليشش ئم ايرور بر قوياش
آخر بزگه مو نور چاچماسمو كين

* * *

يارانقان اولوغ مهربان بر خدا
آداشقانلىغا رحم قلماس مو كين

* * *

اوقوشنى بيلشنى ياشاشنى توزوك
اولر كونكليكه تنكرى سالماسمو كين

* * *

وجودومنى چولغاب مننك اوشبو اوى
ديبان يورت ترقّى نى كورماس مو كين

بيت	يول	ينكلش	توغرى
٢	٤	بولميغاى	بولغاى
٢	١٠	ايلمكه	ايليدكه
٥	١	انسه	انسه
٦	١	خلق	خلقتى
٧	٢	ياد	يار
٧	٥	دلبر	دلبريك
٧	٨	صيب	نصب
٧	٩	اولسون	آلسون
١٥	٨	سخ	سى
١٧	١٠	عروح	عروج
١٩	٥	ظلوم	ظلموم

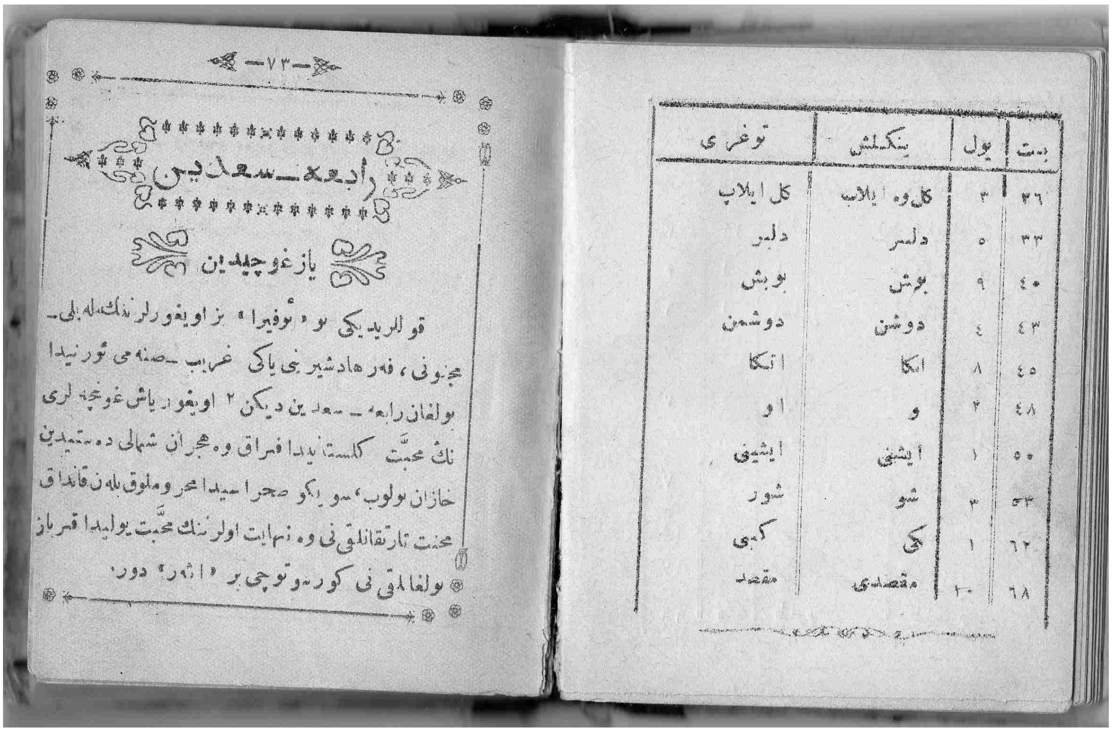

بيت	يول	ينكلش	توغرى
٣٦	٣	كل وه ايلاب	كل ايلاب
٣٣	٥	دلسر	دلبر
٤٠	٩	بوش	بوبش
٤٣	٤	دوشن	دوشمن
٤٥	٨	انكا	انكا
٤٨	٢	و	او
٥٠	١	ايشنى	ايشينى
٥٣	٣	شو	شور
٦٢	١	كى	كبى
٦٨	١٠	مقصدى	مقصد

رابعه – سعدين

يازغوچيدين

قوللريديكى بو «توفيرا» بز اويغورلرنينك ليلى-مجنونى، فهرهادشيرينى ياكى غهريب-صنهمى تورنيدا بولغان رابعه – سعدين ديكن ٢ اويغور ياش غونچهلرى نك محبّت گلستانيدا فراق وه هجران شمالى دهستيدين خازان بولوب، سويكو صحراسيدا محروملوق بله ن قانداق محنت تارتقانلقى نى وه نهايت اولرنينك محبّت يوليدا قرباز بولغانلقى نى كورسهتوچى بر «اثر» دور.

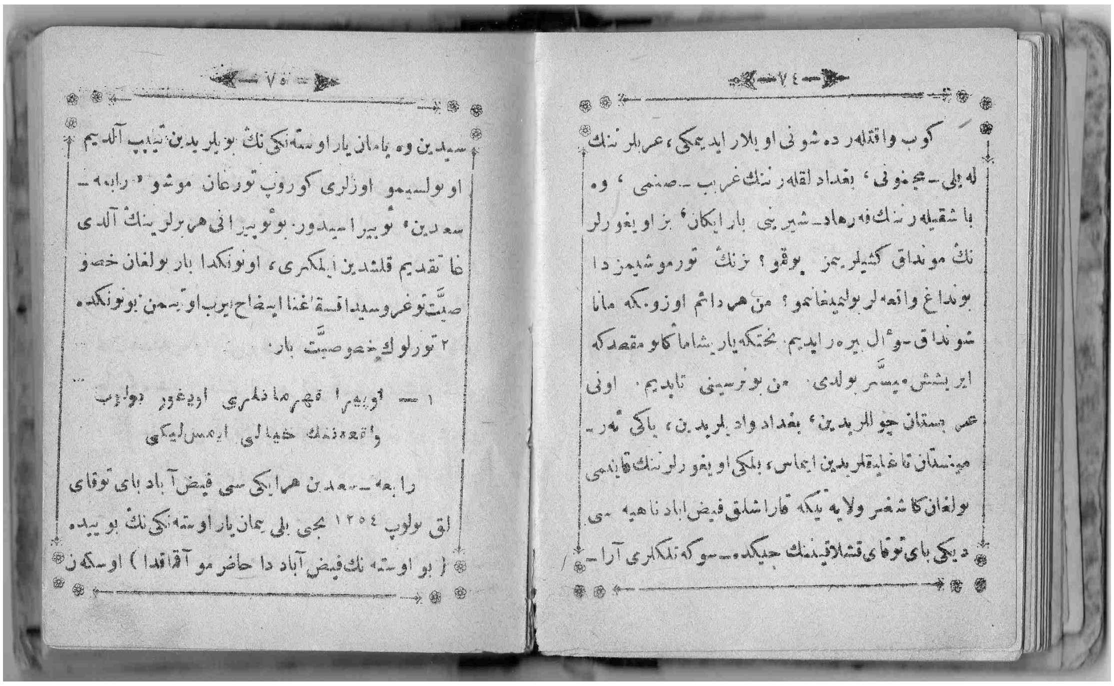

٧٤

کوب واقعه‌لرده شونی اویلار ایدیمکی، عربلرنینک
لەیلی - مجنونی، بغداد لقلەرنینک غریب - صنمی، وە
باشقیلەرنینک فەرهاد - شیرینی بار ایکان، بز اویغورلر
نینک مونداق کشیلریمز یوقمو؟ بزنینک تورموشیمزدا
بونداغ واقعەلر بولمیدغانمو؟ من هر دائم اوزومکه مانا
شونداق سوال بیرەر ایدیم. بختکه یارشا ماکا و مقصدکه
ایریشش میسّر بولدی. من بونی تاپدیم. اونی
عربستان چوللریدین، بغداد وادیلریدین، یاکی هندو-
ستان تاغلیقلریدین ایماس، بلکی اویغورلرنینک قاینمی
بولغان کاشغر ولایەتیکه قاراشلق فیض اباد ناحیەسی
دیکی بای توقای قشلاقیننک جیگدە سوکەتلکلری آرا-

٧٥

سیدین وە یامان یار اوستەنکی‌نینک بویلریدین تاپیب آلدیم
اوبولسیمو اوزلری کوروپ تورغان موشو "رابعە -
سعدین" توپیرا سیدور. بو توپیرانی هر برلرینک آلدی
غا تقدیم قلشدین ایلگری، اونونکدا بار بولغان خصو
صیّت توغروسیدا قسقاغنا ایضاح بیریب اوتمن. بونونکدە
٢ تورلوک خصوصیّت بار.

١ - توپیرا قهرمانلری اویغور بولوب
واقعەنینک خیالی ایمسلیکی

رابعە - سعدین هر ایکیسی فیض آباد بای توقای
لق بولوب ١٢٥٤ هجری یلی یمان یار اوستەنکی‌نینک بویدە
(بو اوستەنینک فیض آباد دا حاضرمو آققاندا) اوسکەن

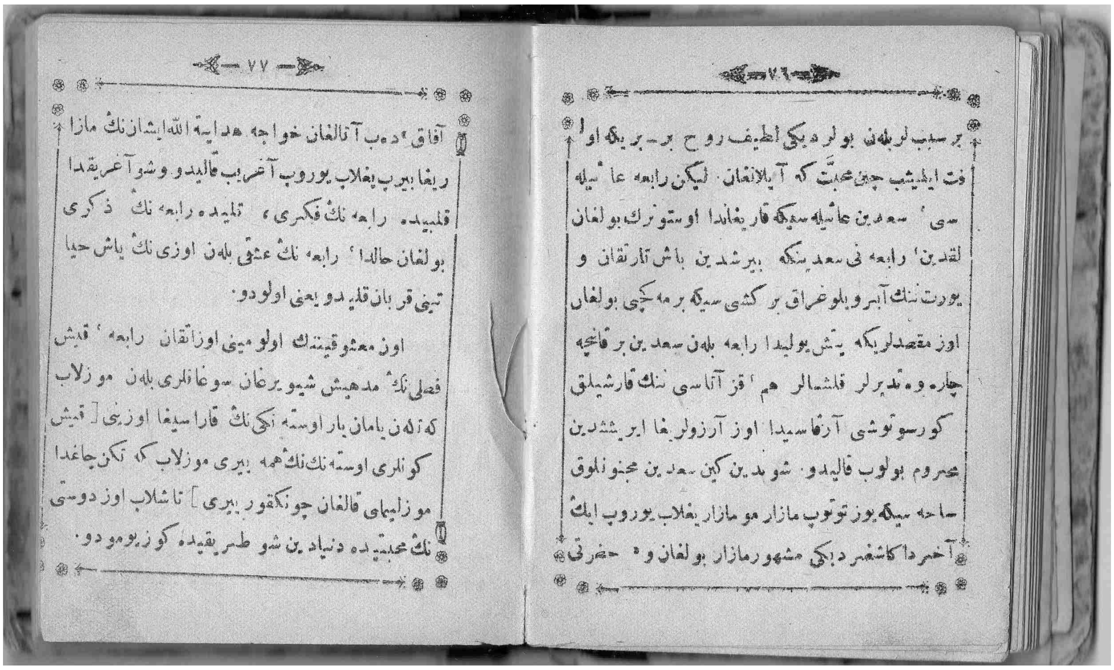

٧٦

بر سببلر بلەن بولوردیکی لطیف روح بر - بریکە اول
فت ایلیشیب چین محبّتکه آیلانغان. لیکن رابعە عائیله
سی، سعدین عائیلەسیکه قاریغاندا اوستونرک بولغان
لقدین، رابعەنی سعدینکه بیرشدین باش تارتقان و
یورت نینک آبرویلوغراق برکشی سیکه برمەکچی بولغان
اوز مقصدلریکه یتش یولیدا رابعە بلەن سعدین بر قانچه
چارە وە تدبیرلر قلشسالرهم، اقز آتاسی نینک قارشیلق
کورسوتوشی آرقاسیدا اوز آرزولریغا ایریشتدین
محروم بولوب قالیدو. شوندین کین سعدین مجنونلوق
ساحەسیکه یوز توتوپ مازارمو مازار یغلاب یوروپ ایلک
آخردا کاشغردیکی مشهور مازار بولغان وە حضرتی

٧٧

"آفاق" دەب آتالغان خواجه هدایة الله ایشان نینک مازا
ریغا بیریب یغلاب یوروب آغریب قالیدو. وشو آغریقدا
قلمیدە رابعەنینک فکری، تلیدە رابعەنینک ذکری
بولغان حالدا، رابعەنینک عشقی بلەن اوزینینک یاش حیا
تینی قربان قلیدو یعنی اولودو.

اوز معشوقیننک اولومینی اوزاتقان رابعە، قیش
فصلی نینک مدهیش شیویرغان سوغاقلری بلەن موزلاب
کەتکەن یامان یار اوستەنکی‌نینک قاراسیغا اوزینی [قیش
کونلری اوستەنینک همە یری موزلاب کەتکن چاغدا
موزلیمای قالغان چونکقور یری] تاشلاب اوز دوستی
نینک محبّتیدە دنیادین شو طریقیدە کوز یومودو.

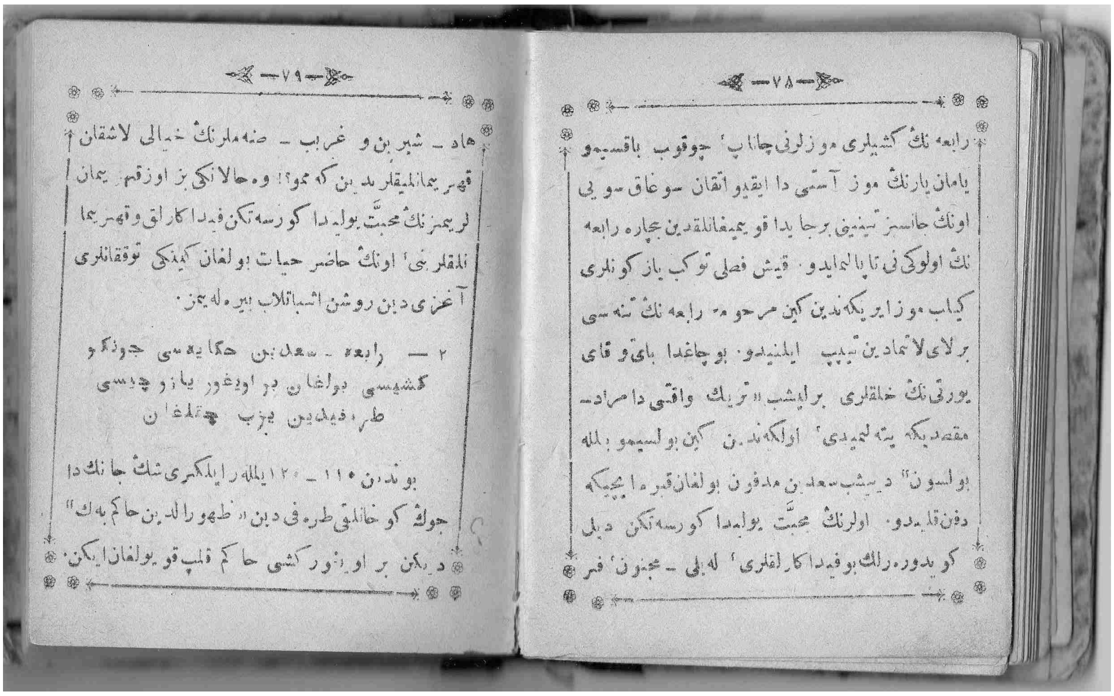

رابعه نڭ کشیلری موزلرنی چاناپ، چوقوب باقسه‌ده یامان یارنڭ موز آستیدا ایقیدو اتقان سوغاق سوبی اوننڭ جانسیز تیننی برجایدا قویمغانلقدین بچاره رابعه نڭ اولوگینی تاپالمایدو. قیش فصلی توکب یاز کونلری کیلیب موزلار ایریگه‌ندین کین مرحومه رابعه نڭ تنه‌سی برلای لاتمادین تیپیب ایلینیدو. بو چاغدا بای و قای یورتی نڭ خلقلری برلیشب "تیریك واقتیدا مراد- مقصدیگه یته‌لمه‌دی، اولگه‌ندین کین بولسه‌دو بلله بولسون" دیب سعدین مدفون بولغان قبرده ایچیگه دفن قلیدو. اولرنڭ محبت یولیدا کورسه‌تکن دیلی کویدوره‌رلك بو فیداکارلقلری، لیلی - مجنون، فر

هاد - شیرین و غریب - صنمه‌لرنڭ خیالی لاشقان قهرمانلیقلریدین که‌ممو؟! وه‌حالانکی بز اوز قهرمانلریمزنڭ محبت یولیدا کورسه‌تکن فیداکارلق و قهرمانلقلرینی، اوننڭ حاضر حیات بولغان کیینکی توققانلری آغزیدین روشن اثباتلاب بیره‌لیمز.

۲ — رابعه - سعدین حکایه‌سی جونگو کشیسی بولغان بر اویغور یازوچیسی طرفیدین یزب چقلغان

بوندن ۱۱۰ - ۱۲۰ ییلله‌ر ایلگه‌ری شنگ جانگ دا جونگ کو خانلق طرفیدین "ظهورالدین حاکم بیك" دیگن بر اویغور کشی حاکم قلیپ قویولغان ایکن.

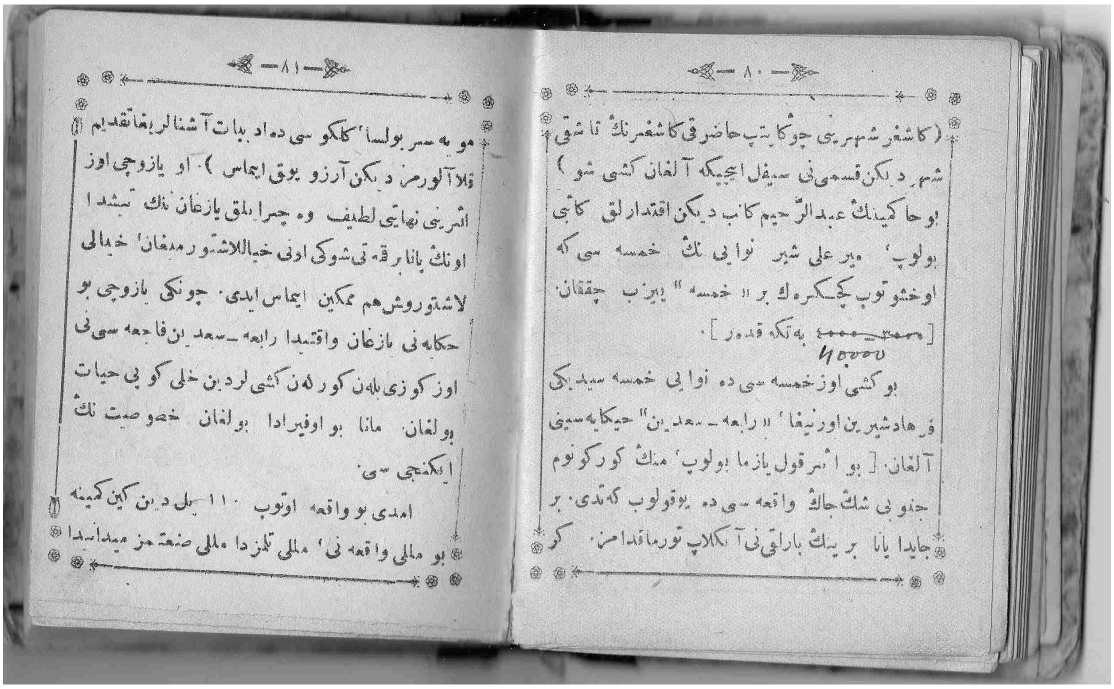

(کاشغر شهرینی چوقاتیپ حاضرقی کاشغرنڭ تاشقی شهر دیگن قسمینی سیفل ایچیگه آلغان کشی شو) بو حاکمنڭ عبدالرحیم کاتب دیگن اقتدارلق کاتبی بولوپ، میر علی شیر نوائی نڭ خمسه‌سیگه اوخشوتوب کیچیکره‌ك بر "خمسه" یزب چققان. [~~۳۰۰۰۰~~ بیتکه قدر]. 40000

بو کشی اوز خمسه‌سیده نوائی خمسه‌سیدیکی فرهاد شیرین اورنیغا، "رابعه - سعدین" حکایه‌سینی آلغان. [بو اثر قول یازما بولوپ، منڭ کورگونوم جنوبی شنگ جانگ واقعه‌سیده یوقولوب کتدی. بر جایدا یانا بریڭ بارلقینی آنگلاپ تورماقدامن. کو

مویه‌سسر بولسا، کلگوسیده ادبیات آشنالریغا تقدیم قلالورمن دیگن آرزو یوق ایماس). او یازوچی اوز اثرینی نهایتی لطیف وه‌جرایلق یازغان نڭ تیشدا اوننڭ یانا برقه‌تی شوکی اونی خیاللاشتورمغان، خیالیلاشتوروش هم ممکین ایماس ایدی. چونکی یازوچی بو حکایه‌نی یازغان واقتیدا رابعه - سعدین فاجعه‌سینی اوز کوزی بله‌ن کورگه‌ن کشیلردین خلی کوپی حیات بولغان. مانا بو اوفیرادا بولغان خصوصیت نڭ ایکنچیسی.

امدی بو واقعه اوتوب ۱۱۰ ییلدین کین کمینه بو مللی واقعه‌نی، مللی تلمزدا مللی صنعتمز میدانیدا

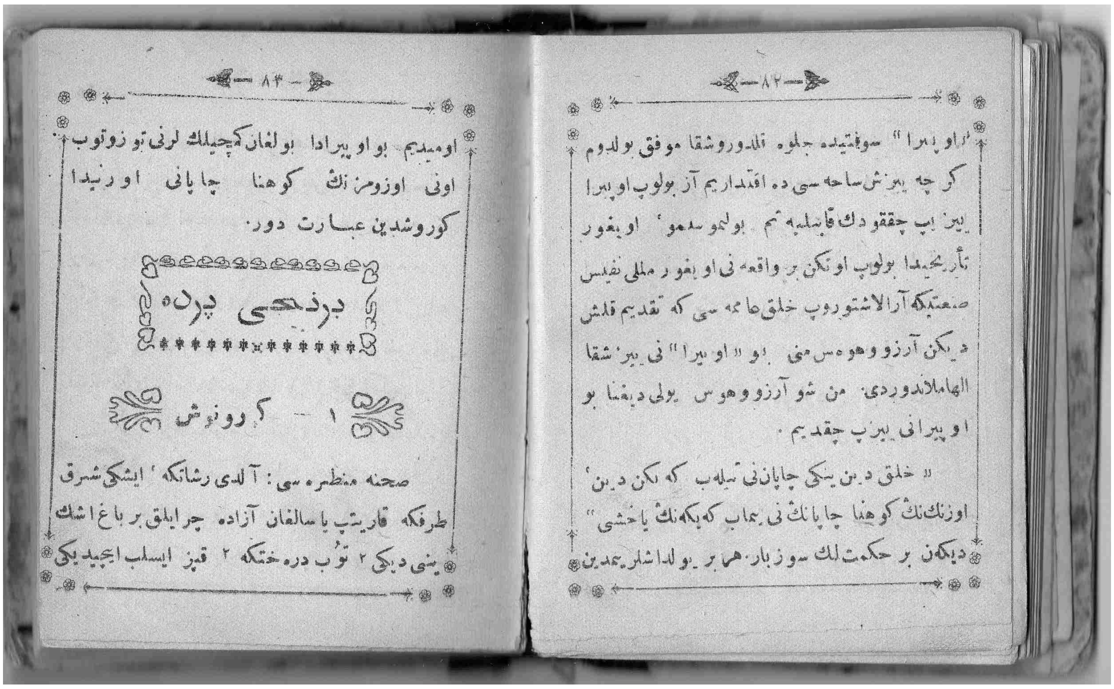

«او پیرا» سوفتیده جلوه قلدوروشقا موفق بولدوم
گرچه بیزنینگ ساحه سی ده اقتداریم آز بولوب اوپیرا
یزیب چققودك قابلیه تیم بولموسه مو، اویغور
تاریخیدا بولوب اوتکن بر واقعه نی اویغور مللی نفیس
صنعتیکه آرالاشتوروب خلق عامه سی که تقدیم قلش
دیکن آرزو وهوس منی بو «او پیرا» نی یزیشقا
الهاملاندوردی. من شو آرزو وهوس یولی دیغنا بو
اوپیرانی یزیب چقدیم.

«خلق دین ییکی چاپانی تیلهب که یکن دین، اوزنینگ کوهنا چاپانینگ نی یماب کییکه نینگ یاخشی» دیکن بر حکمتلك سوز بار. هر بر یولداشلریمدین

اومیدیم بو اوپیرادا بولغان کمچیلك لرنی توزوتوب
اونی اوزومزنینگ کوهنا چاپانی اورنیدا
کوروشدین عبارت دور.

برنجی پرده

۱ — کورونوش

صحنه منظره سی: آلدی رشاتکه، ایشکی شرق
طرفکه قاریتیب یاسالغان آزاده چرایلق بر باغ اشك
ینی دیکی ۲ توب دره ختکه ۲ قمز ایسلب اجیدیکی

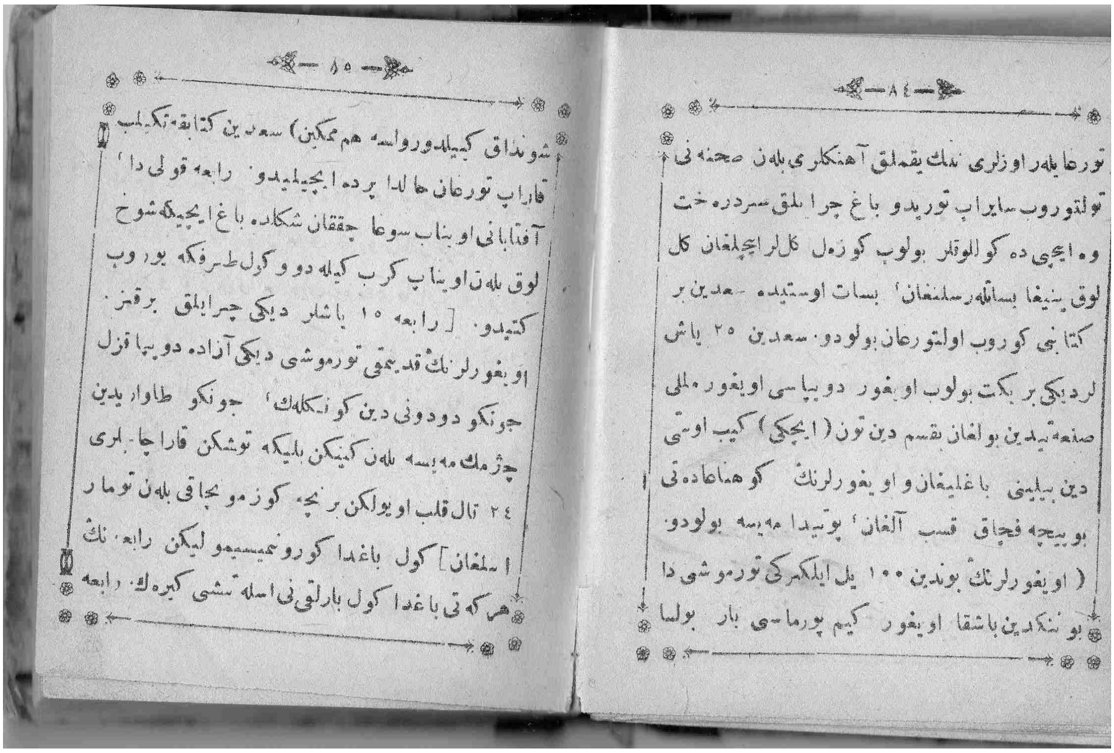

تورغایله راوزلری نینگ یقملق آهنکلری بله ن صحنه نی
تولتوروب سایراب توریدو باغ چرایلق سرو دره خت
وه ایچی ده کوللوکلر بولوب کوزه ل کل لر ایچیلغان کل
لوق یریغا بساتله رسلنغان، بسات اوستیده سعدین بر
کتابنی کوروب اولتورغان بولودو. سعدین ۲۵ یاش
لر دیکی بر یکت بولوب اویغور دوبیاسی اویغور مللی
صنعه تیدین بولغان تقسم دین تون (ایچکی) کیب اوستی
دین بیلینی باغلیغان و اویغورلرنینگ کوهنا عاده تی
بوییچه قجاق قسب آلغان، پوتیدا مه سه بولودو.
(اویغورلرنینگ بوندین ۱۰۰ یل ایلکیرکی تورموشی دا
بوندین باشقا اویغور کیم پورماسی بار بولسا

شونداق کیلدوروالسه هم ممکن) سعدین کتابقه تکیلیب
قاراب تورغان حالدا پرده اچیلیدو. رابعه قولی دا،
آفتابانی اوینیاب سوغا چققان شکلده باغ ایچیکه شوخ
لوق بله ن اوینیاپ کرب کیلیدو و کول طرفکه یوروب
کتیدو. [رابعه ۱۵ یاشلر دیکی چرایلق بر قیز.
اویغورلرنینگ قدیمقی تورموشی دیکی آزاده دوپیا قزل
جونکو دودونی دین کونکله ك، جونکو طاوار یدین
چزمه مه یسه بله ن کیینکن بلیکه توشکن قارا چاچلری
۲٤ تال قلب اوریولکن بر نچه کوزمونجاقی بله ن تومار
اسلغان] کول باغدا کوروهمیسمو لیکن رابعه نینگ
هر که تی باغدا کول بارلقی نی اسله تیشی کیره ك. رابعه

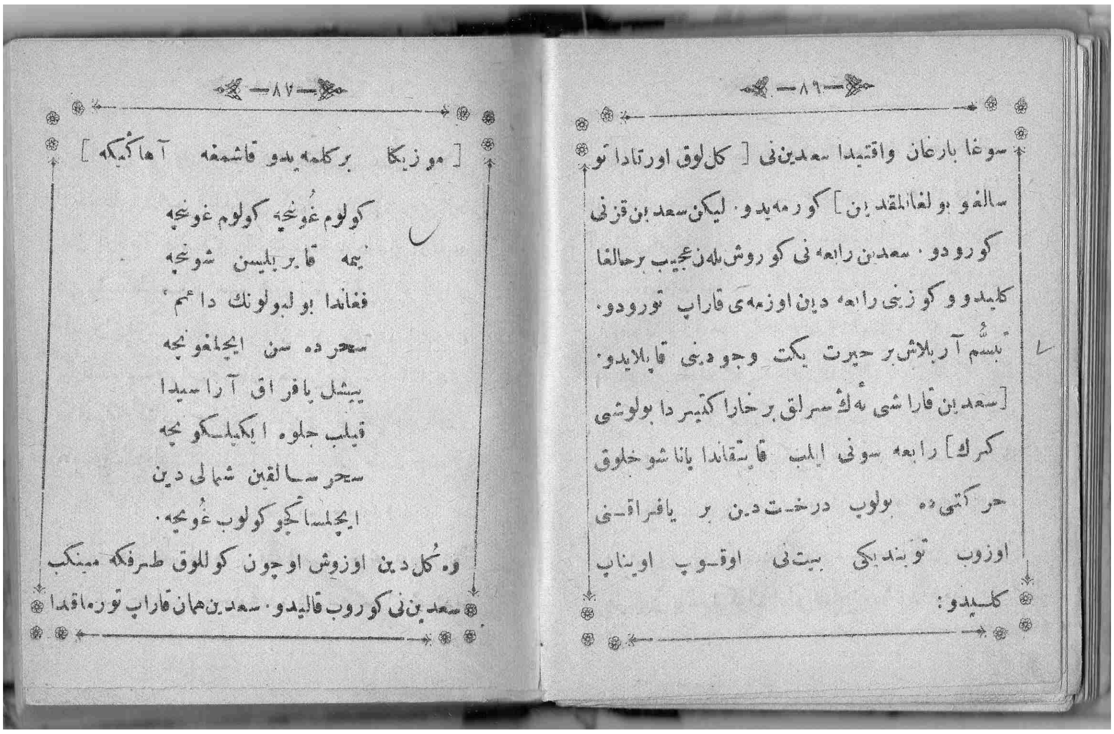

سوغا بارغان واقتیدا سعدین نی [کل لوق اورتادا تو
سالغو بولغالمقدین] کورمەیدو. لیکن سعد بن قزنی
کورودو. سعدین رابعەنی کوروش بلەن عجیب برحالغا
کلیدو و کوزینی رابعەدین اوزمەی قاراپ تورودو.
تبسّم آربلاش بر حیرت یکت وجودینی قاپلایدو.
[سعدبن قاراشی نەك سرلق برخارا کتیردا بولوشی
کرك] رابعە سونی ایلب قایتقاندا یانا شوخلوق
حرکتی دە بولوب درختدین بر یافراقنی
اوزوب توبەندیکی بیتنی اوقوب اویناپ
کلیدو:

[موزیکا بر کلمەیدو قاشمغە آهاکیکە]

کولوم غونچە کولوم غونچە
یمە قابربلیسن شونچە
فغاندا بولبولونك دائم
سحردە سن ایچلغونچە
ییشل یافراق آراسیدا
قیلب جلوە ایکیلکونچە
سحر سالقین شمالی دین
ایچلسا نچو کولوب غونچە.

وە کل دین اوزوش اوچون کوللوق طرفکە مینکب
سعدبن نی کوروب قالیدو. سعدین همان قاراپ تورماقدا

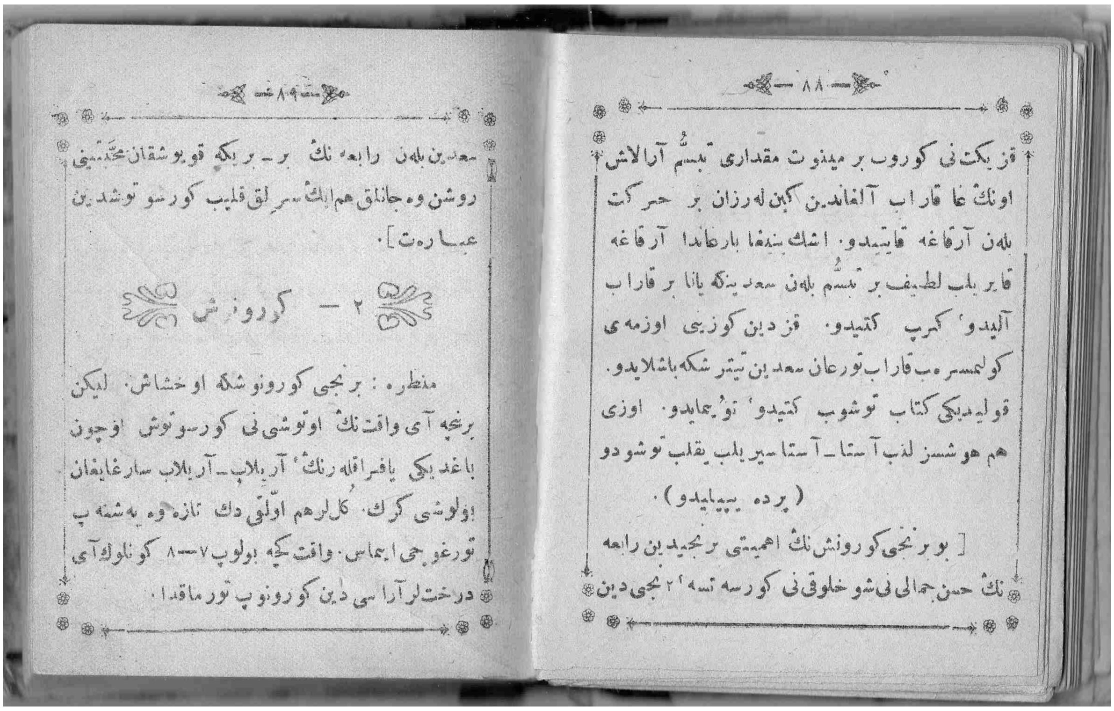

قزیکت نی کوروب بر مینوت مقداری تبسّم آرالاش
اونكغا قاراب آلغاندین کین لەرزان بر حرکت
بلەن آرقاغە قایتیدو. اشك سدغا بارغاندا آرقاغە
قاریلب لطیف بر تبسّم بلەن سعدینکە یانا بر قاراب
آلیدو، کرب کتیدو. قزدین کوزینی اوزمەی
کولمسرەب قاراب تورغان سعدبن تیتر شکە باشلایدو.
قولیدیکی کتاب توشوب کتیدو، توتمایدو. اوزی
هم هوشسز لذب آستا ـ آستا سیریلب یقلب توشودو

(پردە یپیلیدو).

[بو برنجی کوروشنك اهمیتی برنجیدین رابعە
نك حسن جمالی نی شوخلوقی نی کورستیش ۲ نجی دین

سعدین بلەن رابعە نك بر ـ بریکە قوبوشقان محبّتینی
روشن وە جانلق هم اینك سرلق قلیب کورستو توشدین
عبارەت].

۲ ـ کوروش

منظرە: برنجی کوروشکە اوخشاش. لیکن
برنجە آی واقتنك اوتوشی نی کورستوش اوچون
باغدیکی یافراقلە رنك، آربلاب ـ آربلاب سارغایغان
بولوشی کرك. کللرهم اولقی دك تازە وە یەشنەپ
تورغوچی ایماس. واقت کچە بولوپ ۷ ــ ۸ کونلوك آی
درختلر آراسی دین کورونوپ تورماقدا.

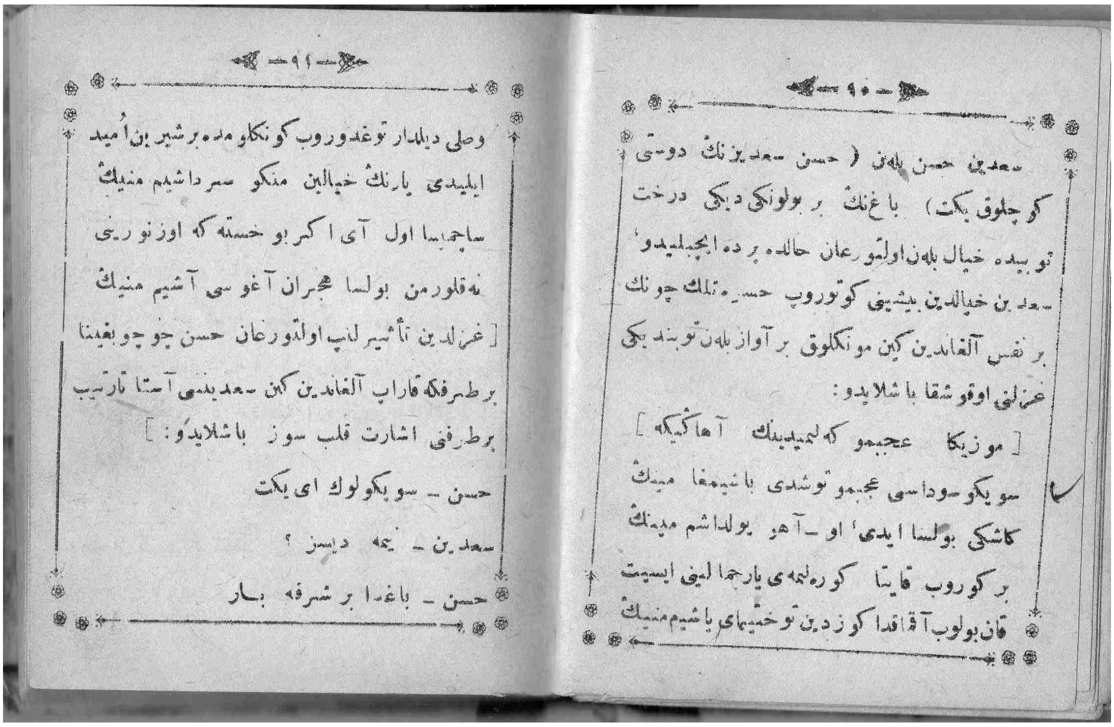

سعدین حسن بلەن (حسن سعدینِنك دوستی کوچلوق یکت) باغنك بر بولونكی دیکی درخت توبیدە خیال بلەن اولتورغان حالدە بردە ایجبلیدو، سعدین خیالدین بیشینی کوتوروب حسرتلك چونك بر نفس آلغاندین کین مونكلوق بر آواز بلەن توبندەکی غزلنی اوقوشقا باشلایدو:

[مونکا عجبمو کەلمیدیك آهاکیکە]

سویکو سوداسی عجبمو توشدی باشیمغا مینك
کاشکی بولسا ایدی، او — آهو بولداشم مینك
بر کوروب قایتا کورەلمەی یارجمالینی ایسیت
قان بولوب آقاقدا کوزدین توخیمای یاشیم مینك

وصلی دیلدار توغدوروب کونکلومدە بر شیرین اُمید
ایلیدی یارنك خیالین منکو سیرداشیم منیك
ساچمیسا اول آی اکر بو خستەکە اوز نورینی
نە قلورمن بولسا هجران آغوسی آشیم منیك

[غزلدین تأثیرلنیب اولتورغان حسن چوچوبغینا بر طرفکە قاراب آلغاندین کین سعدینی آستا تارتیب بر طرفنی اشارت قلب سوز باشلایدو:]

حسن — سویکولوك ای یکت

سعدین — نیمە دیسز ؟

حسن — باغدا بر شرفە بار

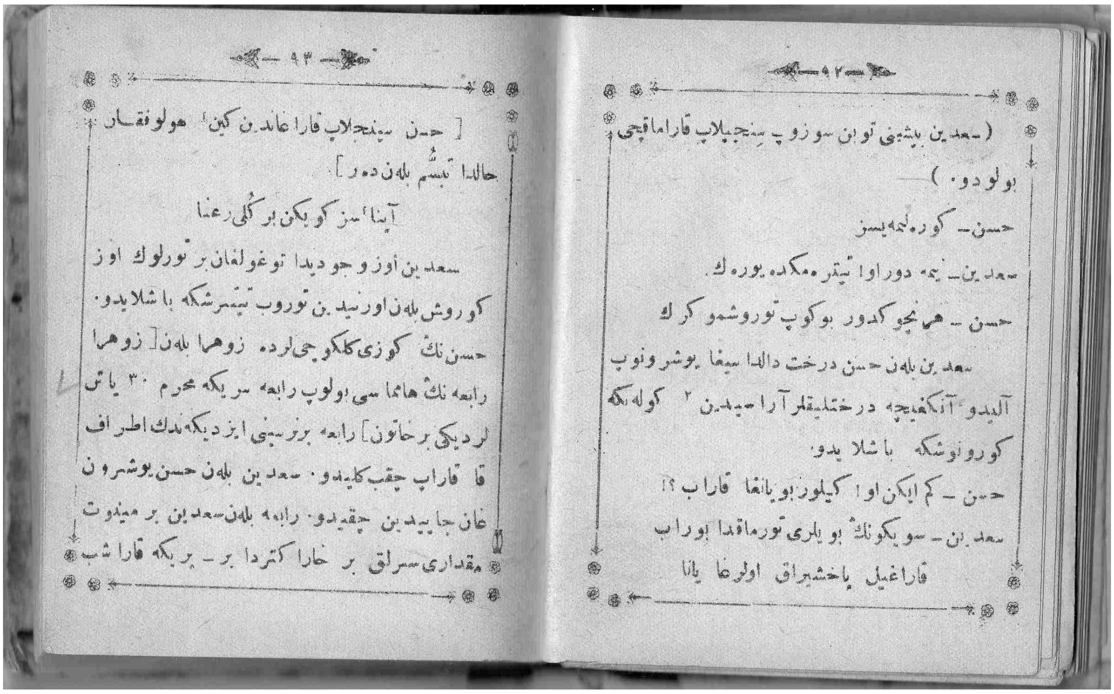

(سعدین بیشینی توبن سوزوب سنجیلاب قاراماقچی بولودو.)

حسن — کورەلمەیسز

سعدین — نیمە دوراوا تیترەمكدە یورەك.

حسن — هیچو کدور بوکوپ توروشمو کرك

سعدین بلەن حسن درخت دالدا سیغا یوشرونوب آلیدو. آنکغیچە درختلیقلر آرا سیدین ۲ کولەنکە کورونوشکە باشلایدو:

حسن — کم ایکن او! کیلور بو یانغا قاراب ؟!

سعدین — سویکونك بو یلری تورماقدا یوراب
قاراغیل یاخشیراق اولرغا یانا

[حسن سینجلاب قاراغاندین کین، هولوققان حالدا تبسُم بلەن دەر]

آینا، سز کوبکن بو کُلی رعنا

سعدین اوز وجودیدا توغولغان بر تورلوك اوز کوروش بلەن اورنیدین توروب تیترشکە باشلایدو. حسن نك کوزی کلکوچیلردە زوهرا بلەن [زوهرا رابعەنك هاماسی بولوب رابعەسریکە محرم ۳۰ یاشلردیکی بر خاتون] رابعە برز سینی ایزدیکەندك اطرافقا قاراپ جقب کلیدو. سعدین بلەن حسن یوشرونغان جایدین چقیدو. رابعە بلەن سعدین بر مینوت مقداری سیرلق بر خارا کتردا بر — بریکە قاراشب

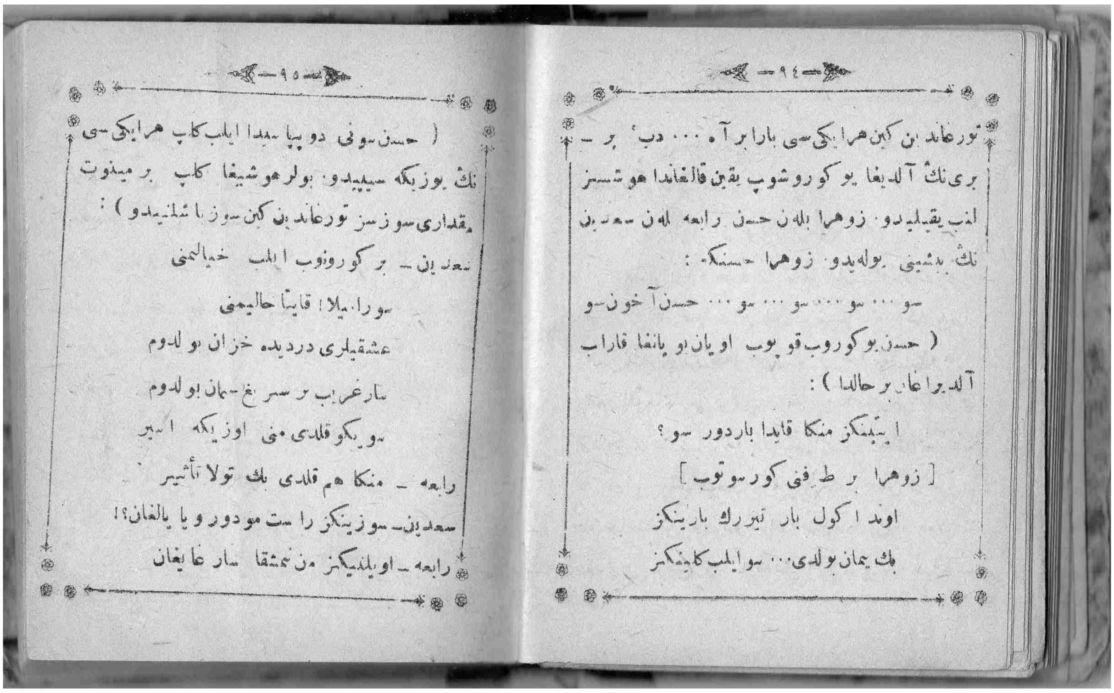

٩٤

تورغاندین کین هر ایکی سی بارابر آه ... دب، بر ـ
برینک آلدیغا یوکوروشوپ یقین قالغاندا هوشسز
لنیب یقیلیدو. زوهرا بله‌ن حسن رابعه بله‌ن سعدین
نک بشینی بوله‌یدو. زوهرا حسنکه:

ـ سو... سو... سو... سو... حسن آخون سو

(حسن یوکوروب قویوب اویان بو یانغا قاراب
آلدیراغان بر حالدا):

ایتینکز منکا قایدا باردور سو؟
[زوهرا بر طرفنی کورسوتوب]
اوندا اکول بار تیزرک بارینکز
بک یمان بولدی... سو ایلیب کلینکز

٩٥

(حسن سونی دوپیاسیدا ایلیب کلیپ هر ایکی سی
نک یوزیکه سیپیدو. بولر هوشیغا کلیپ بر مینوت
مقداری سوزسیز تورغاندین کین سوز باشلیدو):

سعدین ـ بر کوروب ایلب خیالیمنی
سورامیلا! قاینا حالیمنی
عشقیلری دردیده خزان بولدوم
سارغیب بر سیرغ ـ یمان بولدوم
سویکو قلدی منی اوزیکه اسیر
رابعه ـ منکا هم قلدی بک تولا تأثیر
سعدین ـ سوزینکز راستمودور و یا یالغان؟!
رابعه ـ اویلینکز من عشقتا سارغایغان

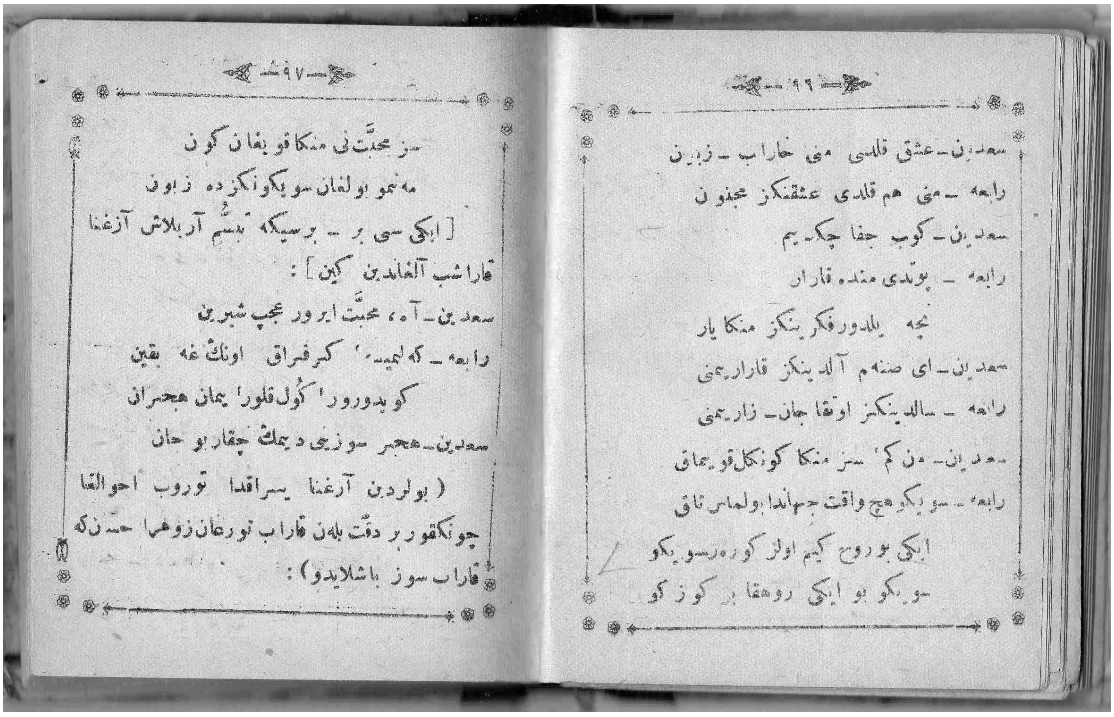

٩٦

سعدین ـ عشق قلدی منی خراب ـ زبون
رابعه ـ منی هم قلدی عشقنکز مجنون
سعدین ـ کوپ جفا چکه‌یم
رابعه ـ یوقدی منده قارار
نچه یلدور فکرینکز منکا یار
سعدین ـ ای صنمم آلدینکز قاراریمنی
رابعه ـ سالدینکز اوتقا جان ـ زاریمنی
سعدین ـ من کم، سز منکا کونکل قویماق
رابعه ـ سویکو هیچ واقت جهاندا بولماس تاق
ایکی بو روح کیم اولر کوره‌ر سویکو
سویکو بو ایکی روحقا بر کوزکو

٩٧

سز محبتنی منکا قویغان کون
مه‌نمو بولغان سویکونکزده زبون

[ایکی سی بر ـ برسیکه تبسم آریلاش آزغنا
قاراشیب آلغاندین کین]:

سعدین ـ آه، محبت ایرور عجب شیرین
رابعه ـ که لیمیده، کر فراق اونک غه یقین
کویدورور، کول قلور، یمان هجران
سعدین ـ هجر سوزینی دیمک چقار بو جان

(بولردین آرغنا یراقدا توروب احوالغا
جونکقور بر دقت بله‌ن قاراب تورغان زوهرا حسنکه
قاراب سوز باشلایدو):

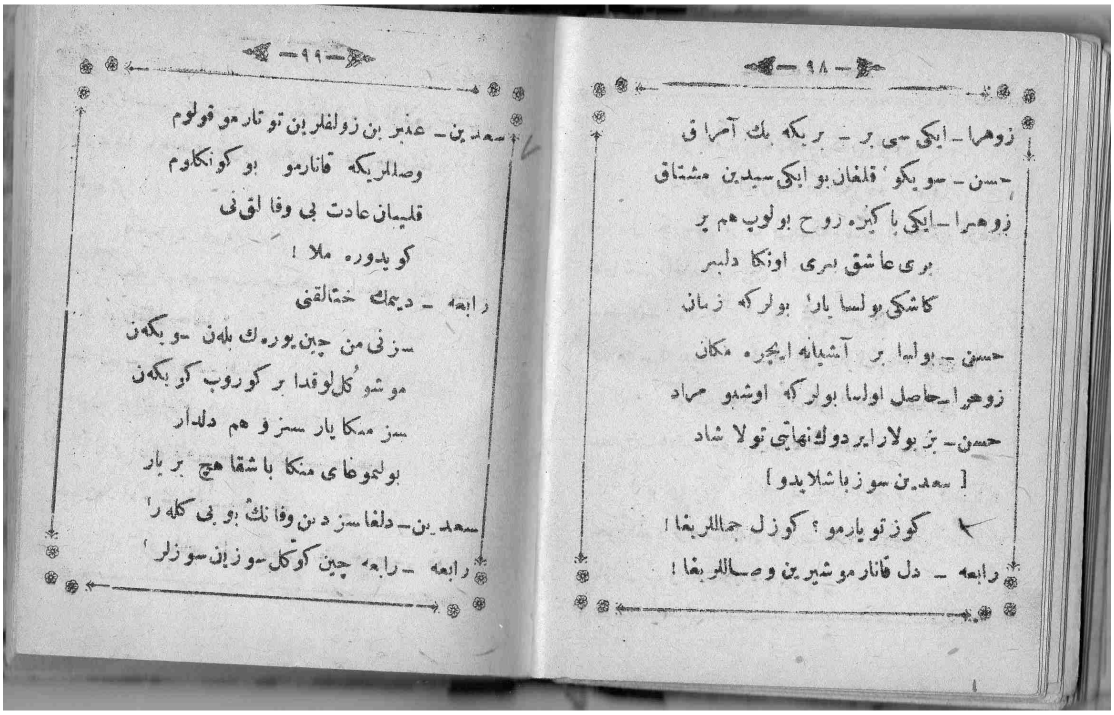

زوهرا - ایکی سی بر - بریکه بلك آیراق
حسن - سویکو قلغان بو ایکی سیدین مشتاق
زوهرا - ایکی پاکیزه روح بولوب هم بر
بری عاشق بری اونکا دلبر
کاشکی بولسا یار بولرکه زمان
حسن - بولسا بر آشیانه ایچره مکان
زوهرا - حاصل اولسا بولرکه اوشبو مراد
حسن - بز بولار ایردوك نهایتی تولا شاد
[سعدین سوز باشلایدو]
کوز تویارمو ؟ کوزل جماللریغا !
رابعه - دل قانارمو شیرین وصاللریغا !

سعدین - عنبرین زولفلرین تو تارمو قولوم
وصاللریکه قانارمو بو کونکلوم
قلیمان عادت بی وفالقنی
کویدوره ملا !
رابعه - دیمك خطالقنی
سزنی من چین یورەك بلەن سویکەن
موشو کللوقدا بر کوروب کویکەن
سز منکا یار سز و هم دلدار
بولیمو غای منکا باشقا هیچ بر یار
سعدین - دلغا سزدین وفانك بو بیکله را
رابعه - رابعه چین کوکل سوزین سوزلر !

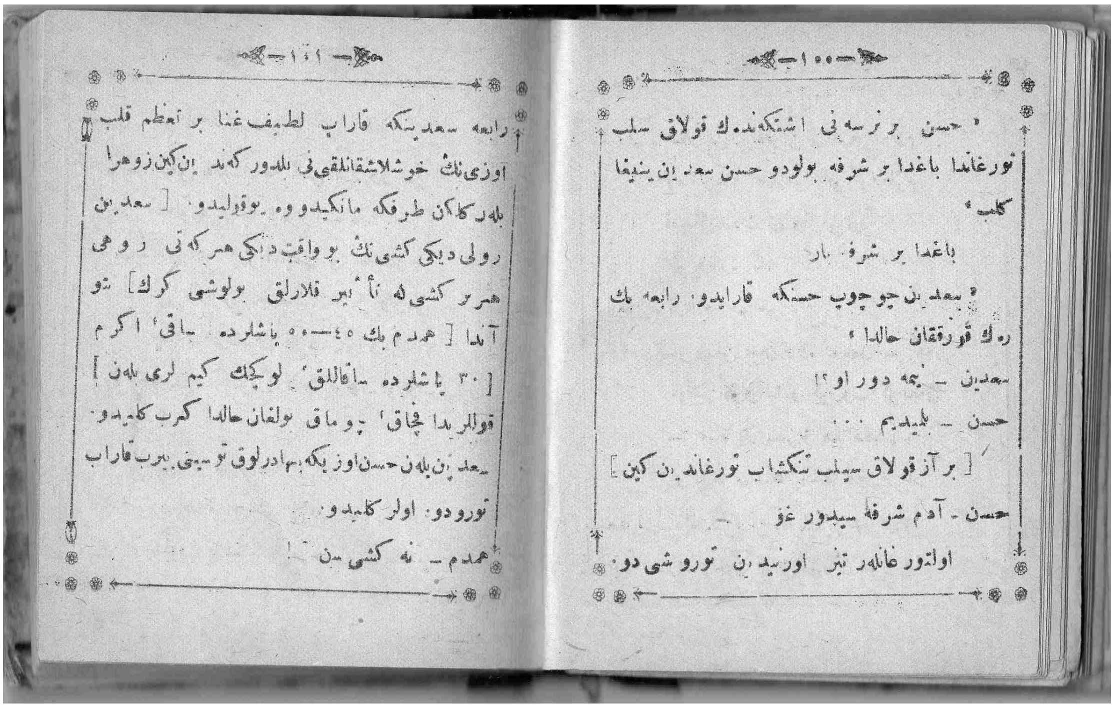

« حسن بر نرسەنی اشتکەندەك قولاق سالب تورغاندا باغدا بر شرفه بولودو حسن سعدینیغا کلب »

باغدا بر شرفه بار

« سعدین چوچوب حسنکه قارایدو، رابعه بك رەنك قورققان حالدا »

سعدین - نیمه دور او ؟!
حسن - بلمیدیم ...
[بر آز قولاق سیلب تنکشاب تورغاندین کین]
حسن - آدم شرفه سیدور غو
اولتورغانلەر تیز اورنیدین توروشیدو.

رابعه سعدینکه قاراب لطیف غنا بر اعظم قلب اوزینك خوشلاشقانلقینی بلدورکه‌ندین کین زوهرا بلەن کلکان طرفکه مانکیدوو، یوقولیدو. [سعدین رولی دیکی کشی نك بو واقت دیکی هرکه‌تی روحی هر بر کشی‌ده نا آیر قالارلق بولوشی کرك] تو آندا [همدم بك ٤٥ــ٥٠ باشلرده ساقی اکرم [٣٠ یاشلرده ساقاللق] لوچك کیم لری بلەن] قوللریدا قچاق، چوماق بولغان حالدا کرب کلیدو. سعدین بلەن حسن اوزیکه بهادرلوق توسینی بیرب قاراب توردو. اولر کلیدو.

همدم - نه کشی سن !

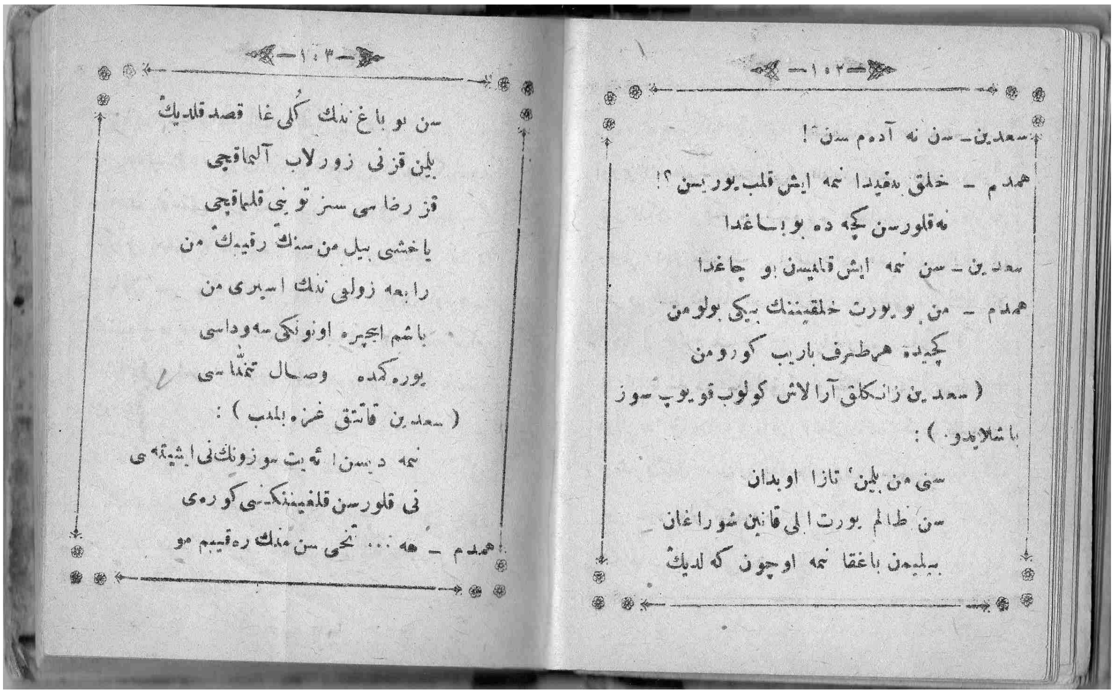

۱۰۲

سعدین ـ سن نه آدم سن؟!

همدم ـ خلق بقیدا نیمه ایش قلب یوریسن؟!

نه قلورسن کیچه ده بو باغدا

سعدین ـ سن نیمه ایش قیلیسن بو چاغدا

همدم ـ من بو یورت خلقیننینک بیری بولومن

کیچیده هر طرف باریب کورومن

(سعدین زارلانکلق آرالاش کولوب قویوب سوز باشلایدو.):

سنی من بیلین، تازا اوبدان

سن ظالم یورت الی قانین شوراغان

بیلیمن باغقا نیمه اوچون که لدینک

۱۰۳

سن بو باغ نینک گلیغا قصد قیلدینک

بلین قیزنی زورلاب آلماقچی

قیز رضاسی سیز تونی قیلماقچی

یاخشی بیل من سنینک رقیبینک من

رابعه زولفی نینک اسیری من

باشیم اچیره اونونکی سوداسی

یوره کیمده وصال تمناسی

(سعدین قاتتیق غضب بیلن):

نیمه دیسن! ای ییت سوزونکنی ایشیته ی

نی قلورسن قلیچیمنینک کیسی کوره ی

همدم ـ هه... تخی سن مینینک رقیبیم مو

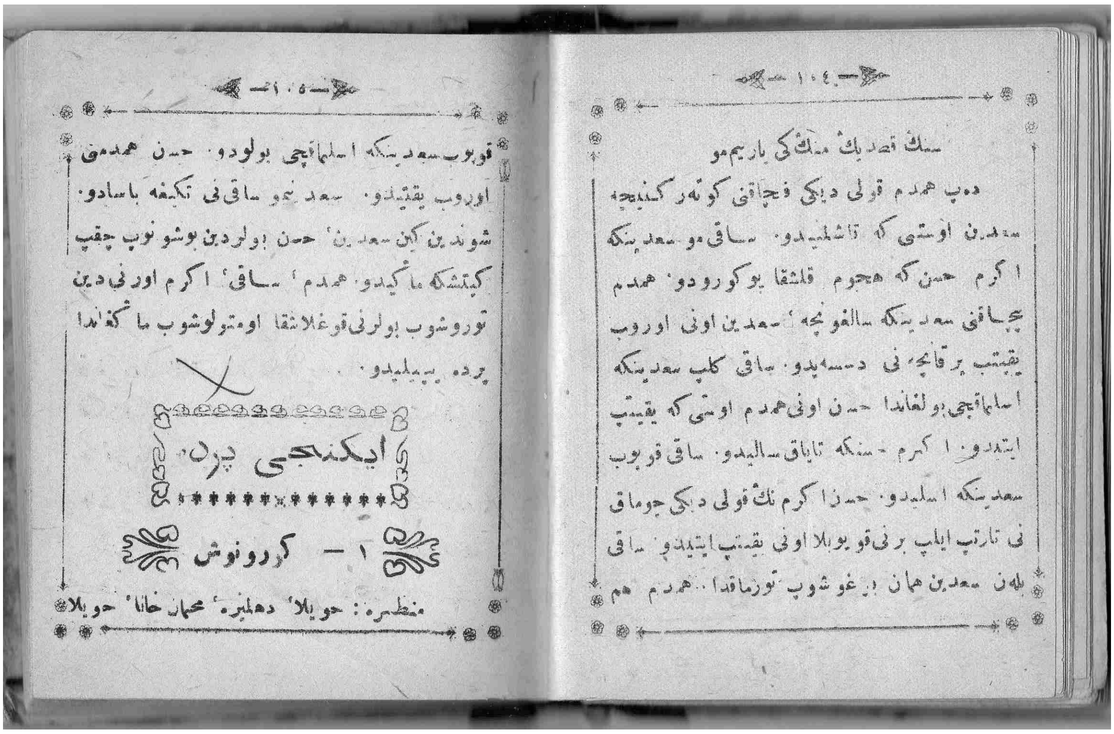

۱۰۴

سنک قصدینک مینککی باریم مو

دەپ همدم قولی دیکی قیچاقنی کوتەرگنیده سعدین اوستی که تاشلیدو. ساقی مو سعدینکه اکرم حسن که هجوم قیلشقا یوگورودو. همدم پیچاقنی سعدینکه سالغونیچه، سعدین اونی اوروب یقیتیب پیچاقنی دسسەیدو. ساقی کلیب سعدینکه اسلماقچی بولغاندا حسن اونی همدم اوستی که یقیتیب ایتیدو. اکرم ـ سنکه تایاق سالیدو. ساقی قویوب سعدینکه اسلیدو. حسن اکرم نینک قولی دیکی چوماقنی تارتیب ایلیب برنی قویوبلا اونی یقیتیب ایتیدو. ساقی بیلەن سعدین همان یرغوشوب تورماقدا.. همدم هم

۱۰۵

قوپوب سعدینکه اسلماقچی بولودو. حسن همدمنی اوروب یقیتیدو. سعدین مو ساقینی تکیغه باسادو. شوندین کین سعدین، حسن بولردین بوشونوب چیقیب کیتیشکه ماکیدو. همدم، ساقی، اکرم اورنیدین توروشوب بولرنی قوغلاشقا اومتولوشوب ماکغاندا پرده یپیلیدو.

ایکنچی پرده

۱ ـ کورونوش

منظره: حویلا، دهلیزه، مهمانخانا، حویلا

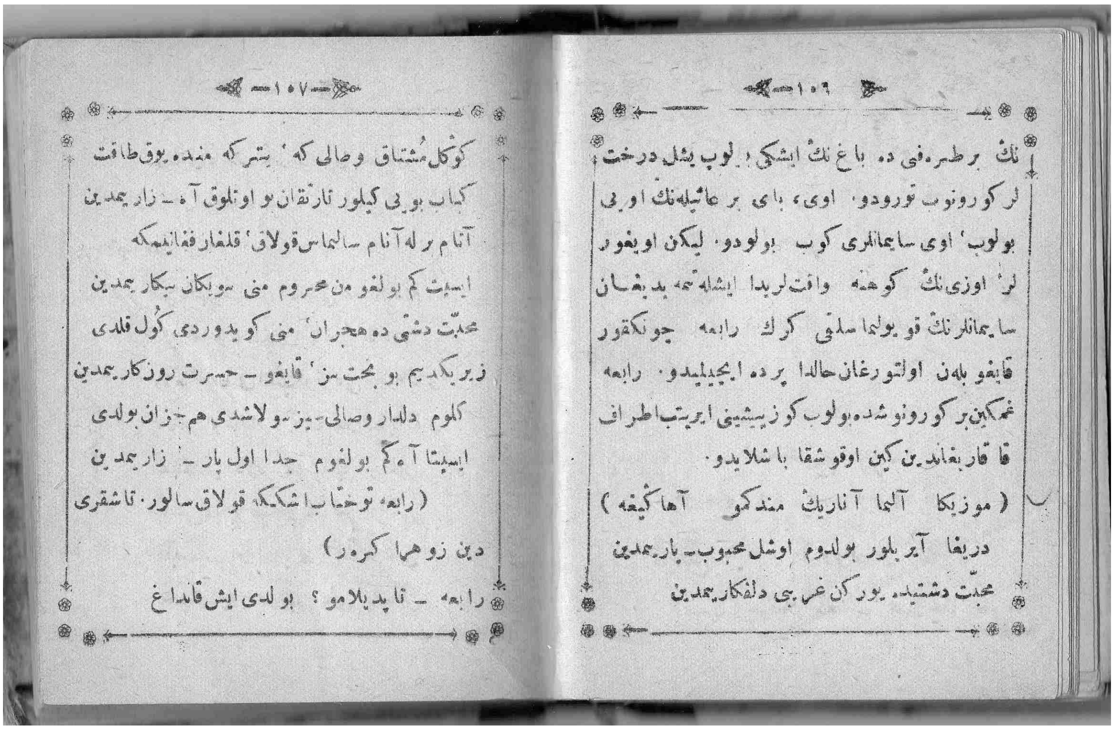

نك برطرەفی دە باغ نك ایشکیدە لوپ یشل درخت
لر کورونوب توردو. اوی، بای بر عائیلەنك اوی
بولوب، اوی سایمانلری کوب بولودو. لیکن اویغور
لر اوزی‌نك کوهنە واقت‌لریدا ایشلەتمە یدیغان
سایمانلرنك قویولماسلقی کرك. رابعە چونکقور
قایغو بلەن اولتورغان حالدا پردە ایچیدیلیدو. رابعە
غمکین بر کورونوشدە بولوب کوزیشینی ایجیتب اطراف
قا قاربغاندین کین اوقوشقا باشلایدو.

(موزیکا آلما آناریك مندکو آهاکیغە)

دریغا آیریلور بولدوم اوشل محبوب یاریمدین
محبّت دشتیدە یورکن غریبی دلفکاریمدین

کوڭل مُشتاق وصالی کە، یتر کە مندە یوق طاقت
کباب بولی کیلور تارتقان بو اوتلوق آه - زاریمدین
آنام برلە آتام سالماس قولاق، قلغار فغانیمکە
ایسیت کم بولغو من محروم منی سویکان نیکاریمدین
محبّت دشتی دە هجران، منی کویدوردی کُول قلدی
زیریکدیم بو بخت سز، قایغو - حسرت روزکاریمدین
کلموم دلدار وصالی‌سیز - بولاشدی هم‌جزان بولدی
ایسیتا آه کم بولغوم جدا اول یار - زاریمدین

(رابعە توختاب اشکە قولاق سالور. تاشقری
دین زوهرا کرەدر)

رابعە - تاپدیلامو؟ بولدی ایش قانداغ

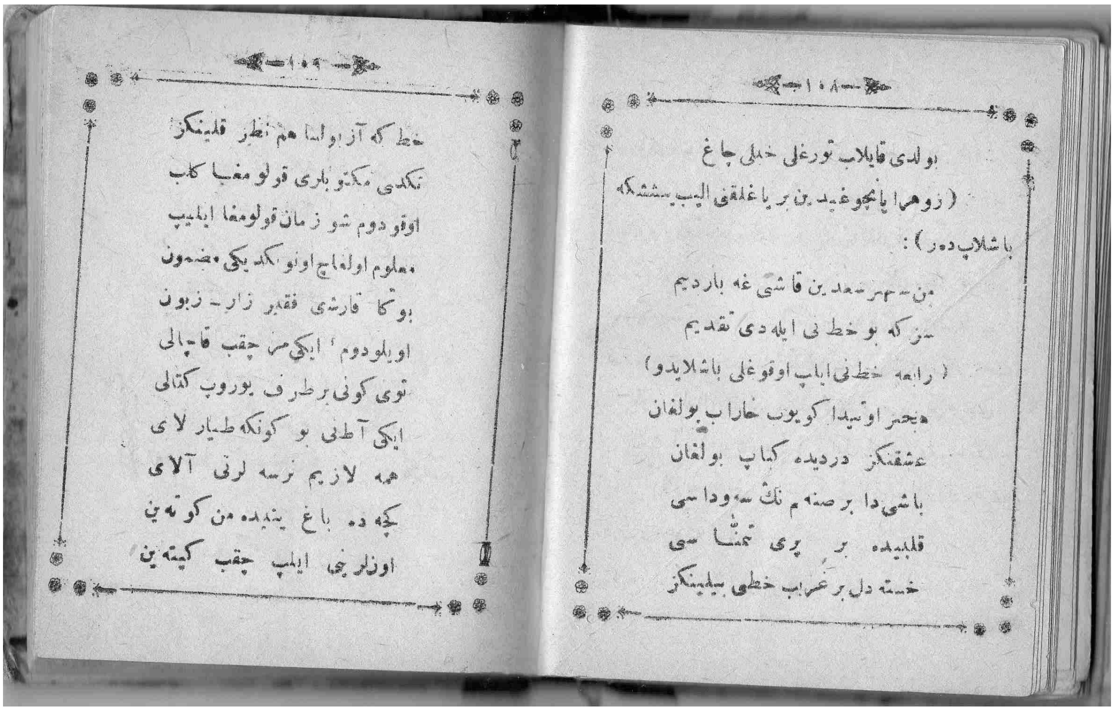

بولدی قایلاب تورغلی خملی چاغ

(زوهرا یانچوغیدین بر یاغلقنی الیب بششکە
باشلاپ دەر):

من سەهر سعدین قاشی غە باردیم
سز کە بو خطنی ایلەدی تقدیم

(رابعە خطنی اپاپ اوقوغلی باشلایدو)

هجر اوتیدا کویوب خاراب بولغان
عشقنکز دردیدە کباب بولغان
باشیدا بر صنەمنك سەوداسی
قلبیدە بر پری تمنّاسی
خستە دل بر غریب خطی بیلینکز

خط کە آز بولسا هم نظر قلینکز
نکدی مکتوبلری قولوم غا کلب
اوقودوم شو زمان قولوم غا الیپ
معلوم اولغاچ اونو کدیکی مضمون
بوکا قارشی فقیر زار - زبون
اویلودوم، ایکی‌مە چقب قاچالی
توی کونی برطرف یوروب کتالی
ایکی آطنی بو کونکە طیار لای
هەمە لازیم نرسەلرنی آلای
کچە دە باغ یندە من کوتەین
اوزلرینی ایلپ چقب کیتەین

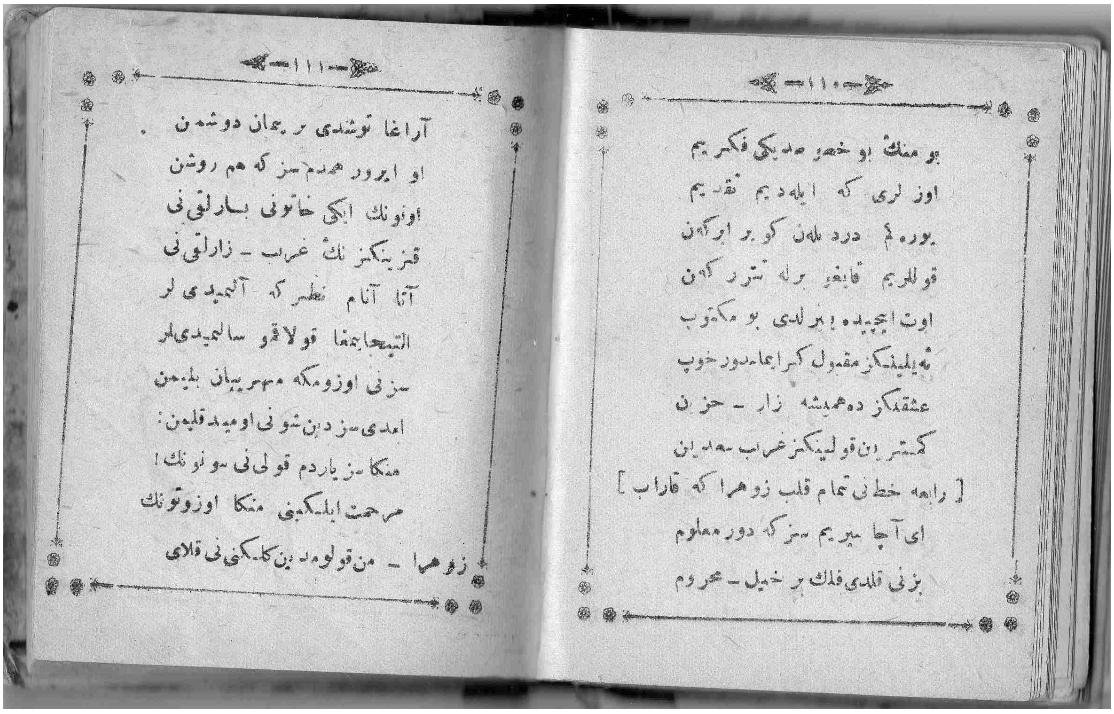

بو منك بو خسته صدیقی فکریم
اوزلری كه ایله دیم تقدیم
یوره کم درد بله ن کوب ارکه ن
قولدیم قایغو بوله نترر که ن
اوت ایچیده یبردی بو مکتوب
نه یلیدیکز مقبول کرایماس دور خوب
عشقیکز ده همیشه زار - حزن
کمترین قولیکز غریب سه دین
[رابعه خطنی تمام قلب زوهرا که قاراب]
ای آچا بیریم سزکه دور معلوم
بزنی قلدی فلك بر خیل - محروم

آراغا توشدی بر یمان دوشمن .
او ایرور همدم سز که هم روشن
اونونك ایکی خاتونی بارلیقی نی
قیزینکیز نك غریب - زارلیقی نی
آتا آنام نظر که آلمیدی لر
التیجایمغا قولاقو سالمیدی لر
سزنی اوزومکه مهربان بلیمن
امدی سزدین شونی اومید قلیمن :
منکا سز یاردم قولی نی سونونك !
مرحمت ایلکینی منکا اوزوتونك
زوهرا - من قولومدین کالکینی قلای

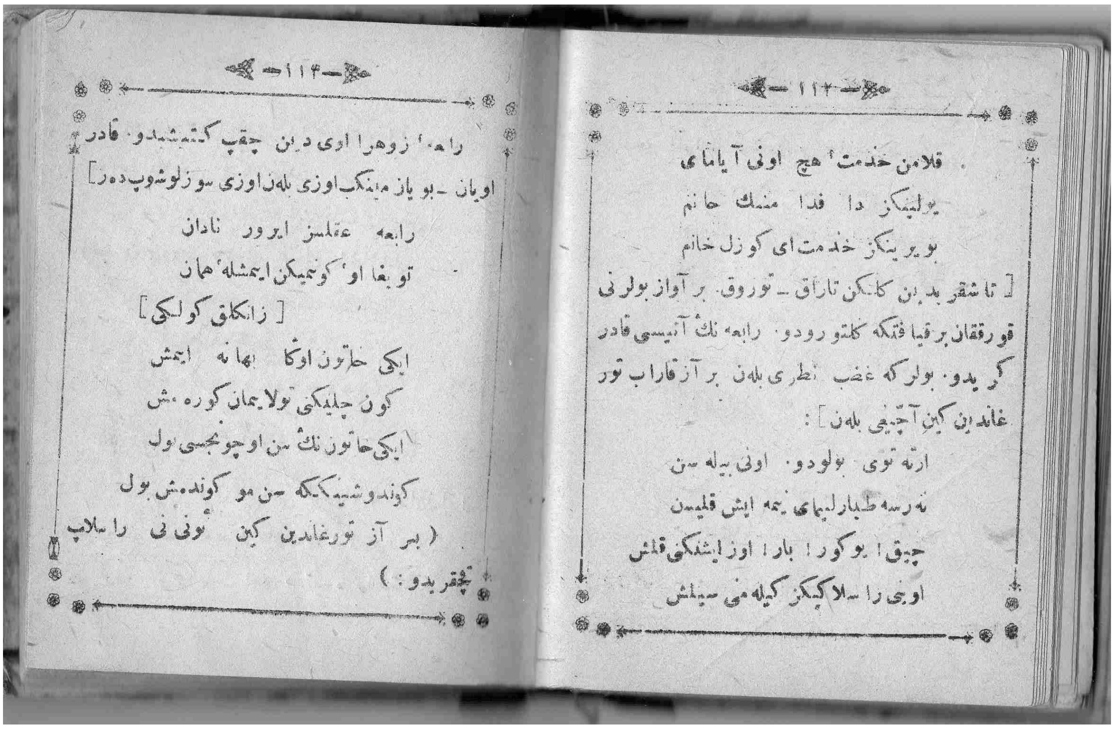

قلامن خدمت ؛ هیچ اونی آیاماي .
یولینکز دا فدا منك جانم
بو یرینکز خدمت ای کوزل خانم
[تاشقریدین کالکن تاراق - توروق بر آواز بولورنی
قورققان بر قیافتکه کلتورودو . رابعه نك آنیسی قادر
کریدو . بولر که غضب نظری بله ن بر آز قاراب تور
غاندین کین آچیغی بله ن] :
ارته توی بولودو . اونی بیله سن
نه رسه طیارلیمای نیمه ایش قلیسن
چیق ! یوکور ! بار ! اوز ایشکنی قلش
اوبی را سلا کیکز کیله می سیلش

[رابعه ! زوهرا اوی دین چقپ کتیشدو . قادر
اویان - بو یاز مینك اوزی بله ن اوزی سوزلوشوپ ده ر]
رابعه عقلسز ایرور نادان
تویغا او کویمکن ایمشله همان
[زانکلاق کولکی]
ایکی خاتون اوکا بهانه ایمش
کون چلیدکی تولایمان کوره ش
ایکی خاتون نك سن اوچونچسی بول
کوندوشینکه سن مو کوندمش بول
(بر آز تورغاندین کین تونی نی راسلاپ
چقریدو :)

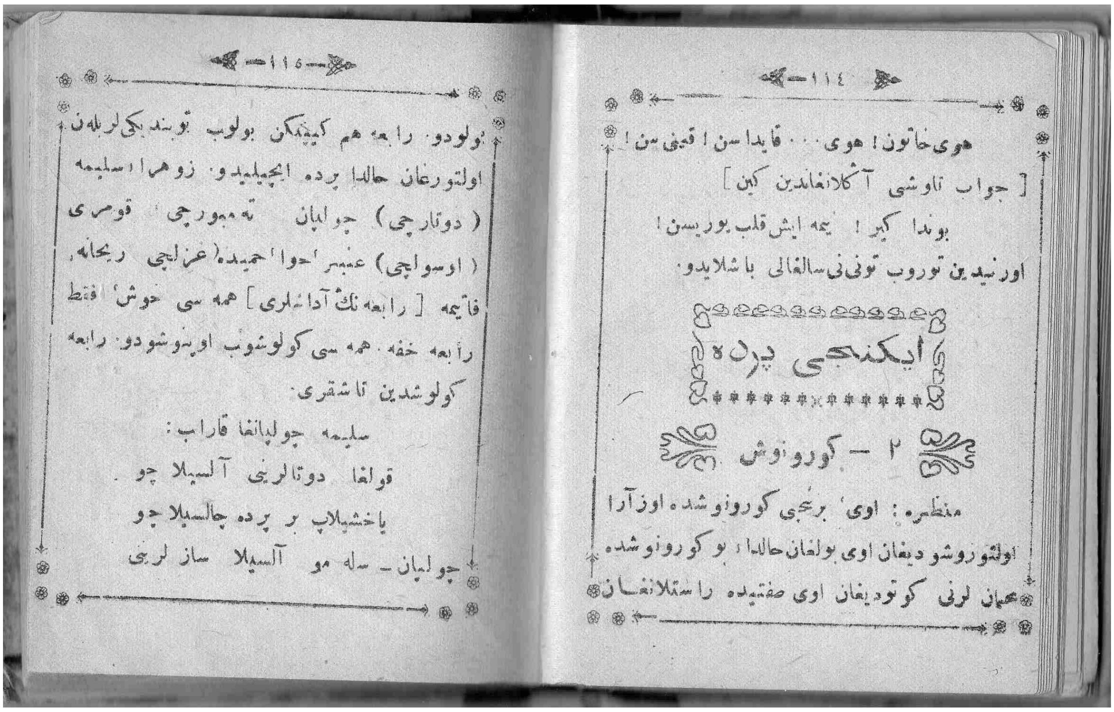

١١٤

هوی خاتون! هوی... قایداسن! قینی سن!

[جواب تاوشی آکلانغاندین کین]

بوندا کیر! یمه ایش قلب یوریسن!

اورنیدین توروب تونی‌نی سالغالی باشلایدو.

ایکنچی پرده

٢ - کوروnوش

منظره: اوی برنچی کوروnوشده اوزآرا اولتوروشو دیغان اوی بولغان حالدا: بو کوروnوشده مهمان لرنی کوتودیغان اوی صفتیده راستلانغان

١١٥

بولودو. رابعه هم کینیدکن بولوب توبندیکی لر بلەن اولتورغان حالدا پرده اچیلیدو. زوهرا، سلیمه (دوتارچی) چولپان تنبورچی، قومری (اوسولچی) عنبر، حوا، حمیده، (غزلچی) ریحانه، فاتیمه [رابعه نینگ آداشلری] همه سی خوش، فقط رابعه خفه. همه سی کولوشوب اوینوشودو. رابعه کولوشدین تاشقری.

سلیمه چولپانغا قاراب:

قولغا دوتارلرنی آلسیلا چو.
یاخشیلاپ بر پرده چالسیلا چو

چولپان - سلەمو آلسیلا سازلرنی

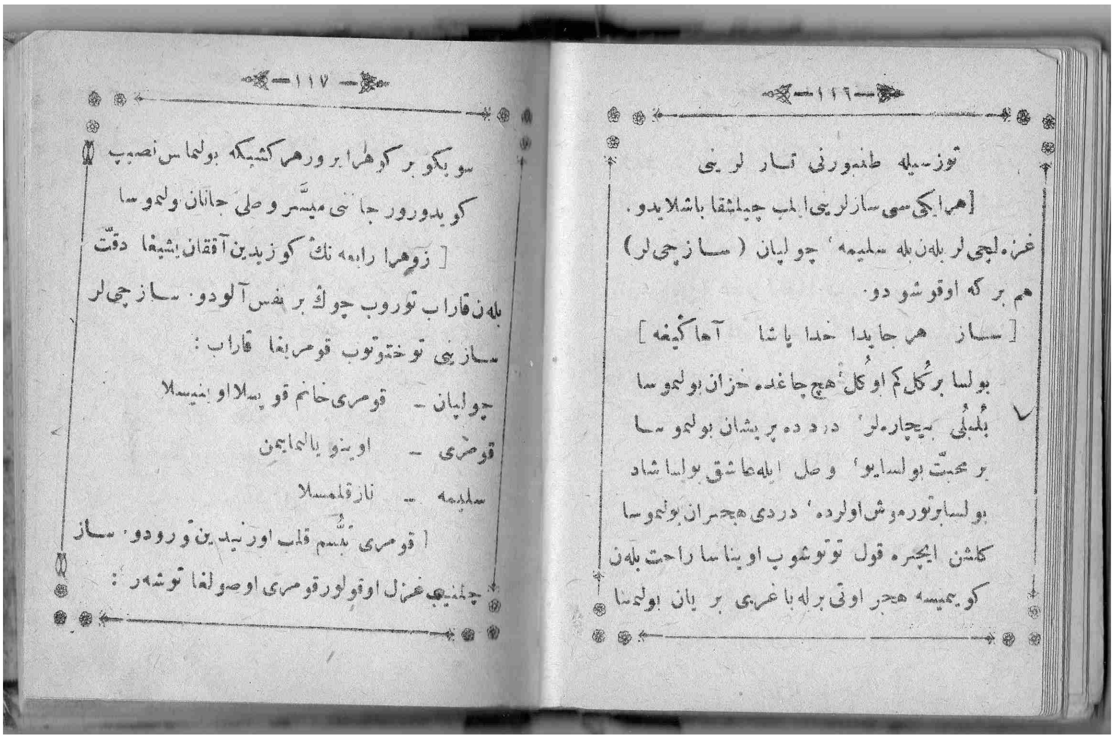

١١٦

توزسیله طنبورنی تارلرنی

[همه ایکی‌سی سازلرنی ایلب چیلشقا باشلایدو.

غزلچی لر بلەن بله سلیمه، چولپان (سازچی‌لر) هم برگه اوقوشودو.

[ساز هر جایدا خدا یاشا آهاکیغه]

بولسا بر گل کم او گل هیچ چاغده خزان بولمسا
بلبلی بیچارەلر دردده پریشان بولمسا
بر محبت بولسایو وصل ایله عاشق بولسا شاد
بولسا بر تورموش اولرده دردی هجران بولمسا
گلشن ایچره قول توتوشوب اوینسا راحت بلەن
کویمیسه هجر اوتی بر له باغری بریان بولمسا

١١٧

سو بکو بر کوهرا بر ورهر کشیکه بولماس نصیب
کویدورور جانی میسّر وصلی جانان بولمسا

[زوهرا رابعه نینگ کوزیدین آققان یشیغا دقّت بلەن قاراب توروب چوک بر نفس آلودو. سازچی‌لر سازنی توختوتوب قومری‌غا قاراب:

چولپان - قومری‌خانم قوپسلا او ینیسلا

قومری - اوینو یالمایمن

سلیمه - نازقلمسلا

[قومری تبسّم قلب اورنیدین توروب، ساز چلینیب غزل اوقولور قومری اوصولغا توشەر:

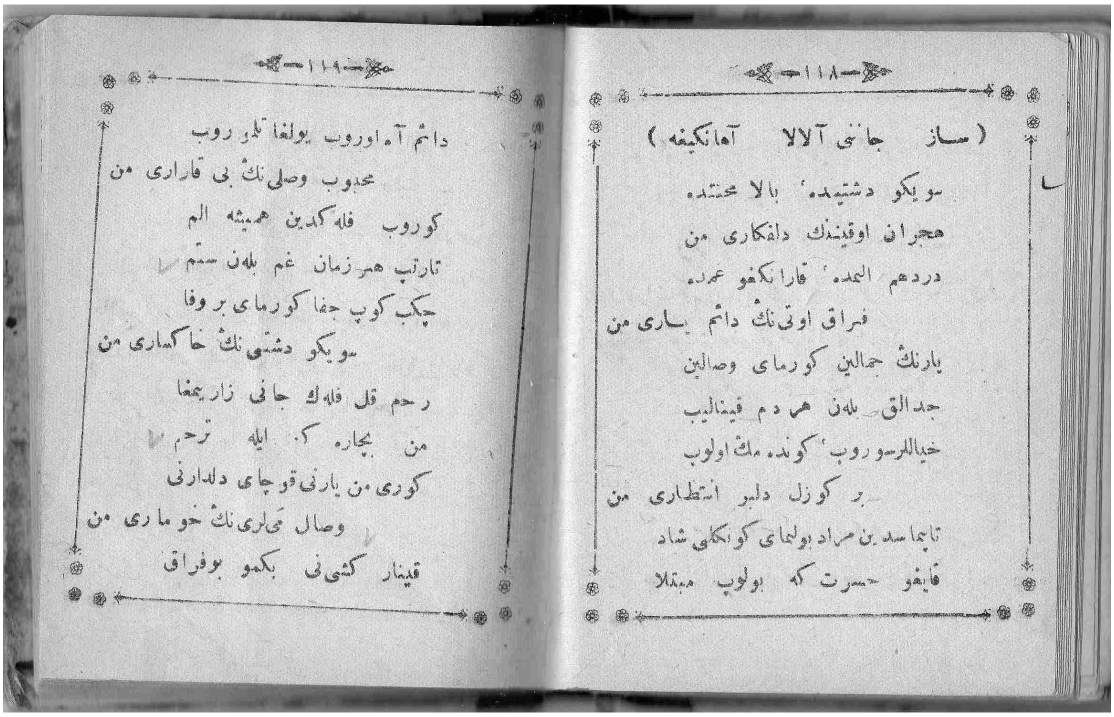

۱۱۸

(ساز جانی آلالا آهانکیغه)

سویکو دشتیده' بالا محنتده
هجران اوقیندک دلفکاری من
دردهم الیمده' قارانکغو غمده
فراق اوتی نک دائم یاری من
یارنک جمالین کورمای وصالین
جدالق بله‌ن هر دم قینالیب
خیاللرسوروب' کونده ملك اولوب
بر کوزل دلبر انتظاری من
تاپماسدین مراد بولمای کونکلی شاد
قایغو حسرت که بولوب مبتلا

۱۱۹

دائم آه اوروب یولغا تلمروب
محبوب وصلی نک بی قراری من
کوروب فلك‌دین همیشه الم
تارتب هر زمان غم بله‌ن ستم
چکب کوپ جفا کورمای بر وفا
سویکو دشتی نک خاکساری من
رحم قل فلك جانی زاریمغا
من بیچاره که ایله ترحم
کوری من یارنی قوچای دلدارنی
وصال میلری نک خوماری من
قیینار کشی نی بکمو بو فراق

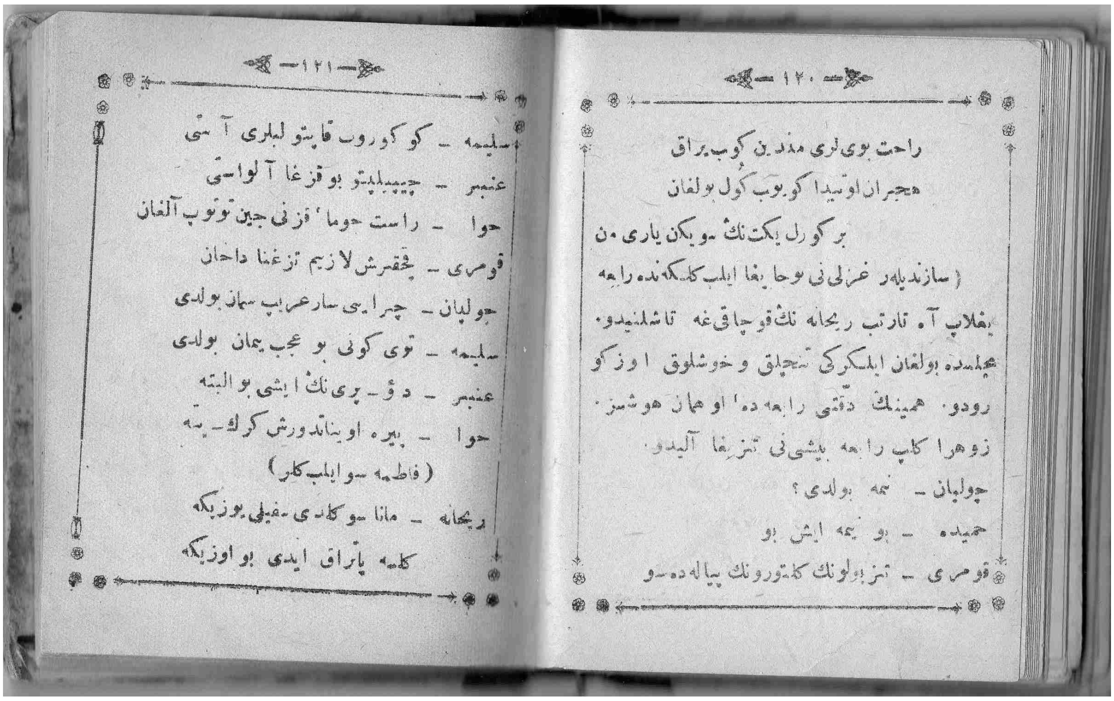

۱۲۰

راحت بویلری مندین کوب یراق
هجران اوتیدا کویوب کول بولغان
بر کوزل یکت نک سویکن یاری من

(سازندیلر غزلی نی توجایغا ایلب کلکنده رابعه یغلاب آه تارتب ریحانه نک قوچاقی غه تاشلنیدو. مجلسده بولغان ایلکرکی تنچلق و خوشلوق اوزکه رودو. همینک دقتی رابعه ده' او همان هوشسز. زوهرا کلاپ رابعه بیشی نی تیزغا آلیدو.

چولپان — نیمه بولدی؟

حمیده — بو نیمه ایش بو

قومری — تیز بولونك کلتورونك پیاله ده سو

۱۲۱

سلیمه — کوکوروب قاپتو لبلری آستی

عنبر — چیپیلیپتو بو قزغا آلواستی

حوا — راست حوما' قزنی جین توتوب آلغان

قومری — چقیرش لازیم تزغنا داخان

چولپان — چیرایی سارغایب سمان بولدی

سلیمه — توی کونی بو عجب یمان بولدی

عنبر — دو—پری نك ایشی بو البته

حوا — بیره اوینادورش کرك—یه

(فاطمه سو ایلب کلر)

ریحانه — مانا سو کلدی سفیلی یوزیکه
کلمه یاراق ایدی بو اوزیکه

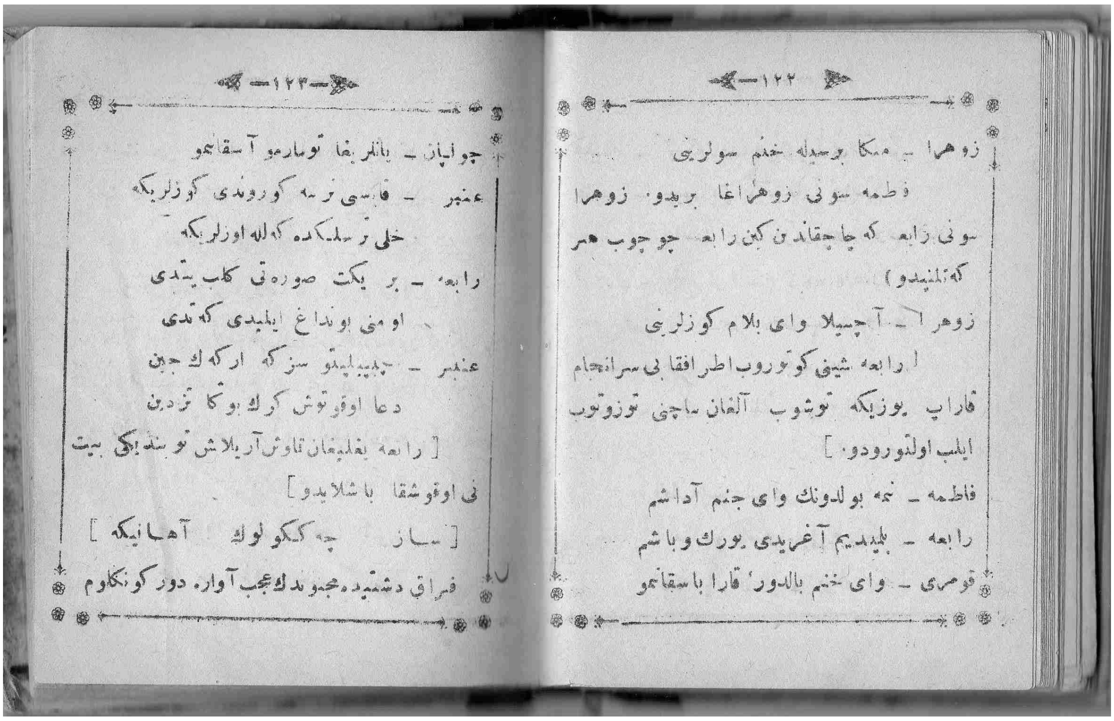

زوهرا ـ سنکا بو سیله خنم سولرینی

فطمه سونی زوهراغا بریدو. زوهرا سونی رابعه که چاچقاندن کین رابعه چوچوب هر که ئلمنیدو)

زوهرا ـ آچیلا وای بلام کوزلرینی

[رابعه شینی کوتوروب اطرافقا بی سرانجام قاراپ یوزیکه توشوب آلغان ساچنی توزوتوب ایلب اولتورودو.]

فاطمه ـ نیمه بولدونك وای جنم آداشم

رابعه ـ بیلمدیم آغریدی یورك و باشم

قومری ـ وای خنم بالدور' قارا باسقانمو

چولپان ـ یالغزیغا تومارمو آسقانمو

عنبر ـ قاسی نرسه کوروندی کوزلریکه
خلی نرسه‌کده که الله اوزلریکه

رابعه ـ بر یکت صوره‌تی کلب یتدی
او منی بونداغ ایلمیدی که تدی

عنبر ـ جیبیلیتو سزکه ارکه‌لك جین
دعا اوقوتوش کرك بوکا تزدین

[رابعه یغلیغان تاوش آریلاش توسندیکی بیت نی اوقوشقا باشلایدو]

[ساز چه‌ککولوك آهنگیکه]

فراق دشتیده مجنوندك عجب آواره دور کونکلوم

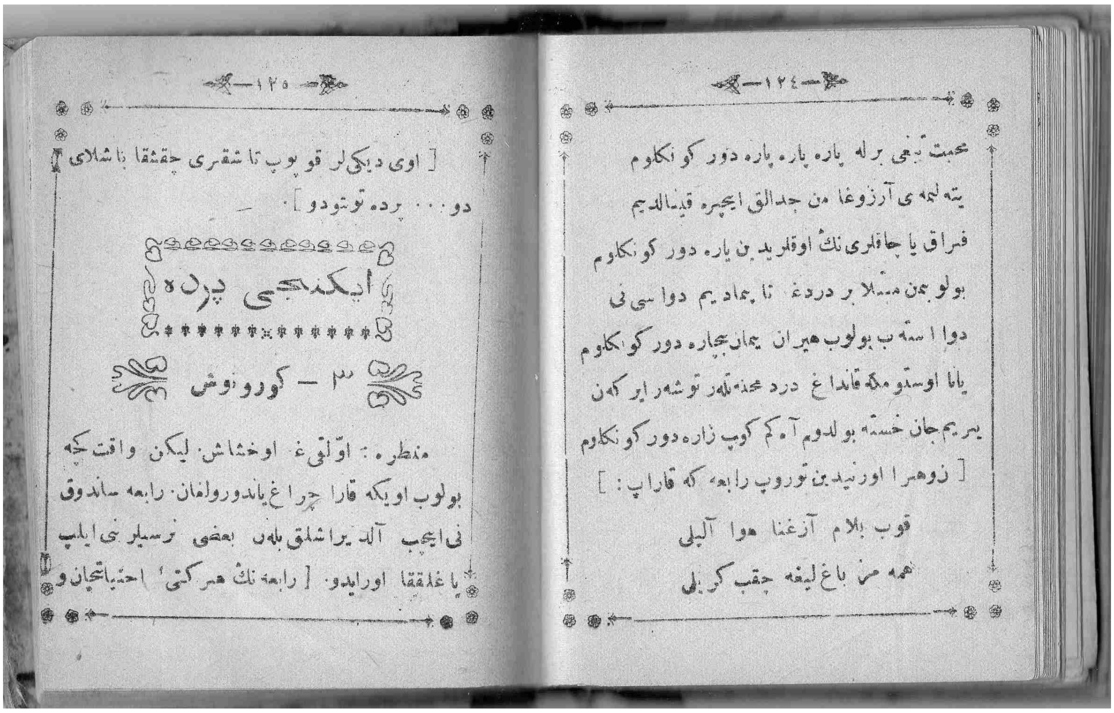

محبت تیغی برله پاره پاره پاره دور کونکلوم
یته لمه‌ی آرزوغا من جدالق ایچره قینالدیم
فراق یا چاقلری نك اوقلریدین یاره دور کونکلوم
بولوبمن مبتلا بر دردغه تاپمادیم دواسی نی
دوا استه‌ب بولوب حیران یمان بیچاره دور کونکلوم
یانا اوستومکه قانداغ درد محنتلر توشه‌ر ایرکه‌ن
یریم جان خسته بولدوم آه کم کوپ زاره دور کونکلوم

[زوهرا اورنیدین توروپ رابعه‌که قاراپ :]

قوب بلام آزغنا هوا آلیلی
همه من باغ لیغه چقب کریلی

[اوی دیکیلر قویوپ تاشقری چقشقا باشلای دو. . . پرده توشودو].

ایکنجی پرده

۳ ـ کوروش

منظره: اوتلوغ اوخشاش. لیکن واقت کچه بولوب اویکه قارا چراغ یاندورولغان. رابعه ساندوق نی ایچب آلدیراشلق بله‌ن بعضی نرسیلر نی ایلب یاغلقلقا اورایدو. [رابعه نك هرکتی' احتیاتچان و

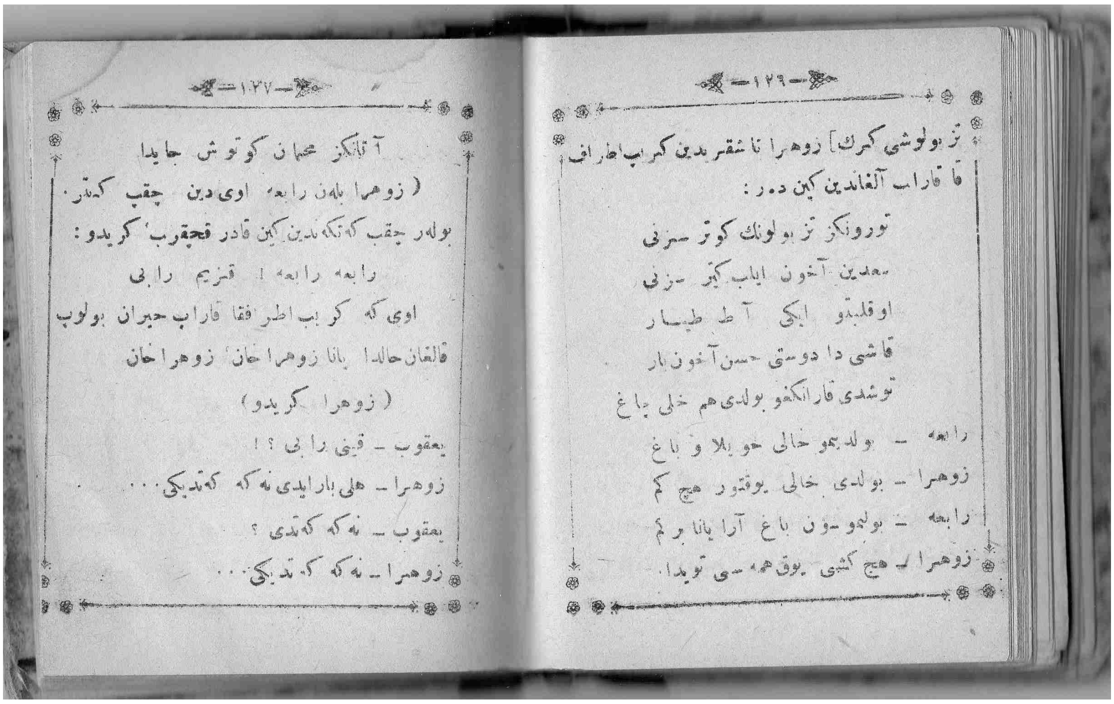

تز بولوشی کرك] زوهرا تاشقریدین کریب اطراف
قا قاراب آلغاندین کین دەر :

تورونکز تز بولونك کوتر سزنی
سعدین آخون ایاب کیر سزنی
اوقلبدو ایکی آط طیار
قاشی دا دوستی حسن آخون بار
توشدی قارانکغو بولدی هم خلی چاغ

رابعه — بولدیمو خالی خویلا و باغ
زوهرا — بولدی خالی یوقتور هیچ کم
رابعه — بولیمو-سون باغ آرا یانا برم
زوهرا — هیچ کشی یوق همه-سی توبدا.

آتانکز محمان کوتوش جایدا

(زوهرا بلەن رابعه اوی دین چقب کیدر.
بولەر چقب کەتکەندین کین قادر قحچقوب کریدو :

رابعه رابعه ! قزیم رابی
اوی کە کریب اطرافقا قاراب حیران بولوپ
قالغان حالدا یانا زوهرا خان، زوهرا خان

(زوهرا کریدو)

یعقوب — قینی رابی ؟ !
زوهرا — هلی بار ایدی نه کە کەتدیکی . . .
یعقوب — نه کە کەتدی ؟
زوهرا — نه کە کەتدیکی . . .

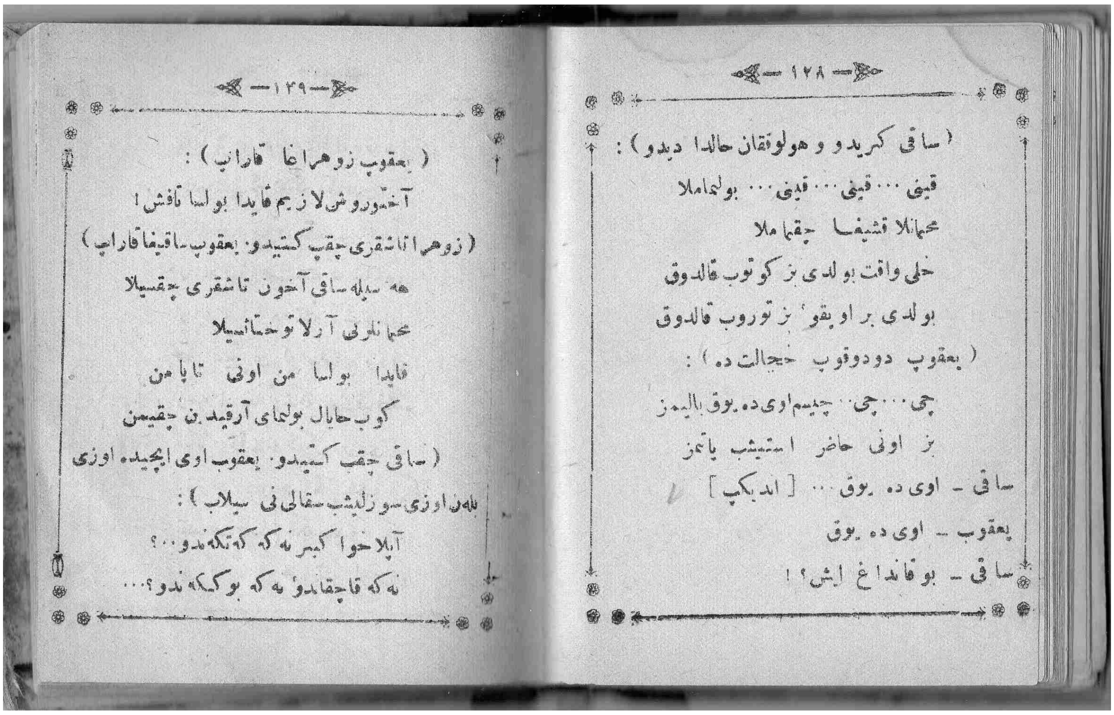

(ساقی کریدو و هولوققان حالدا دیدو) :

قینی . . . قینی . . . قینی . . . بولماملا
محمانلا قشیغا چقماملا
خلی واقت بولدی بز کوتوب قالدوق
بولدی بر اویقو، بز توروب قالدوق

(یعقوب دودوقوب خجالت ده) :

چی . . . چی . . . چیسم اوی ده یوق بالیمز
بز اونی حاضر استیشب یاتمز

ساقی — اوی ده یوق . . . [اندیکپ]
یعقوب — اوی ده یوق
ساقی — بو قانداغ ایش ؟ !

(یعقوب زوهراغا قاراب) :

آخموروش لازیم قایدا بولسا تاپش !

(زوهرا تاشقری چقب کتیدو. یعقوب ساقیغا قاراب)

هه سیله ساقی آخون تاشقری چقسیلا
محمانلرنی آزلا توختاتسیلا
قایدا بولسا من اونی تاپامن
کوب خاپال بولمای آرقیدین چقیمن

(ساقی چقب کتیدو. یعقوب اوی ایچیده اوزی
بلەن اوزی سوزلیشب سقالینی سیلاپ) :

آپلا خوا کیبر نه کە کەتکەندو . . . ؟
نه کە قاچقاندو، نه کە بوککەندو ؟ . . .

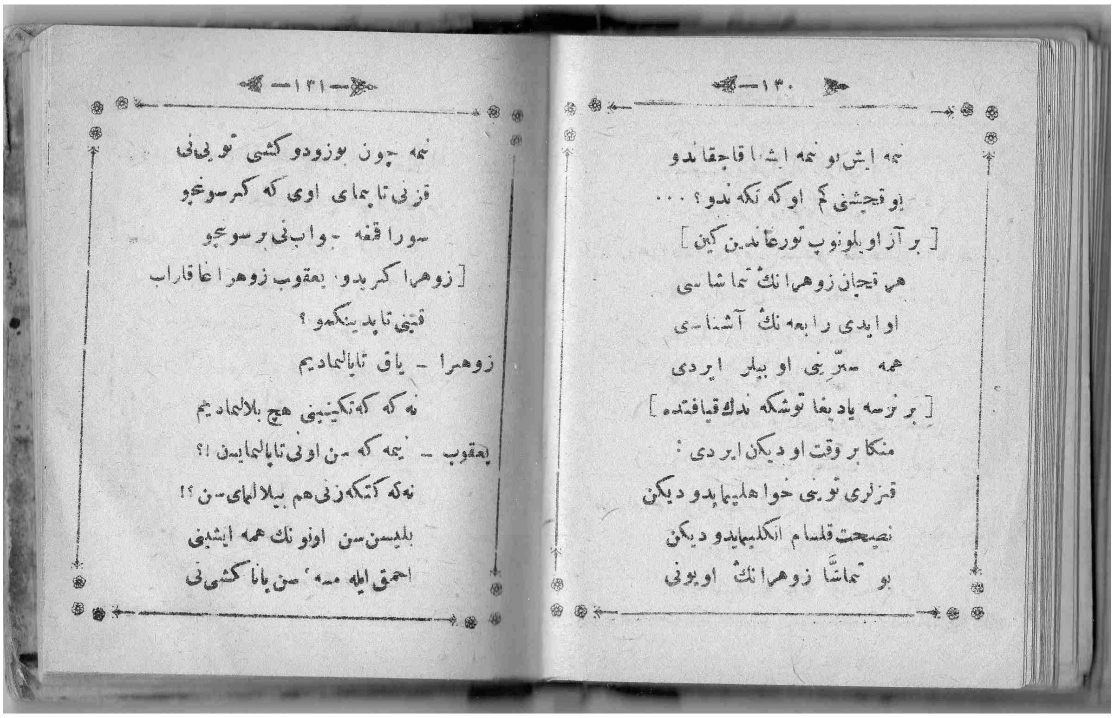

نمه ایش بو نمه ایشا قاچقاندو
بو قیچیشنی کم او که تکه ندو؟ . . .
[بر آز اویلونوب تورغاندین کین]
هر قیچان زوهرانینک تماشاسی
او ایدی رابعه نینک آشناسی
همه سرّینی او بیلر ایردی
[بر نرسه یادیغا توشکه ندک قیافتده]
منکا بر وقت او دیکن ایردی :
قیزلری توینی خواهلیمایدو دیکن
نصیحت قلسام انکلیمایدو دیکن
بو تماشا زوهرانینک اویونی

نمه چون بوزودو کشی تویینی
قزنی تاپمای اوی که کیرسونچو
سورا قیفه جوابنی بر سونچو
[زوهرا کیریدو، یعقوب زوهراغا قاراب
قیزنی تاپدینکمو ؟
زوهرا ـ یاق تاپالمادیم
نه که که تکینینی هیچ بیلالمادیم
یعقوب ـ نیمه که سن اونی تاپالمایسن !؟
نه که کیتکه نینی هم بیلالمایسن ؟!
بلیسن سن اونونک همه ایشینی
احمق ایله مه، سن بانا کشینی

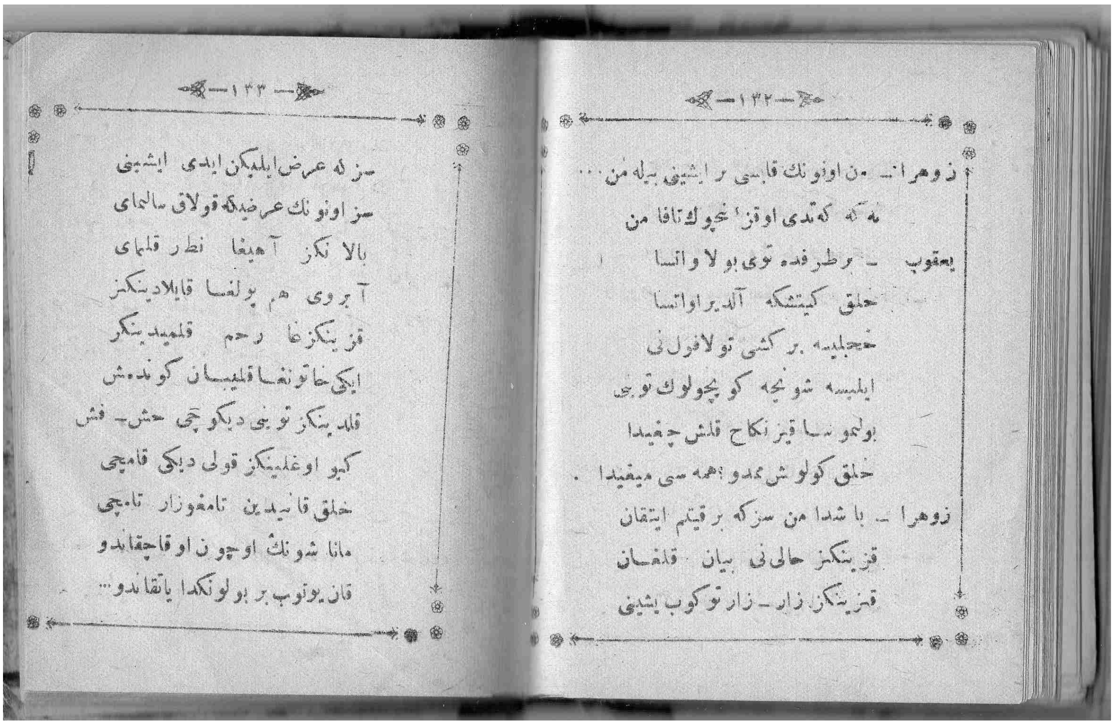

زوهرا ـ من اونونک قاپسی بر ایشینی بیله من . . .
نه که که تدی او قیز؟ نچوک تاپا من
یعقوب ـ بر طرفده تویی بولا والسا
خلق کیتشکه آلدیراواتسا
خجلیده بر کشی تولا فوللنی
ایلیسه شونچه کو پچولوک توبی
بولموسا قیز نکاح قلش چغیدا
خلق کولوشمیدو؟ همه سی میغیدا .
زوهرا ـ باشدا من سزکه بر قیتم ایتقان
قیزینکز حالینی بیان قلغان
قیزینکز زار ـ زار توکوب یشینی

سزکه عرض ایلیکن ایدی ایشینی
سز اونونک عرضیگه قولاق سالمای
بالانکز آهیغا نظر قلمای
آبروی هم بولغسا قایلادینکز
قزینکزغا رحم قلمیدینکز
ایکی خاتونغا قلیبان کوندهش
قلدینکز توینی دیکوچی حش ـ فش
کیو اوغلینکز قولی دیکی قامچی
خلق قانیدین تامغو زار تامچی
مانا شونینک اوچون او قاچقاندو
قان یوتوب بر بولونکدا یاتقاندو . . .

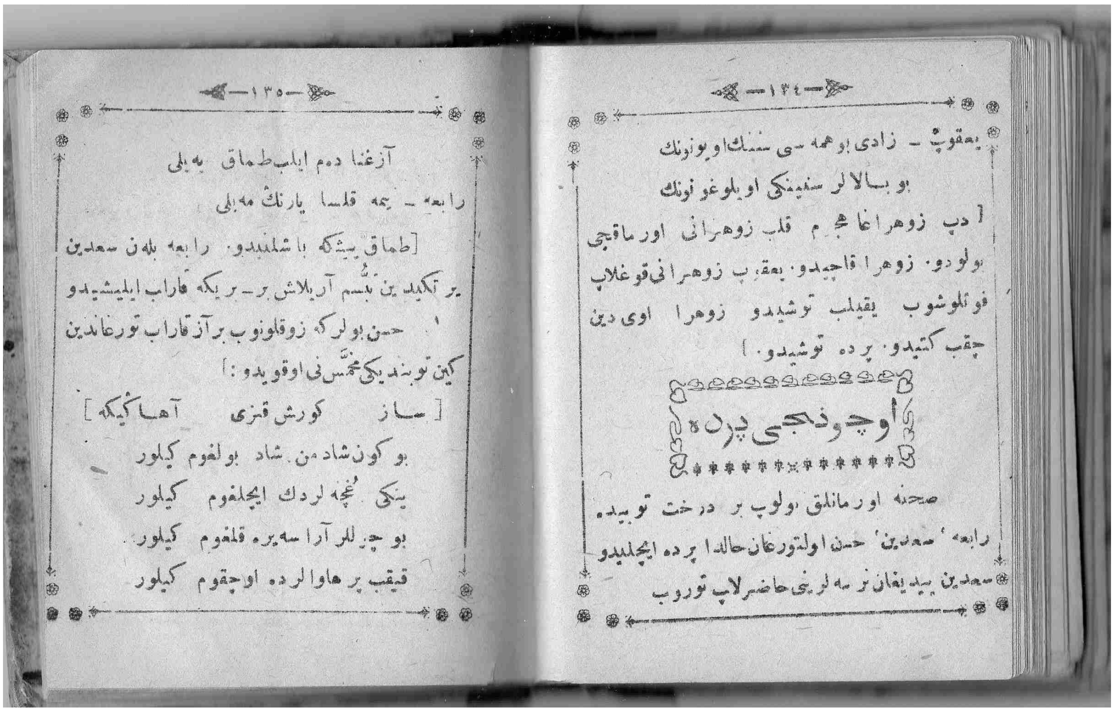

یعقوب ـ زادی بو همه سی سنینگ او یونونك
بو بالالر سنینگکی او یلوغو نونك

[دپ زوهرا غا هجوم قلب زوهرانی اورماقچی بولودو. زوهرا قاچیدو. یعقوب زوهرانی قوغلاب قوتلوشوب یقیلب توشیدو زوهرا اوی دین چقب کتیدو. پرده توشیدو.]

اوچونچی پرده

صحنه اورمانلق بولوب بر درخت توبیده.
رابعه، سعدین، حسن اولتورغان حالدا پرده ایچلیدو
سعدین ییدیغان نرسه لرینی حاضرلاپ توروب

آزغنا دم ایلاب طماق یه یلی
رابعه ـ یمه قلسا یارنك مه یلی

[طماق ییشکه باشلیدو. رابعه بله ن سعدین بر تکیدین تبسّم آریلاش بر ـ بریکه قاراب ایلیشیدو. حسن بولرکه زوقلونوب بر آز قاراب تورغاندین کین توبندیکی مخمّسنی اوقویدو :]

[ساز کورش قزی آهنگیکه]

بو کون شاد من شاد بولغوم کیلور
ینکی غنچه لردك ایچلغوم کیلور
بو چچکلر آرا سه یره قلغوم کیلور
قیقب پر هاوالرده اوچقوم کیلور

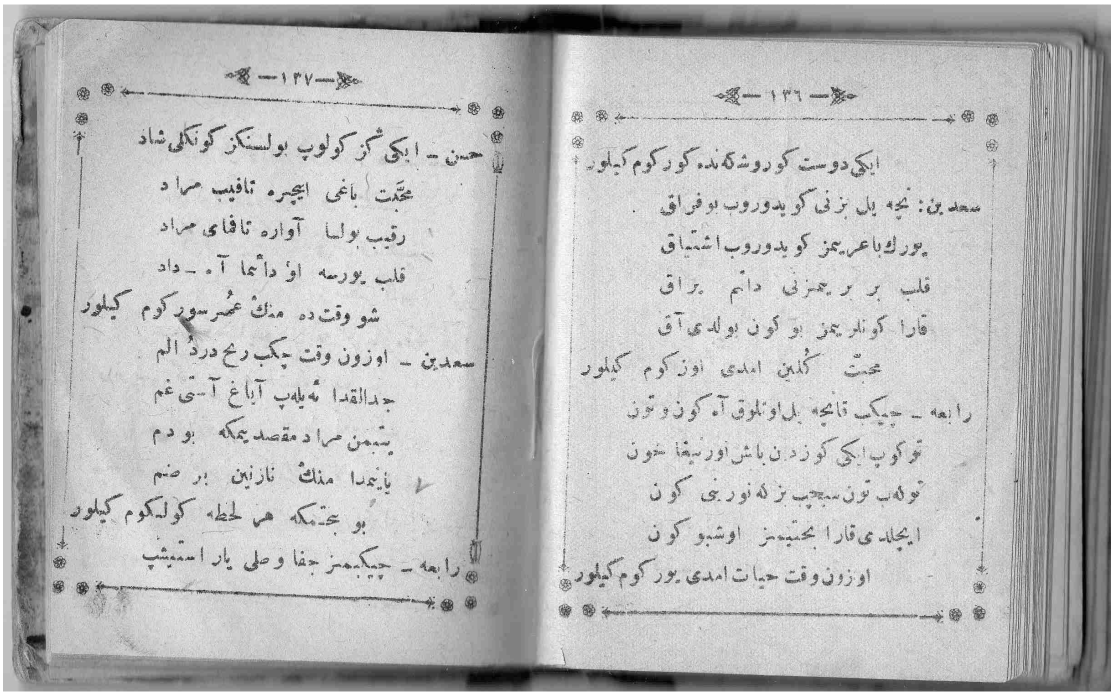

ایکی دوست کوروشکه نده کولکوم کیلور
سعدین: نچه یل بزنی کویدوروب بو فراق
یورك باغریمز کویدوروب اشتیاق
قلب بر بریمزنی دائم یراق
قارا کونلریمز بو کون بولدی آق
محبّت گلدین امدی اوزکوم کیلور
رابعه ـ چیکب قانچه یل اوتلوق آه کون و تون
توکوب ایکی کوزدن باش اورنیغا خون
توله ب تون سبب بزله نورنی کون
ایچلدی قارا بختیمز اوشبو کون
اوزون وقت حیات امدی یورکوم کیلور

حسن ـ ایکی شز کولوپ بولسنکز کونکلی شاد
محبّت باغی ایچره تاقیب مراد
رقیب بولسا آواره تاقای مراد
قلب یورسه اوز دائما آه ـ داد
شو وقت ده منك عمر سورکوم کیلور
سعدین ـ اوزون وقت چکب رنج دردُ الم
جدالقدا تهیلب آیاغ آستی غم
یتیمن مراد مقصدیمکه بو دم
یانمدا منك نازنین بر صنم
بو بجتمکه هر لحظه کولکوم کیلور
رابعه ـ چیکمز جفا وصلی یار استیشب

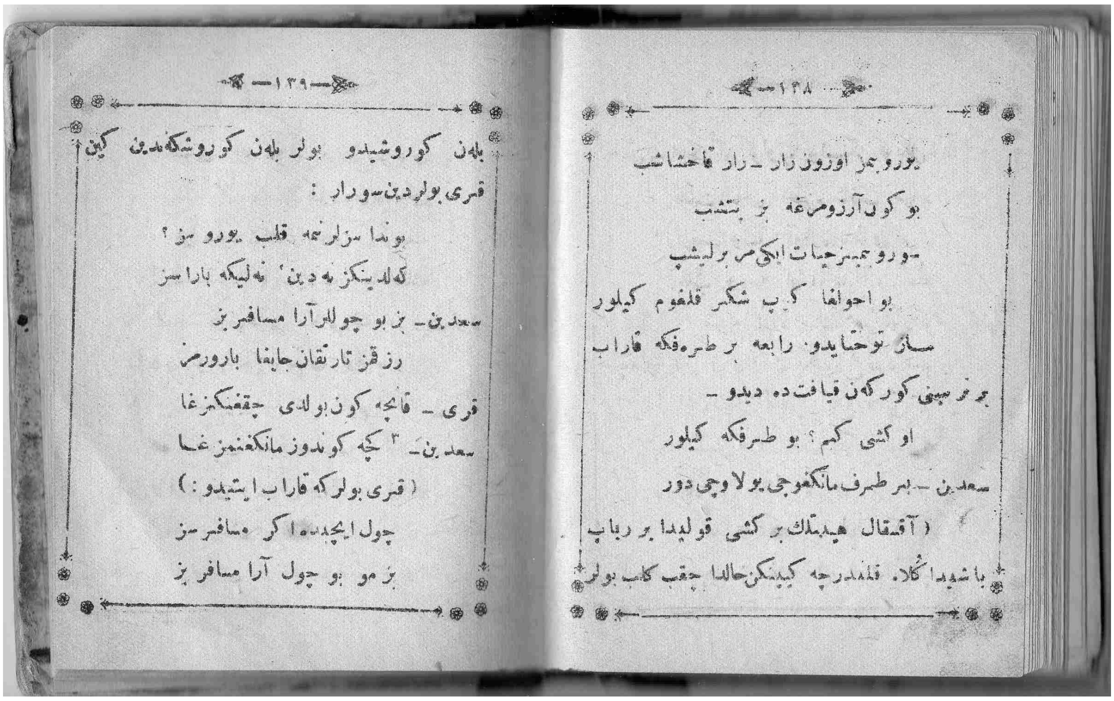

يوروتيمز اوزون زار - زار قاخشاشب
بو كون آرزو مرغه يز يتشب
سوروتيمز حيات ايكي من بوليشب
بو احوالغا كوپ شكر قلغوم كيلور
ساز توختايدو، رابعه بر طرەفكه قاراب
بر نرسيني كورگەن قيافتده ديدو -
او كشي كيم؟ بو طرفكه كيلور
سعدين - بر طرف مانكغوچي يولاوچي دور
(آقساقال هيدملك بر كشي قوليدا بر رباب
باشيدا كُلا. قلندرچه كييمكن حالدا چقب كلب بولر

بلەن كوروشيدو بولر بلەن كوروشكەندين كين
قري بولردين سورار :
بوندا سزلر نيمه قلب يوردو سز؟
كەلدينكز نەدين، نەليكه بارا سز
سعدين - بز بو چوللرآرا مسافر بز
رزقمز تارتقان جايغا بارورمز
قري - قانچه كون بولدى چقغنكزغا
سعدين - ٣ كچه كوندوز مانكغنمزغا
(قري بولركه قاراب ايتيدو :)
چول ايچيده اگر مسافر سز
بز مو بو چول آرا مسافر بز

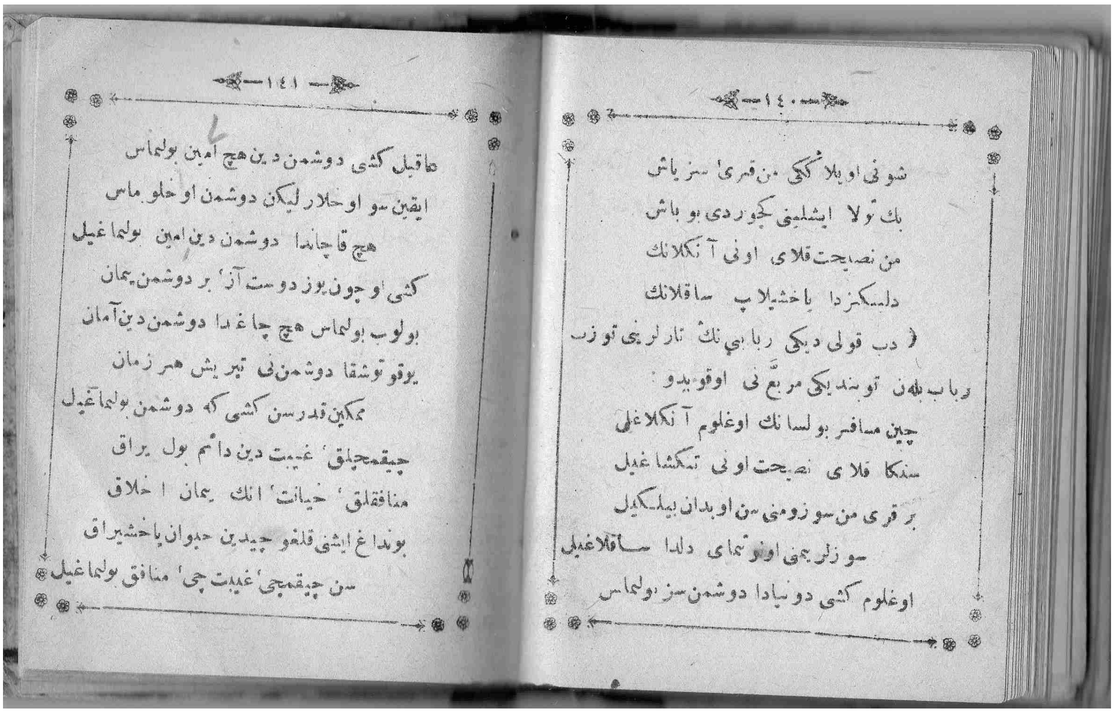

شوني اويلا كيكي من قري سز ياش
يك تولا ايشلرني كچوردي بو باش
من نصيحت قلاى، اوني آنكلانك
دلنكزدا ياخشيلاب ساقلانك
(دب قولي ديكي ربابي نينك تارلريني توزب
رباب بلەن تونديكي مربعني اوقويدو :
چين مسافر بولسانك اوغلوم آنكلاغل
سنكا قلاى نصيحت اوني تنكشاغيل
بر قري من سوزوميني سن اوبدان بيلكيل
سوزلريمني اونوتماى دلدا ساقلاغيل
اوغلوم كشي دونيادا دوشمنسز بولماس

عاقيل كشي دوشمندين هچ امين بولماس
ايقين سو اوخلار ليكن دوشمن اوخلوماس
هچ قاچاندا دوشمندين امين بولماغيل
كشي اوچون يوز دوست آز، بر دوشمن يمان
بولوب بولماس هچ چاغدا دوشمندين آمان
يوقو توشقا دوشمنني تبريش هر زمان
ممكين قدر سن كشي كه دوشمن بولماغيل
چيقمچلق، غيبتدين دائم بول يراق
منافقلق، خيانت، انك يمان اخلاق
بونداغ ايشني قلغوچيدين حيوان ياخشيراق
سن چيقمچي، غيبتچي، منافق بولماغيل

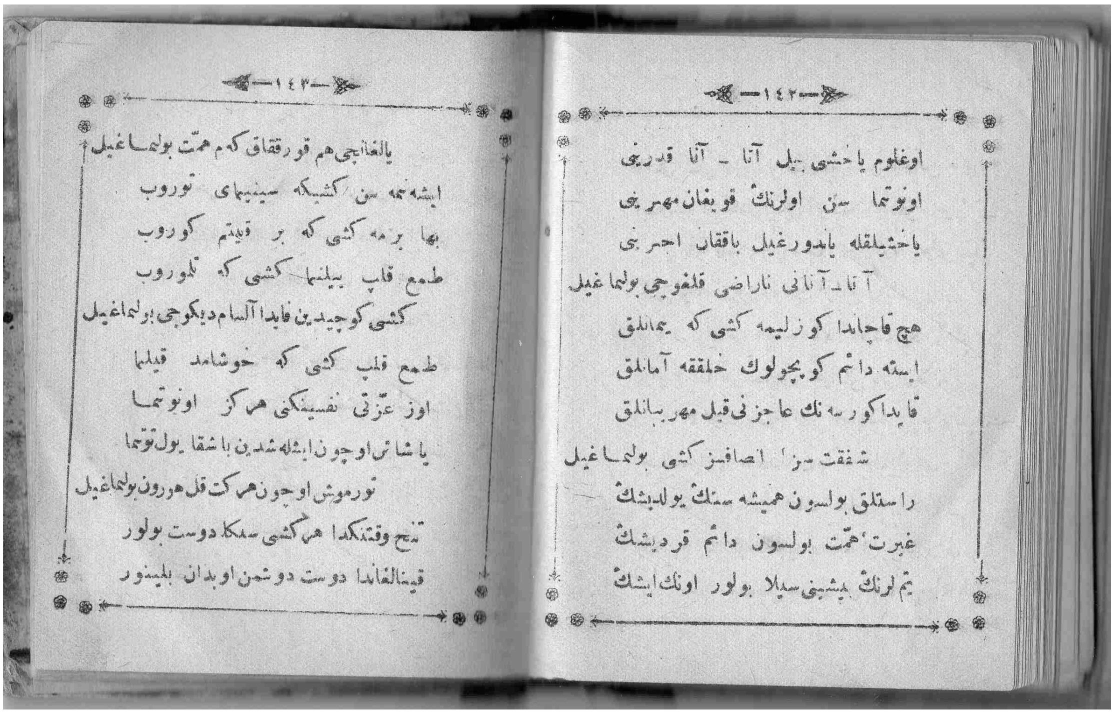

اوغلوم یاخشی بیل آتا ـ آنا قدرینی
اونوتما سن اولرنڭ قویغان مهرینی
یاخشیلقله یاندورغیل باققان اجرینی
آتا ـ آنانی ناراضی قلغوچی بولماغیل

هیچ قاچاندا کوزلیمه کشی که یمانلق
ایسته دائم کوپچولوک خلققه آمانلق
قایداکورسه نک عاجزنی قیل مهربانلق
شفقت سز ، انصافسز کشی بولماغیل

راستلق بولسون همیشه سنڭ یولداشڭ
غیرت ، همت بولسون دائم قرداشڭ
یتیم لرنڭ بشینی سیلا بولور اونڭ ایشڭ

یالغانچی هم قورققاق کم همت بولماغیل

ایشه نمه سن کشیکه سینه مای توروب
بها برمه کشی که بر قیمت کوروب
طمع قلپ بیلینما کشی که تلوروب
کشی کوچیدین قایدا آلسام دیگوچی بولماغیل

طمع قلب کشی که خوشامد قیلما
اوز عزتی نفسینکنی هرگز اونوتما
یاشاتی اوچون ایشله شدین باشقا یول توتما
تورموش اوچون هرکت قل هورون بولماغیل

تنچ وقتنکدا هر کشی سنکا دوست بولور
قیینالغاندا دوست دوشمن اوبدان بلینور

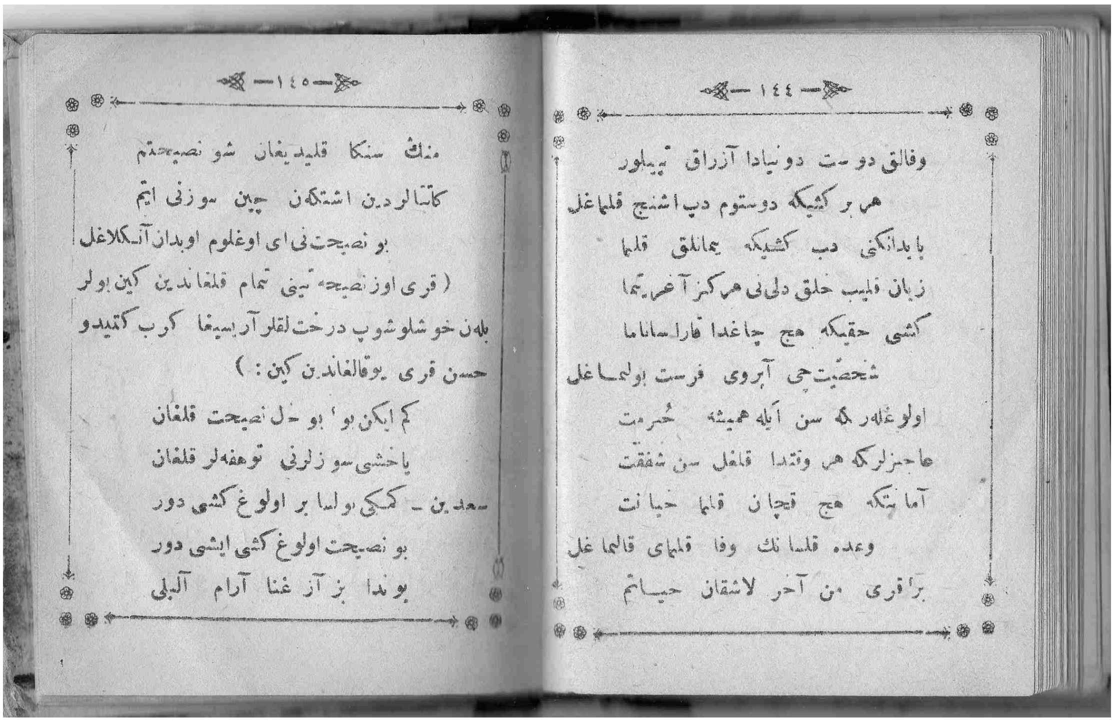

وفالق دوست دونیادا آزراق تپیلور
هر بر کشیکه دوستوم دیب اشنچ قلماغل
بایدانکنی دیب کشیکه یمانلق قلما
زبان قلیب خلق دلی نی هرگز آغرتما
کشی حقیکه هیچ چاغدا قاراسانما
شخصیتچی آبروی پرست بولماغل

اولوغلرگه سن آیله همیشه حرمت
عاجزلرگه هر وقتدا قلغل سن شفقت
آمانتکه هیچ قچان قلما خیانت
وعده قلسانک وفا قلمای قالماغل

براقوری من آخرلاشقان حیاتم

منڭ سنکا قلدیغان شو نصیحتم
کتتالردن اشتکن چین سوزنی ایتم
بو نصیحتنی ای اوغلوم اوبدان آنگلاغل

(قری اوز نصیحه تینی تمام قلغاندین کین بولر
بله ن خوشلوشوپ درختلقلر آراسیغا کروب کتیدو
حسن قری یوقالغاندن کین :)

کم ایکن بو ، بو دل نصیحت قلغان
یاخشی سوزلرنی توهفه لر قلغان
سعدین ـ کمکی بولسا بر اولوغ کشی دور
بو نصیحت اولوغ کشی ایشی دور
بوندا بز آز غنا آرام آلیلی

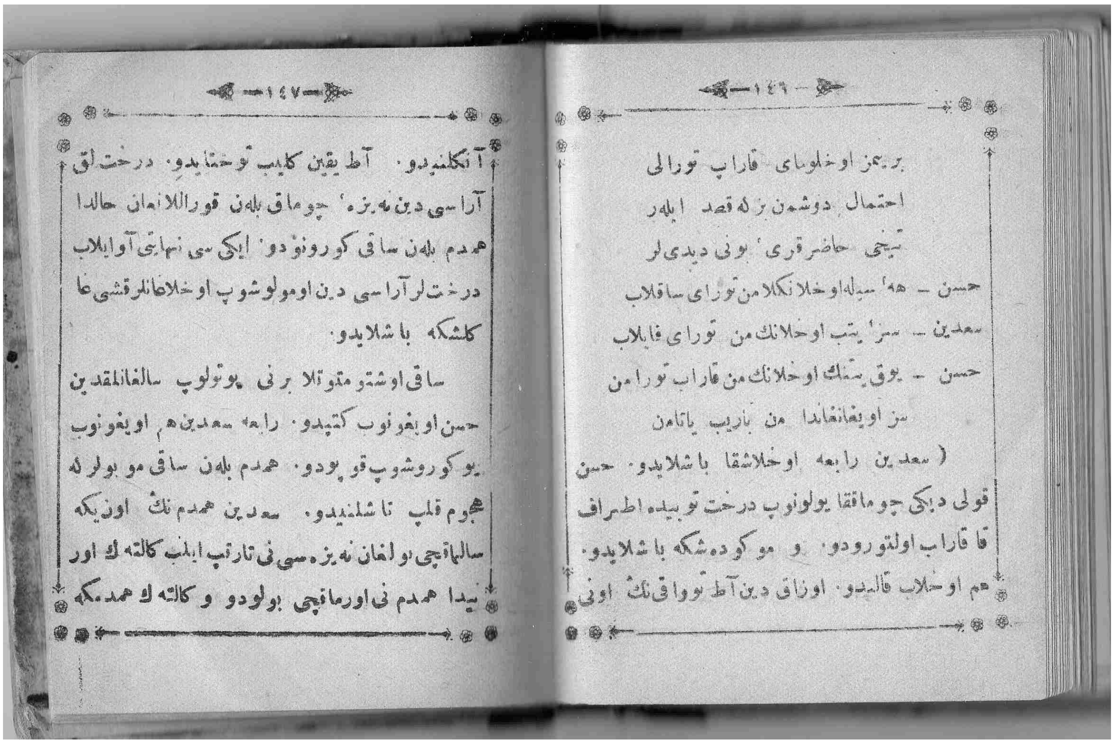

١٤٦

بر يمز اوخلوماى قاراب تورالى
احتمال دوشمن بزله قصد ايله‌ر
تيخى حاضرقرى، بونى ديدى‌لر
حسن ـ هه‌! سيله اوخلانكلا من توراى ساقلاب
سعدين ـ سز! يتب اوخلانك من توراى قايلاب
حسن ـ يوق يتمك اوخلانك من قاراب تورامن
سز اويغانغاندا من ياريب ياتامن

(سعدين رابعه اوخلاشقا باشلايدو. حسن قولى ديكى چوماقغا يولونوب درخت توبيده اطرافقا قاراب اولتورودو. و موكوده شكه باشلايدو. هم اوخلاب قاليدو. اوزاق دين آط تواقى نك اونى

١٤٧

آنكلنيدو. آط يقين كليب توختايدو. درختلق آراسى دين نه‌يزه، چوماق بله‌ن قوراللانغان حالدا همدم بله‌ن ساقى كورونودو، ايككى سى نهايتى آوايلاب درختلر آراسى دين اوموليشوب اوخلاغانلر قشى غا كلشكه باشلايدو.

ساقى اوشتو متوتلا برنى يوتولوب سالغانلقدين حسن اويغونوب كتيدو. رابعه سعدين هم اويغونوب يوكوروشوب قوپودو. همدم بله‌ن ساقى مو بولرله هجوم قلب تاشلنيدو. سعدين همدمنك اوزيكه سالماقچى بولغان نه‌يزه‌سى نى تارتب ايلب كالته‌ك اورميدا همدمنى اورماقچى بولودو و كالته‌ك همدمكه

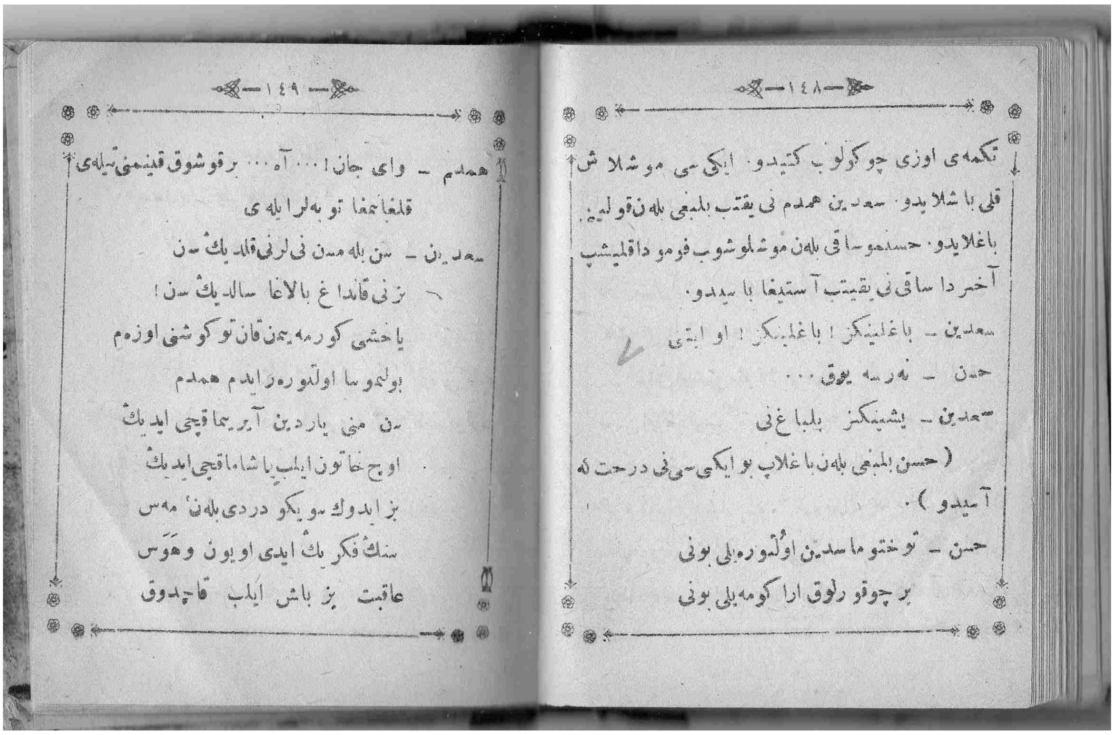

١٤٨

تكمه‌ى اوزى چوكولوب كتيدو. ايككى سى موشلاشقلى باشلايدو. سعدين همدمنى يقتب بلمغى بله‌ن قولينى باغلايدو. حسنمو ساقى بله‌ن موشلوشوب قومو داقلميشب آخردا ساقى نى يقيتب آستيغا باسيدو.

سعدين ـ باغلينكز! باغلينكز! او ايتى

7

حسن ـ نه‌رسه يوق...

سعدين ـ يشينكز بلباغنى

(حسن بلمغى بله‌ن باغلاپ بو ايككى سى نى درخت‌ته آسيدو).

حسن ـ توختوماسدين اولتوره‌يلى بونى
برچوقورلوق ارا كومه‌يلى بونى

١٤٩

همدم ـ واى جان!... آه... برقوشوق قينيمنى نيله‌ى
قلغانيمغا توبه‌لر ايله‌ى
سعدين ـ سن بله‌مدن نى‌لرنى قلديك سن
بزنى قانداغ بالاغا سالديك سن!
ياخشى كورمه‌يمن قان توكوشنى اوزمم
بولمسا اولتوره‌ر ايدم همدم
سن منى ياردين آيريماقچى ايديك
اوچ خاتون ايلب ياشاماقچى ايديك
بز ايدوك سويكو دردى بله‌ن مه‌س
سنك فكريك ايدى اويون وهوس
عاقبت بز باش ايلب قاچدوق

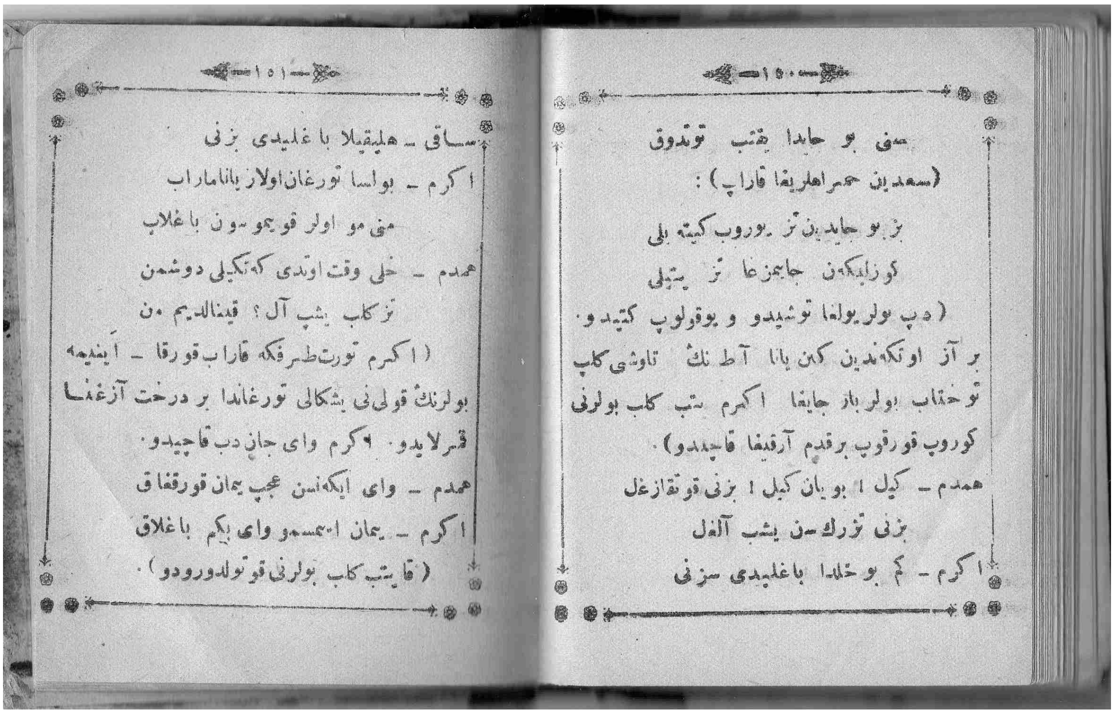

سنی بو جایدا یقتب توتدوق
(سعدین حمراهلریغا قاراپ) :

بز بو جایدین تز یوروب کیته یلی
کوزلیکه‌ن جایمزغا تز یتیلی

(دپ بولر یولغا توشیدو و یوقولوپ کتیدو. بر آز اوتکه‌ندین کین یانا آط نڭ تاوشی کلب توختاب بولر بار جایغا اکرم یتب کلب بولرنی کوروپ قورقوپ بر قدم آرقیغا قاچیدو).

همدم - کیل! بویان کیل! بزنی قوتقازغل
بزنی تزرک‌ن یشب آلغل
اکرم - کم بو خلدا باغلیدی سزنی

ساقی - هلیقیلا باغلیدی بزنی
اکرم - بوالسا تورغان اولار بالاماراب
منی مو اولر قویمو‌ن باغلاب
همدم - خلی وقت اوتدی که‌نکیلی دوشمن
تز کلب یشب آل؟ قینالدیم من

(اکرم تورت طرفکه قاراب قورقا - اینیمه بولرنڭ قولی‌نی یشکالی تورغاندا بر درخت آزغنا قمرلایدو. اکرم وای جان دب قاچیدو.

همدم - وای ایکه‌ن‌سن عجب یمان قورقغاق
اکرم - یمان ایمسمو وای یکم باغلاق
(قایتب کلب بولرنی قوتولدورودو).

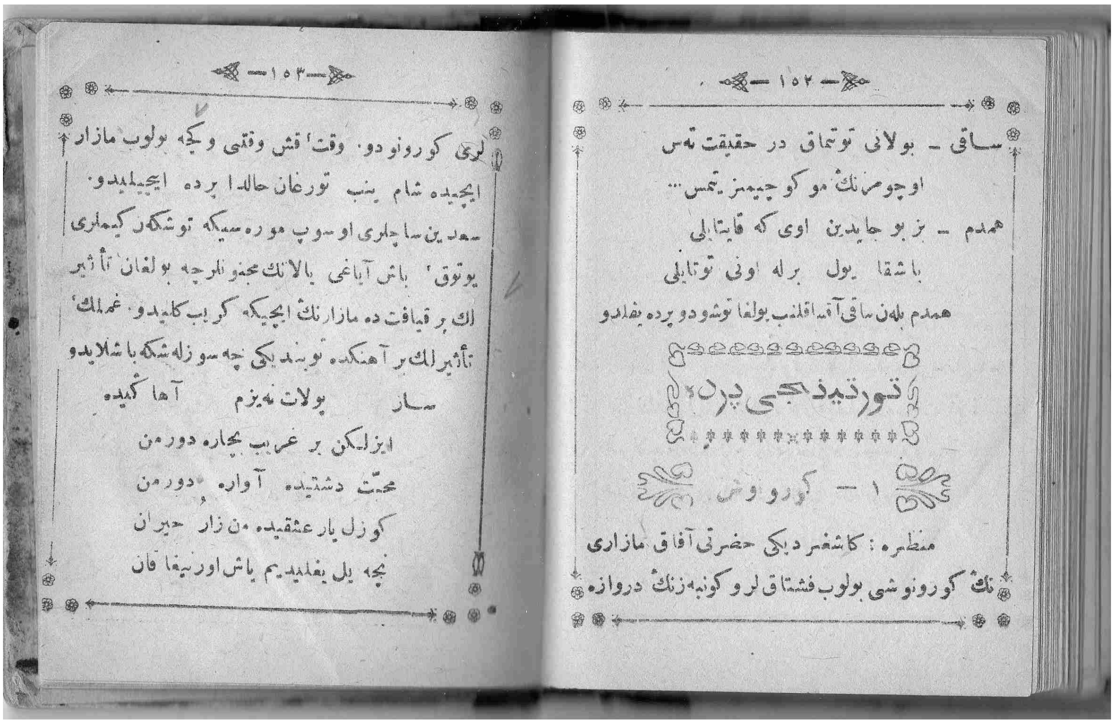

ساقی - بولانی توتماق در حقیقت تەس
اوچومنڭ مو کوچیمز یتمس...
همدم - بز بو جایدین اوی که قایتایلی
باشقا یول برله اونی توتایلی

همدم بله‌ن ساقی آقسا قلنب یولغا توشودو پرده یغلدو

تورتینجی پرده

١ - کوروش

منظره: کاشغردیکی حضرتی آفاق مازارینڭ کوروشی بولوب فشتاق لرو کونبه‌زنڭ دروازه

لری کورونودو. وقت! قش وقتی و کچه بولوب مازار ایچیده شام یتب تورغان حالدا پرده ایچیلیدو. سعدین ساچلری اوسوب موره‌سیکه توشکه‌ن کیملری یوتوق؛ باش آیاغی یالانڭ مجنونلرچه بولغان تأثیرلك بر قیافت ده مازارنڭ ایچیکه کریب کلیدو. غمکلك تأثیرلك بر آهنگده توبندیکی چه سوزله شکه باشلایدو

ساز پولات نه‌یزم آها کیده

ایزلکن بر غریب بچاره دورمن
محبّت دشتیده آواره دورمن
کوزل یار عشقیده من زار حیران
نچه یل یغلدیم یاش اورنیغا قان

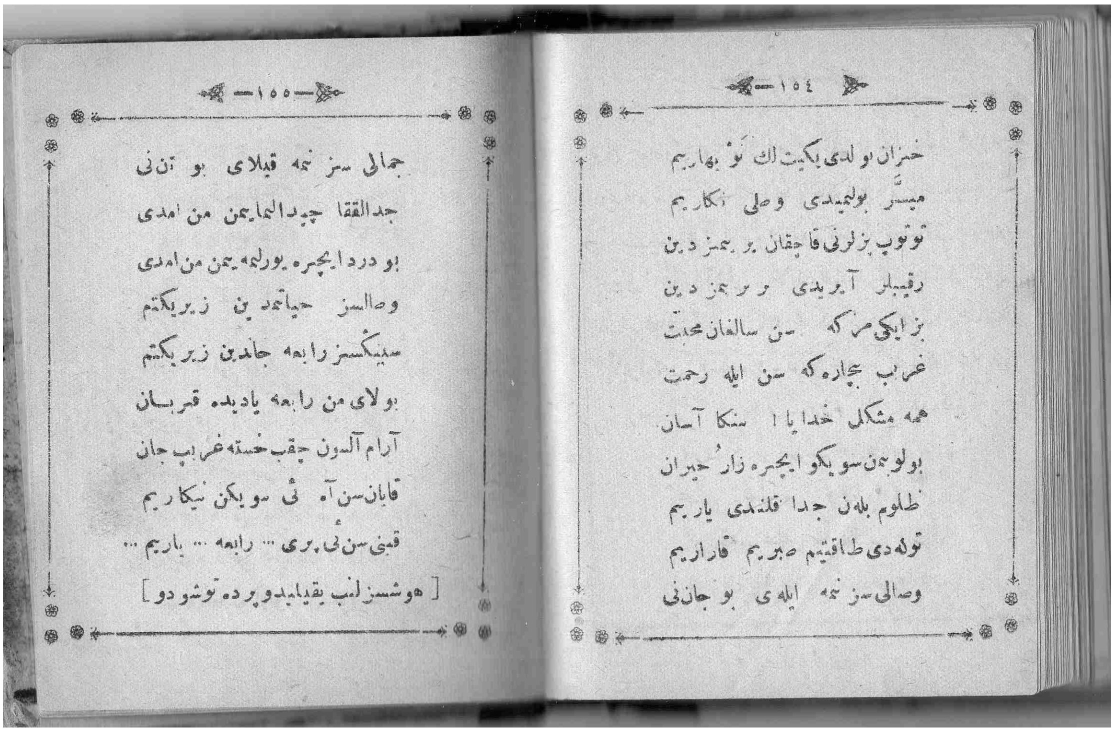

خزان بولدی یکیت لك نو بهاریم
میسّر بولمیدی وصلی نگاریم
توتوب بزلرنی قاچقان بو یمزدین
رقیبلر آیریدی بو یمزدین
بز ایکی مرکه سن سالغان محبت
غریب بیچاره که سن ایله رحمت
همه مشکل خدایا ! سنکا آسان
بولویمن سویکو ایچره زار حیران
ظلوم بله‌ن جدا قلندی یاریم
توله‌دی طاقتیم صبریم قاراریم
وصالی سز نیمه ایله‌ی بو جانی

جمالی سز نیمه قیلای بو تنی
جدالققا چیدالمایمن من امدی
بو دردا ایچره یورلمه یمن من امدی
وصالسز حیاتمدین زیریکتم
سیزیکسز رابعه جاندین زیریکتم
بولای من رابعه یادیده قربان
آرام آلدون چقب خسته غریب جان
قایان سن آه ئی سویکن نیکاریم
قینی سن نی پری ... رابعه ... یاریم ...
[هوشسز لنب یقیلایدو پرده توشودو]

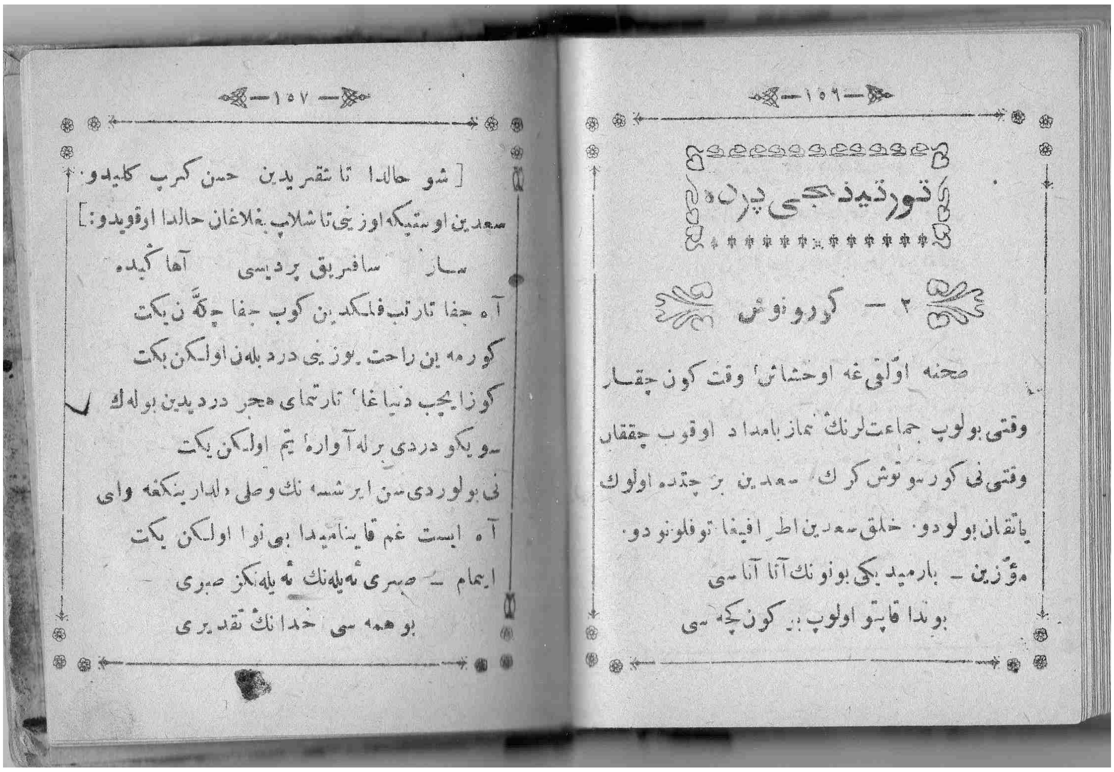

تورتینجی پرده

٢ - کوروتوش

صحنه اوللی غه اوخشاش، وقت کون چقار وقتی بولوپ جماعتلرنك نماز بامداد اوقوب چققان وقتی نی کورسوتوش کرك، سعدین بر چتده اولوك یاتقان بولودو. خلق سعدین اطرافیغا توفلونودو.

مؤذین - بارمیدیکی بونونك آتا آناسی
بوندا قایتو اولوپ بو کونکیچه سی

[شو حالدا تاشقریدین حسن کریب کلیدو.
سعدین اوستیکه اوزینی تاشلاپ یغلاغان حالدا اوقویدو:]

سار   سافریق پردیسی   آهانگیده

آه جفا تارتب فلکدین کوب جفا چکه‌ن یکت
کورمه‌ین راحت بوزینی درد بله‌ن اولکن یکت
کوز ایچیب دنیاغا، تارتمای هجر دردیدین بوله‌ك
سویکو دردی برله آواره، تیم اولکن یکت
نی بولوردی سن ایرشسه‌نك وصلی دلداریڭغه وای
آه ایست غم قاینامیدا بی نوا اولکن یکت

ایمام - صبری نه‌یله‌نك نه‌یله‌نکز صبری
بو همه‌سی خدانك تقدیری

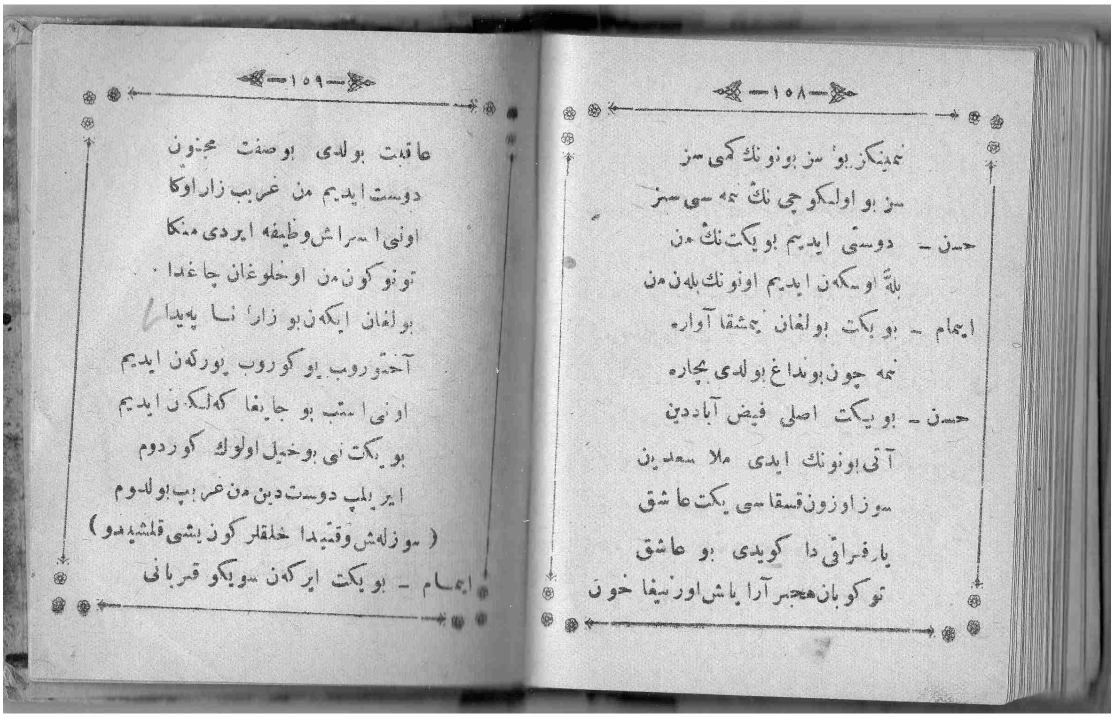

نمینکز بو سز بونونک کمی سز
سز بو اولکوچی نك نمه سی سز
حسن ـ دوستی ایدیم بو یکت نك من
بلة اوسکەن ایدیم اونونك بلەن من
ایمام ـ بو یکت بولغان نمشقا آواره
نمه چون بونداغ بولدی بیچاره
حسن ـ بو یکت اصلی فیض آباددین
آتی بونونك ایدی ملا سعدین
سوز اوزون قسقاسی یکت عاشق
یارفراقی‌دا کویدی بو عاشق
توکوبان هجر آرا یاش اورنیغا خون

عاقبت بولدی بو صفت مجنون
دوست ایدیم من غریب زار اوکا
اونی اسراش وظیفه ایردی منکا
تونو کون من اوخلوغان چاغدا ·
بولغان ایکەن بو زار نسا پەیدا
آختوروب بو کوروب یورکەن ایدیم
اونی استب بو جایغا کەلکەن ایدیم
بو یکت نی بو خیل اولوك کوردوم
ایریلب دوستدین من غریب بولدوم
(سوزلەش وقتیدا خلقلر کوز یشی قلمشیدو)
ایمام ـ بو یکت ایرکەن سویکو قربانی

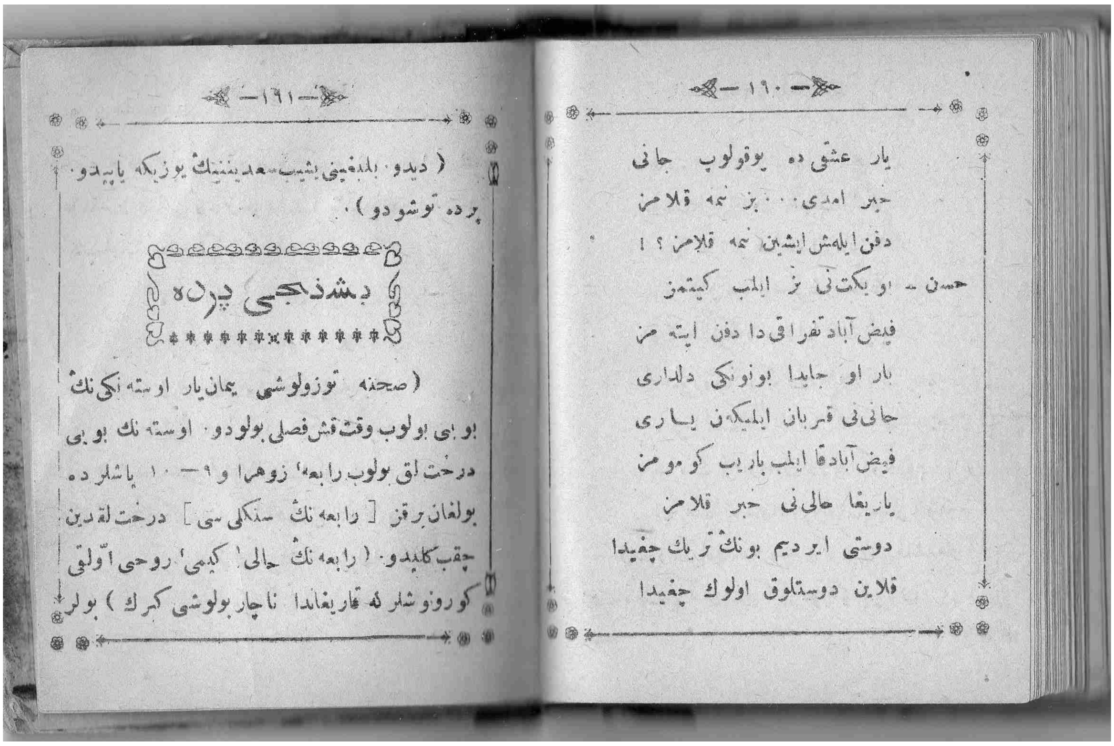

یار عشقی‌ده یوقولوب جانی
خبر امدی . . . بز نمه قلامز
دفن ایلەش ایشین نمه قلامز ؟ !
حسن ـ بو یکت نی بز ایلب کیتمز
فیض آباد تفراقی‌دا دفن ایتەمز
بار او جایدا بونونکی دلداری
جانی‌نی قربان ایلیکەن یاری
فیض آبادقا ایلب باریب کومومز
یاریغا حالی‌نی خبر قلامز
دوستی ایردیم بونك تریك چغیدا
قلاین دوستلوق اولوك چغیدا

(دیدو . بلدقینی یشیب سعدیننینك یوزیکه یاپیدو .
پرده توشودو) .

بشنجی پرده

(صحنه توزولوشی یمان‌یار اوسته‌نکی‌نك
بو یی بولوب وقت قش فصلی بولودو . اوسته‌نك بو یی
درختلق بولوب رابعه' زوهرا و ۹ — ۱۰ یاشلرده
بولغان برقز [رابعه‌نك سنکلی سی] درختلقدین
چقب کلیدو . (رابعه‌نك حالی ! کیمی ! روحی اولقی
کورونوشلرده قاریغاندا ناچار بولوشی کرك) بولر

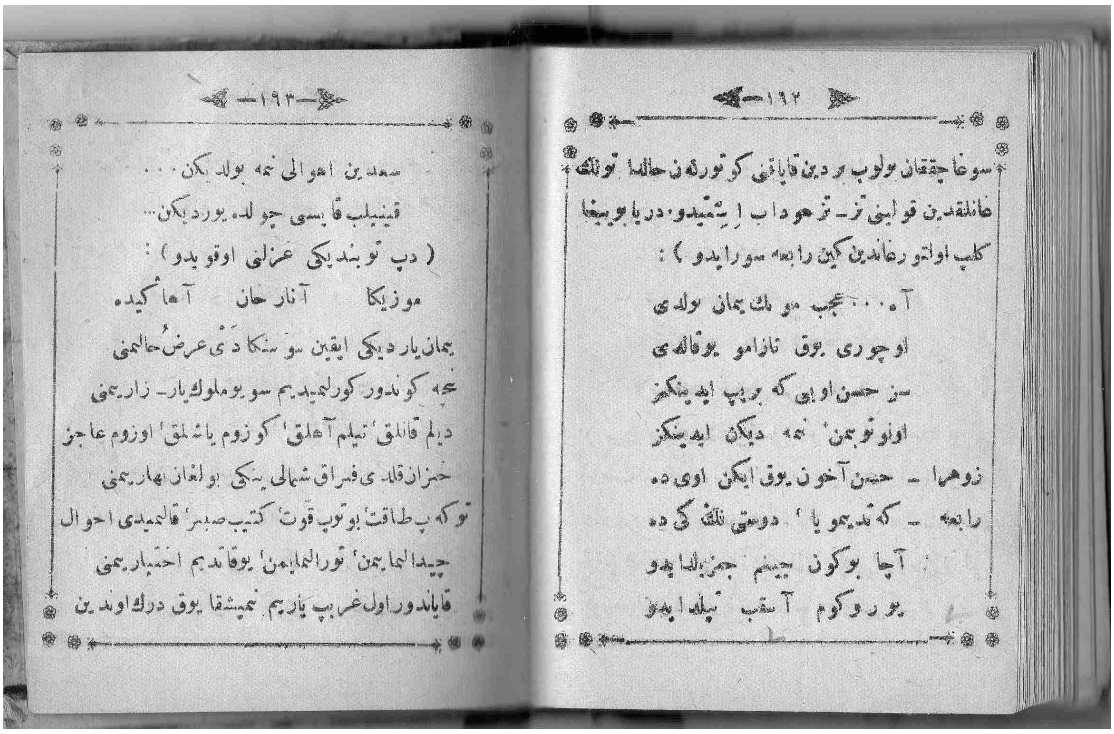

سوغا چقڨان بولوب بردین قاپاقنی کوتوره‌ن حالدا تونك خانلقدین قولیغی تز ـ تز هوداب ایتمیدو، دریا بویغا کلپ اولتورغاندین کین رابعه سورایدو) :

آه . . . عجب مو ملك یمان بولدی
اوچوری یوق تازامو یوقالدی
سز حسن اوبی که برپ ایدینکز
اونوتویمن' نمه دیکن ایدینکز
زوهرا ـ حسن آخون یوق ایکن اوی ده
رابعه ـ که‌تیمو یا ؟ دوستی‌تلك کی ده
آچا بوکون بیغم جمزیلدایدو
یوروکوم آسقب تپیلدایدو

سعدین احوالی نمه بولدیکن . . .
قیینیلیب قایسی چولده یوردیکن . . .

(دپ توبندیکی غزلنی اوقویدو) :

موزیکا آنار خان آهنگیده

یمان یاردیکی ایقین سوسنکا دی عرض حالیمنی
نچه کوندور کورلمیدیم سویوملوك یار ـ زاریمنی
دیلم قانلق' تیلم آهلق' کوزوم یاشلق' اوزوم عاجز
خزان قلدی فراق شمالی ینکی بولغان بهاریمنی
توکه‌پ طاقت' بوتوپ قوت' کتیپ صبر' قالمیدی احوال
چیدالمایمن' تورالمایمن' یوقاتدیم اختیاریمنی
قایاندور اول غریب یاریم نمیشقا یوق درك اوندین

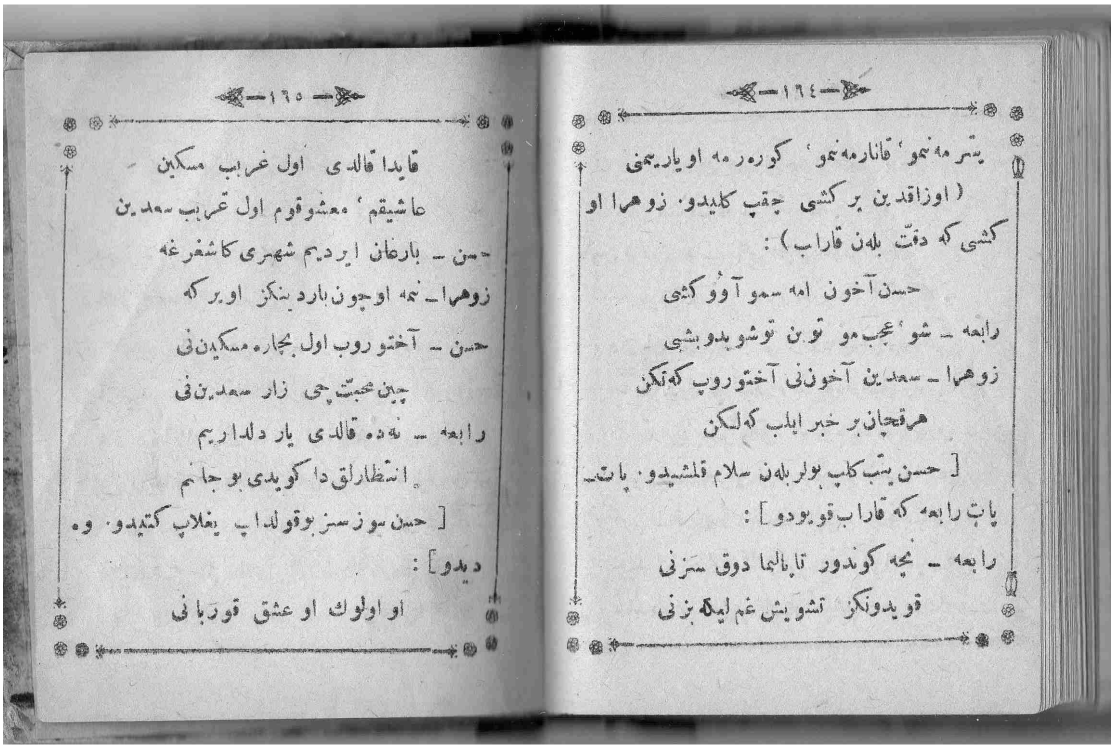

یترمه‌یمو' قانارمه‌یمو' کوره‌رمه اویاریمنی

(اوزاقدین بر کشی چقپ کلیدو، زوهرا او کشی که دقت بله‌ن قاراب) :

حسن آخون امه‌سمو آو کشی
رابعه ـ شو' عجبمو تونن توشویدو بشی
زوهرا ـ سعدین آخوننی آختوروپ که‌تکن
هرقچان بر خبر ایلپ که‌لکن

[حسن یتب کلپ بولر بله‌ن سلام قلشیدو، یات ـ یات رابعه که قاراب قویودو] :

رابعه ـ نچه کوندور تاپالمادوق سزنی
قویدونکز تشویش غم لیکه بزنی

قایدا قالدی اول غریب مسکین
عاشیقم' معشوقوم اول غریب سعدین
حسن ـ بارغان ایردیم شهری کاشغرغه
زوهرا ـ نمه اوچون باردینکز اوبرکه
حسن ـ آختوروب اول بچاره مسکینني
چین محبتچی زار سعدینني
رابعه ـ نه‌ده قالدی یار دلداریم
انتظارلقدا کویدی بوجانیم

[حسن سوزسز بوقولداپ یغلاپ کتیدو، وه دیدو] :

او اولوك او عشق قوربانی

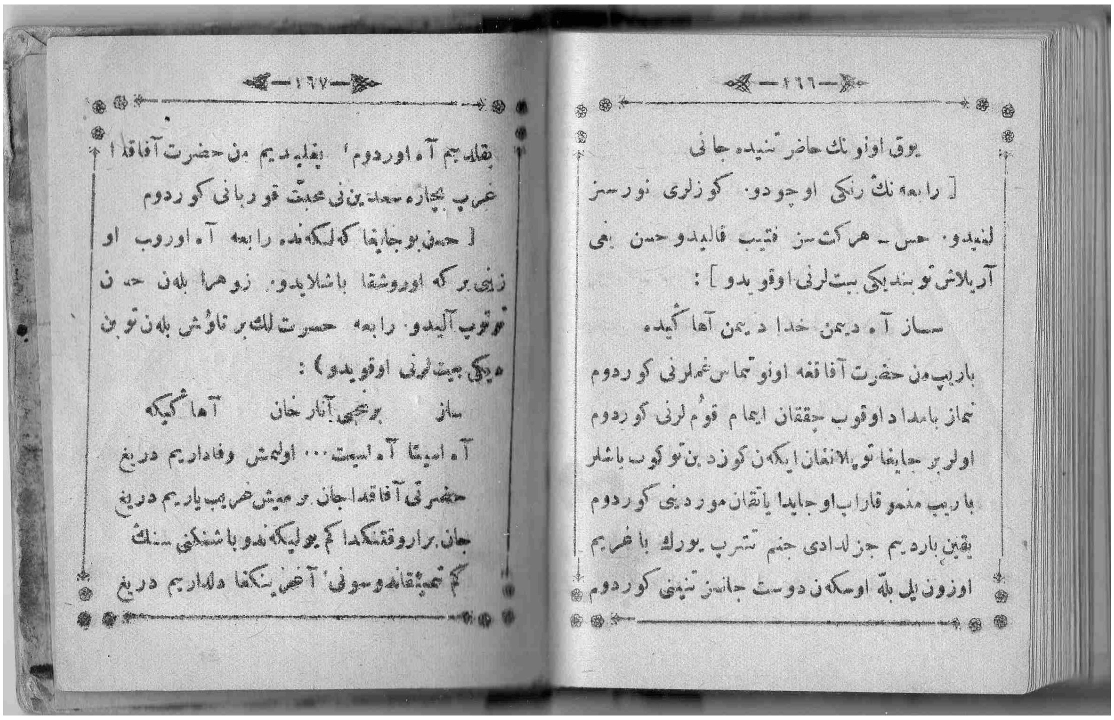

١٦٦

يوق اونونك حاضر تنيده جانى

[رابعه نك رنكى اوچودو. كوزلرى نورسىز لنيدو. حس ـ حركتسىز قتيب قاليدو حسن يمى آيرلاش توبنديكى بيتلرنى اوقويدو] :

ساز آه ديمن خدا ديمن آها كيده

ياريب من حضرت آفاقغه اونو تماس غملرنى كوردوم
نماز بامداد اوقوب چققان ايمام قوملرنى كوردوم
اولر بر جايغا توپلانغان ايكەن كوزدين توكوب ياشلر
ياريب منمو قاراب اوجايدا ياتقان موردنى كوردوم
يقين بارديم جزلدادى جنم تترپ يورك باغريم
اوزون يل بله اوسكەن دوست جانسز تنينى كوردوم

١٦٧

يقلديم آه اوردوم بغلديم من حضرت آفاقدا
غريب بيچاره سعدينى محبت قوربانى كوردوم

[حسن بو جايغا كەلگەنده رابعه آه اوروب اوزيني بر كه اوروشقا باشلايدو. زوهرا بلەن حسن توتوب آليدو. رابعه حسرتلك بر تاوش بلەن توبنديكى بيتلرنى اوقويدو) :

ساز برنچى آنار خان آها كيكه

آه اسيتا آه اسيت ... اولمش وفاداريم دريغ
حضرتى آفاقدا جان برميش غريب ياريم دريغ
جان براروقتنكدا كم يوليكەندو باشنكنى سنك
كم تميتقاندو سونى آغزينكغا دلداريم دريغ

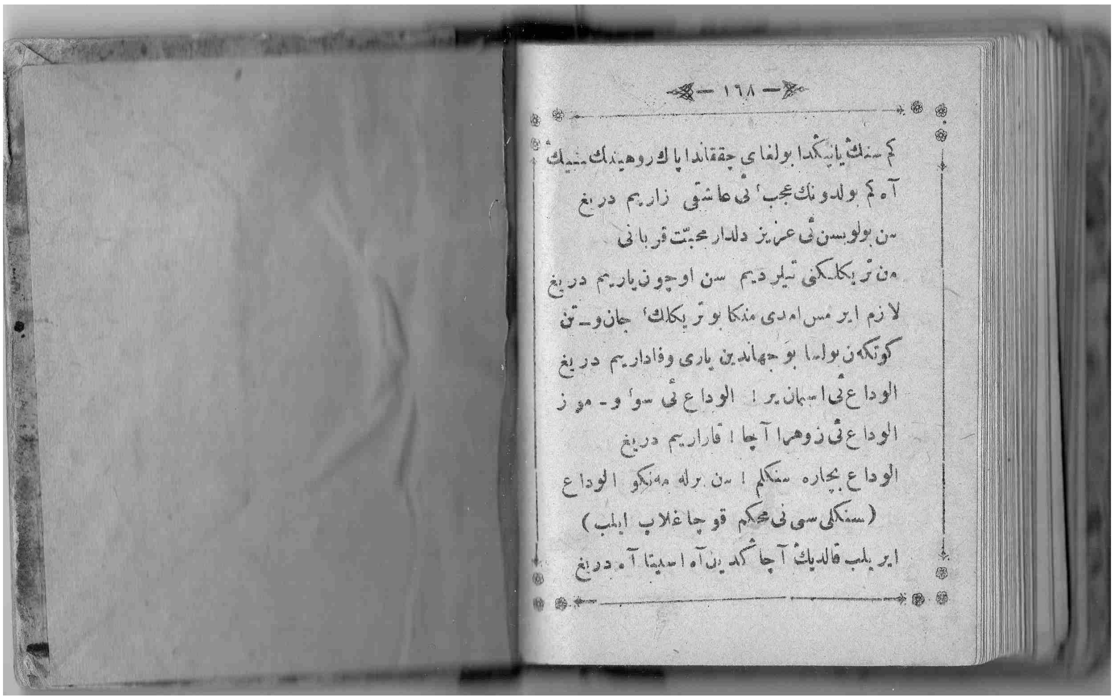

١٦٨

كم سنك يانينكدا بولغاي چققاندا پاك روحينك سنيك
آه كم بولدونك عجب ني عاشق زاريم دريغ
سن بولوبسن ني عزيز دلدار محبت قربانى
من تريكلكنى تيلرديم سن اوچون ياريم دريغ
لازم ايرمس امدى منكا بو تريكلك جان وتن
كوتكەن بولسا بو جهاندين يارى وفاداريم دريغ
الوداع نى اسمان ير ! الوداع نى سو و موز
الوداع نى زوهرا آچا ! قاراريم دريغ
الوداع بيچاره سنكلم ! سن برله منكو الوداع

(سنكلى سى نى محكم قوچاغلاب ايلب)

ايغلب قالديك آچا كيدين آه اسيتا آه دريغ